

СТАТИСТИКА, ЕСЕП ЖӘНЕ АУДИТ

СТАТИСТИКА, УЧЕТ И АУДИТ

STATISTICS, ACCOUNT AND AUDIT

ISSN: 1563-2415 (Print)
ISSN: 2959-0469 (Online)
DOI: 10.51579/1563-2415

Ежеквартальный научно-
практический журнал
издается с 1999 года.

№ 2(89)2023

Алматинский гуманитарно-экономический университет

Главный редактор - *Досаева Сажиды Калмухамбетовна*

Корвяков Валерий Анатольевич - д.п.н., проф., ректор,
Алматинский гуманитарно-экономический университет,
Алматы, Казахстан

Сейтхамзина Гаухар Жумабековна - к.э.н., проф.,
Алматинский гуманитарно-экономический университет,
Алматы, Казахстан

Бекенова Лидия Молдабаевна - к.э.н., проф.,
Алматинский гуманитарно-экономический университет,
Алматы, Казахстан

Дырка Стефан - д.э.н., проф., Верхнесилезский
экономический Университет им. Войцеха Корфанти в
Катовицах, Польша

Lo Sing Kai - доктор философии США Беркли,
Педагогический университет Гонконга. Ассоциированный
вице-президент (интернационализация). Гонконг

Ешпанова Динара Дауренбековна - к.э.н., Алматинский
гуманитарно-экономический университет, Алматы,
Казахстан

Мезенцева Татьяна Мартемьяновна - д.э.н., проф.,
Финансовый Университет при правительстве РФ, Москва,
Россия

Назарова Вера Леонидовна - д.э.н., проф., Алматинский
гуманитарно-экономический университет, Алматы,
Казахстан

Рахметова Рахилия Умирзаковна - д.э.н., проф.,
Университет Туран, Астана

Сейдахметова Фавзия Сихимбаевна - д.э.н., проф.,
Алматинский гуманитарно-экономический университет,
Алматы, Казахстан

Таипов Тимур Алчинович - к.э.н., проф., Алматинский
гуманитарно-экономический университет, Алматы,
Казахстан

Тургель Ирина Дмитриевна - д.э.н., проф., Уральский
федеральный университет, Школа экономики и
менеджмента, гл. редактор журнала «R-economy»,
Екатеринбург, Россия

Подписной индекс:

для физических лиц - 74113
для юридических лиц - 24113

Издательский центр
Алматинского гуманитарно-
экономического университета,
050035, г.Алматы, ул.Жандосова, 59,
тел: +7 727 309 58 20,
+ 7 727 309 58 15
факс: + 7 727 309 30 00

e-mail: zhurnal.aesa.99@mail.ru
<https://sua.aesa.kz/>, <https://aesa.kz/>

Подписано в печать: 30.03.2023

Формат 70x108 1/16.

Бумага офсетная.

Объем 4.5п.л.

Тираж 300 экз.

ИП «Тойходжаев Н.О.», г.Алматы,
Алмалинский район,
ул. Нурмакова, 26/195 кв. 49;
e-mail: iparuna@yandex.ru

Учреждение «Алматинский гуманитарно-экономический университет»,
050035, г. Алматы, ул. Жандосова, 59,
тел.(727) 309-58-20, 309-58-15, вн. 138
e-mail: zhurnal.aesa.99@mail.ru,
aesa2005@mail.ru
Website: <https://sua.aesa.kz/>, <https://aesa.kz/>

Регистрационное свидетельство № 9099-Ж от 25.03.2008 г.
выдано Министерством культуры и информации Республики Казахстан,
Комитетом информации и архивов

Журнал включен в Российский индекс
научного цитирования (РИНЦ) и
размещается в научной
электронной библиотеке (WWW.ELIBRARY.RU)
(Лицензионный договор с ООО «НЭБ» № 133-03/2016
г.Москва 11 марта 2016 г.).

МАЗМҰНЫ

Жалпы білім беру пәндері

<i>Г. Касымова, А. Шаяхметқызы, Б. Өкенова, А. Палманова, Ж. Усенова</i> АҒЫЛШЫН ТІЛІ ПӘНІ НЕГІЗІНДЕ СТУДЕНТТЕРДІҢ МӘДЕНИ ТҰРҒЫДАН СӨЙЛЕУ ДАҒДЫСЫН КӨРКЕМ ФИЛЬМДЕР ЖӘНЕ АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АРҚЫЛЫ ДАМЫТУ.....	6
--	---

Қаржы

<i>З.А. Ерназарова</i> ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУ: ҚАРЖЫЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІК ҚАЗІРГІ МОДЕЛІ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ.....	15
<i>А.Ж. Жайлаубаева, А.К. Саулембекова</i> ШАҒЫН ЖӘНЕ ОРТА БИЗНЕС СУБЪЕКТІЛЕРІН НЕСИЕЛЕНДІРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	23

Есеп және аудит

<i>М.И. Исраилов, К.Т. Тайгашинова, А.К. Ержанов</i> ИННОВАЦИЯ НЕГІЗДЕРІ, ИННОВАЦИЯНЫҢ ӨМІРЛІК ЦИКЛІ.....	32
--	----

Экономика

<i>Ф.С. Сейдахметова, М. Пасекова, Р. Сарыгулова</i> АҚПАРАТТЫҚ ҚАУІПСІЗДІК МАМАНДАРЫН ДАЯРЛАУ.....	40
<i>А.Е. Қалымбек, Д.А. Куланова</i> ЗАМАНАУИ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТРЕНДТЕРДІ ҚОЛДАНУ НЕГІЗІНДЕ «КРЕАТИВТИ ИНДУСТРИЯНЫ» ДАМУЫН ЗЕРТТЕУ.....	47
<i>К.Т. Тайгашинова, В.Л. Назарова, Т.М. Мезенцева</i> ИНВЕСТИЦИЯНЫҢ НЕГІЗДЕРІН ТҮСІНДІРУ.....	56

СОДЕРЖАНИЕ

Общеобразовательные дисциплины

Г. Касымова, А. Шаяхметкызы, Б. Окенова, А. Палманова, Ж. Усенова
РАЗВИТИЕ КУЛЬТУРНО-РАЗГОВОРНЫХ НАВЫКОВ УЧАЩИХСЯ НА
ОСНОВЕ ПРЕДМЕТА «АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК» ПОСРЕДСТВОМ
ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ФИЛЬМОВ И ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ 6

Финансы

З.А. Ерназарова
НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В КАЗАХСТАНЕ: ПРОБЛЕМЫ
ДЕЙСТВУЮЩЕЙ МОДЕЛИ ФИНАНСОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ И ПУТИ
ИХ РЕШЕНИЯ..... 15

А.Ж. Жайлаубаева, А.К. Саулембекова
ОСОБЕННОСТИ КРЕДИТОВАНИЯ СУБЪЕКТОВ МАЛОГО И СРЕДНЕГО
БИЗНЕСА 23

Учет и аудит

М.И. Исраилов, К.Т. Тайгашинова, А.К. Ержанов
ОСНОВЫ ИННОВАЦИИ, ЖИЗНЕННЫЙ ЦИКЛ ИННОВАЦИИ..... 32

Экономика

Ф.С. Сейдахметова, М. Пасекова, Р. Сарыгулова
ПОДГОТОВКА СПЕЦИАЛИСТОВ В ОБЛАСТИ ИНФОРМАЦИОННОЙ
БЕЗОПАСНОСТИ..... 40

А.Е. Қалымбек, Д.А. Куланова
ИССЛЕДОВАНИЕ РАЗВИТИЯ «КРЕАТИВНОЙ ИНДУСТРИИ» НА ОСНОВЕ
ПРИМЕНЕНИЯ СОВРЕМЕННЫХ ИННОВАЦИОННЫХ ТРЕНДОВ..... 47

К.Т. Тайгашинова, В.Л. Назарова, Т.М. Мезенцева
ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ОСНОВ ИНВЕСТИЦИЙ..... 56

CONTENT

General education disciplines

- G. Kassymova, A. Shayakhmetkyzy, B. Okenova, A. Palmanova, Zh. Usseanova*
DEVELOPMENT OF CULTURAL SPEAKING SKILLS OF STUDENTS ON
THE BASIS OF THE ENGLISH LANGUAGE SUBJECT THROUGH
FEATURE FILMS AND INFORMATION TECHNOLOGIES..... 6

Finance

- Z.A. Ernazarova*
SCIENTIFIC RESEARCH IN KAZAKHSTAN: PROBLEMS OF THE
CURRENT MODEL OF FINANCIAL SECURITY AND WAYS TO SOLVE
THEM..... 15

- A.Z. Zhailaubayeva, A.K. Saulembekova*
FEATURES OF LENDING TO SMALL AND MEDIUM BUSINESSES..... 23

Accounting and auditing

- M.I. Israilov, K.T. Taigashinova, A.K. Yerzhanov*
FUNDAMENTALS OF INNOVATION, THE LIFE CYCLE OF
INNOVATION..... 32

Economy

- F.Seidakhmetova, M.Pasekova, R.Sarygulova*
TRAINING OF SPECIALISTS IN THE FIELD OF INFORMATION
SECURITY..... 40

- A.E. Kalymbek, D.A.Kulanova*
STUDY OF THE DEVELOPMENT OF THE «CREATIVE INDUSTRY»
BASED ON THE USE OF MODERN INNOVATIVE TRENDS..... 47

- K.T. Taigashinova, V.L. Nazarova, T.M. Mezentseva*
INTERPRETATION OF THE BASIS OF INVESTMENT..... 56

Статистика, учет и аудит, 2(89)2023. стр. 6-14
DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2023-2.01>

UDC 800
SRSTI 17.01.45

DEVELOPMENT OF CULTURAL SPEAKING SKILLS OF STUDENTS ON THE BASIS OF THE ENGLISH LANGUAGE SUBJECT THROUGH FEATURE FILMS AND INFORMATION TECHNOLOGIES

G. Kassymova^{1,2*}, A. Shayakhmetkyzy², B. Okenova³, A. Palmanova², Zh. Ussenova⁴

¹Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan

²Suleyman Demirel University, Almaty, Kazakhstan

³Turan University, Almaty, Kazakhstan

⁴Yogyakarta State University, Yogyakarta c., Jalan Colombo No 1, Karangmalang, Indonesia

*Corresponding author email: zhaina.kassym@gmail.com

Abstract. Language is a tool that determines the history and culture of every nation and is an integral part of its education, as the worldview and beliefs of a person are formed and developed through language. Language shapes the nation identity and cultural features. Moreover, one of the requirements that is rapidly developing today is the knowledge of a foreign language at a decent level. Teaching a foreign language is a daunting and challenging task for language teachers; this article offers ideas to use the advanced information technologies in a proper way. Hence, the effectiveness of the old methods of language teaching in the modern era of digitalization that were established in the absence of information technology is questionable. Currently, one of the most important principles of learning and teaching languages is introducing intercultural competence along with the structure of the language. Furthermore, the authors of the article discussed about one of the ways of learning English in a more captivating and contemporary way: watching feature films and actively using information technology. These relatively new methods aid students develop creative and critical skills using authentic materials through interactive games, discussions, information and innovative technologies. As part of the study, the article studied and presented samples and types of practical exercises using these methods.

Keywords: feature film, information technology, language, teaching, student.

Introduction. At present, large-scale reforms aimed at the advanced development of the field of education are being carried out, which prove the need for maximum development of education and training. Among the comprehensive measures taken to develop the continuous education system in the country and meet the global requirements, there are issues of scientific and methodological provision of education [1]. Therefore, in order to provide deep and thorough education to students, the teacher must have deep knowledge and great methodological skill in teaching the subject to be used appropriately in speaking.

The languages being taught are shown as methods of mastering special knowledge, social, cultural and historical experiences of different countries and peoples. The great French writer V. Hugo said: "The greatness of a people is not measured by consciousness, the only measure is the development of its mind and moral level." In these cases, the modern education is aimed not only at promoting the state language, but also at learning the culture and language of other peoples. The polycultural component in educational subjects considers two issues: creating conditions for students' interest in new knowledge and different attitudes towards the environment [2, 65 p.].

Cite this article as: G. Kassymova, A. Shayakhmetkyzy, B. Okenova, A. Palmanova, Zh. Ussenova. Development of cultural speaking skills of students on the basis of the English language subject through feature films and information technologies. *Statistics, accounting and audit.* 2023, 2(89), 06-14. DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2023-2.01>

Currently, there is a need to teach a foreign language in accordance with the needs of society, and it is necessary to consider ways and methods of teaching it effectively. What is a method? A method is a way of research or knowledge, a way of studying natural phenomena and the conditions of social life, ways of studying phenomena, methodology-theory and confirmation of knowledge and reality. Method and theory are always closely related. Theory is the basis of any methodology of pedagogical phenomena and is expanded by the data obtained with the help of that methodology [3, 94 p.]. The methodology seeks methods and ways to achieve effective knowledge in a real and practical way. Therefore, in teaching a foreign language, we consider modern methods for effective education of students [4, 5].

In the course of language teaching, it is better to teach by covering ethnographic, linguistic, cultural, cognitive, psychological, and philosophical issues through linguistic data. Language is always the beginning of a good deed. In any age, language is the tool of the diamond sword of the apostle. The beginning of education and manners is language. Language is also the translator of mind and knowledge. So, the salvation of man is from language. In a civilized society, language is considered an invaluable asset of humanity. Keeping in mind that "One language is one desire", "Language destiny is the destiny of the country", it is our duty to work towards achieving language unity, the basis of national unity. Therefore, our main task is to awaken the love of the young generation for the Kazakh language, to increase their interest and desire to learn other languages, and to achieve the formation of a generation that will forever connect their fate with the fate of the country [6-8]. It is also crucial to understand specific peculiarities of a culture in detail. Any intercultural misunderstanding depends not only on languages, it depends on the culture understanding. "Even when people speak the same language, they do not always understand each other," says E. M. Vereshchagin [9].

It is important to include authentic learning materials from the information communication technology which provides interesting original information in a form of video lectures or small educational movies from the reliable sources; consequently, such learning and teaching materials help students to understand specific characteristics of the national culture and avoid conflicts arising in personal and intercultural relations and to solve them. It is important to use authentic materials in solving these problems.

Main provisions. A person who knows the language well will be cultured, educated and successful. It is known that in the course of daily communication, a person goes through the experience of recognizing the environment. If we say that the style of oral speech is emotional, it is conveyed not only through words, intonation, syntax, gestures, body movements, but also through other paralinguistic and extralinguistic means. At this point, in the course of teaching the lexical fund to representatives of other cultures, it is necessary to pay attention to the problem of being able to present paralinguistic tools in the form established in foreign cultures, taking into account various social characteristics of the communicant (age, rank, religious belief, activity, etc.).

Materials and methods. In this article, the authors analyze research on the subject of foreign language - English, and consider specific exercises and tasks based on fiction films and information technologies in order to develop students' speaking skills.

Research results and discussions. One of the main tasks of a foreign language teaching is to come up with linguacultural methodology during educational process and to search for effective methods of in-depth assimilation of knowledge. Training and formation of intercultural communication skills interactive approaches, games, discussions, informative, innovative technologies, the Internet, and the help of the computer are enormous. Information technology of education means ways of working with information, software and technical tools. If we focus on the role of the Internet in the formation of cultural competence in the teaching of

the English language, students can correspond by e-mail, participate in virtual communication clubs and conferences. Using authentic texts, listening to speakers of that language, communicating with them creates a natural language environment for a foreign language learner. Game technology and problem-based learning can also be attributed to the effective methods of developing cultural communication skills among students [10].

The formation of intercultural communication competence is one of the main parts of communication, which is the main goal of teaching foreign languages at the present time. Researchers of this problem S.S. Kunanbaeva and D.N. Kulybayeva believe that achieving the basic level of teaching foreign languages is determined by the level of formation of linguistic and cultural competence. The educational basis of linguistic and cultural competence is formed by the following:

- Linguistic knowledge (knowing the reflexes, non-equivalent vocabulary, rules of conduct of the country where you are learning the language);
- knowledge of country studies (knowing the climatic, economic, socio-political and social characteristics of the country whose language is being studied, knowing the main stages of its historical and cultural development);
- cultural-cognitive knowledge (knowing the peculiarities and traditions of national behavior, lifestyle, national psychology).

In order to fully and comprehensively learn a foreign language and to be able to communicate on an equal level with the representative of that country, the foreign language should be taught in combination with getting to know that country. Therefore, in order to form the linguistic and cultural competence of a national person, he must have sufficient knowledge. For that, a knowledge fund is needed to describe the pure national features, which are characteristic of the traditions, lifestyle, and culture of the country where the language is being studied. This is called background (background) knowledge in methodological science. We mean background knowledge - general knowledge acquired by students in studying a foreign language. Such background knowledge is the mutual knowledge of the speaker and the listener, which is the basis for language communication. That is, the meaning of the term "background": knowledge about the life and culture of another country, people. A good education is a summary of the image and reflection of the real life of another country. Among them are catchwords and fixed phrases, non-alternative vocabulary and lacunae, lego-epistemes and realia. These accelerate mutual understanding in intercultural communication. In order to improve the effectiveness of communication with representatives of different cultures, it is necessary to overcome the cultural barrier in addition to the language barrier. From this point of view, the formation of intercultural communication skills in students is very important [9; 11, 44 p.].

Currently, the communicativeness, authenticity of foreign language learning is based by the cultural context of the language learning process. It is not enough to memorize new vocabulary from the context or text books and retell what a student has studied at home as an assigned tasks. Exercises are also not enough to train students' speaking skills and intercultural competences, so the most effective way of teaching is to include real-life cases or problem based tasks. Such developmental assignments help students to face real life and students will try to find a solutions in the correct way by using authentic materias [12].

A system of exercises according to the requirements of the work program is recommended. Training is work that forms skills in a certain subject, improves it, and forms thinking operations [13, 98 p.]. Methodologist-scientist A.V. Tekuchev says: "Exercise should not be considered as a method describing only the explanation of the theoretical material passed through grammar, it is a necessary part of the organized language lesson and an inseparable chapter. "If Russian language education was taught without exercises, it would turn out to be

dry theories disconnected from real language materials from life and experience," stated he [14, 194 p.]. That is, exercises are performed in accordance with certain requirements and to achieve a certain result. The significance of feature films and information technologies in English is very important in the formation of intercultural communicative competence of students. As shown in Table 1 below, this method of teaching is very effective and unique.

Table 1 - Features of the use of art films and information technologies during education

<i>Features:</i>	<i>Field of application in education:</i>	<i>Student and teacher activities:</i>
Information creativity	Getting new information on intercultural communication by watching feature films;	Independent work of students;
Interactive interaction	In the process of performing exercises and tasks, students are involved in interactive work with each other; The teacher can implement monitoring and observe students;	Individual activities of students on their own; Joint activities of students studying in one place; Actions of the teacher; Feedback between student and teacher, between student and student;
Communicative (formation of speaking skills)	Students are involved in communication for the purpose of discussing and evaluating information based on watching the film; English can be a medium of communication;	Joint activities of students studying in one place; teacher-student and student-student relationships;
Creativity	By watching feature films, students can express their views on intercultural communicative problems and create their own content;	Independent activities of students; Critical skills of students are formed;
Supervision	Self-monitoring, mutual monitoring in the learning process, that is, listening and monitoring each other during the discussion; supervision of students by the teacher;	Individual activities of students on their own; Joint activities of students studying in one place; Teacher actions;
Development of objects of intercultural communication	Formation of verbal and non-verbal forms of communication by watching authentic films in English and discussing them using discussion technology in a foreign language.	Students' ability to communicate with representatives of different nationalities.

In order to prove the peculiarities of the use of fiction films and information technologies in the foreign language class, which are shown in the table, we offer the exercises and tasks provided in the next part of this article. Exercises and tasks presented during the study. In the practice of foreign education in our country, there are almost no tasks and exercises for cross-cultural communicative competence with the help of Internet resources, from the point of view of cultural communication to feature films in English.

Research materials: Ch. Loreta's What every student should know about intercultural communication, New English File [15] and Internet resources - documentaries, fiction films in English related to intercultural verbal and non-verbal communication.

Exercises and tasks for verbal intercultural communication: students will read a short text and share their thoughts. There are no right or wrong answers here, students prove their ideas and discuss where and how the incident occurred. If there are deviations in the understanding of intercultural tension among students, the teacher explains what happened.

The next type of tasks/exercises is called **"Master your skills"**. Here, students work with authentic texts, that is, they read the text and answer the given question in the form of a test. In addition, they explain why they chose the answer to the question and exchange opinions with other students. At the end of the discussion, if the correct answer is not given, the teacher

explains the correct version of the answer.

The next type of exercise is called *"Contribute to your attitude development"*. This type of task involves watching and analyzing feature films in English, exchanging opinions during the lesson, looking at events from a cross-cultural perspective, students sharing their thoughts about them, comparing other cultures with their own. For instance:

Task. Watch the comedy-drama film *"Guess Who's Coming to Dinner?"* (1967) (<https://www.youtube.com/watch?v=eav3na6NnN4>) by Stanley Kramer and answer the following questions [15]:

1. Analyze and synthesize the plot and the main characters of the movie.
2. What kind of cultural challenges do the film characters need to overcome?
3. How are these problems viewed by the main characters of the movie?
4. The upper-class American representatives the Draytons claim to be liberal and tolerant. What happens when they encounter the situation testing their tolerance?
5. Evaluate the Draytons' and the Prentices' information communication competence component - attitudes. Can you see any shift of progress in their attitudes?

Exercises and tasks for nonverbal intercultural communication: The next type of task is called *"Master your skills"*. The tasks here pave the way for the formation of students' non-verbal intercultural communicative competence. Here, students can communicate with people not through words, but through body movements and actions. By reading various events, they analyze them, exchange opinions, and expand their understanding of the culture of representatives of other nations.

Another type of exercise called *"Contribute to your Attitude development"* is for non-verbal communication. Here, students watch documentaries or fiction films using the Internet.

You can also watch one of the feature films for body movements, *"Charlie Chaplin"* (Figure 1). The film is based only on body movements. While watching the movie, you can understand it well, even if no words are spoken. Such films prove that body movements and human actions play an important role in communication.

Figure 1 - Extract from the feature film "Charlie Chaplin"

Summarizing the overall results, the proposed tasks and exercises form the training materials. Exercises and tasks for developing students' intercultural communicative competence and speaking skills from a cultural point of view are called *"verbal communication tasks"* and *"non-verbal communication tasks"*.

Conclusions

Summarizing the above, the combination of the capabilities and innovative capabilities of

modern technical tools will be a rational way of organizing the training of intercultural communication skills. To be a successful communicator for students after graduation at international level, teachers should use different authentic materials and explain if students do not understand cultures of that language which they are studying, to avoid and solve conflicts arising in personal and intercultural relations. In order to achieve mutual understanding between the representatives of different language communities, it is important to have similar linguistic and cultural levels. That is, representatives of different cultures should pay attention to linguistic as well as extralinguistic factors during communication. Adequate intercultural communication depends on the situational context in many cases. The selection of any linguistic means in a certain communicative act is consistent with the purpose, presupposition of that act, as well as with the specific conventions (conditions) of speech. The use of feature films in English during training is of great importance in the formation of intercultural communicative competence. Allows you to get data about the country where you are studying the language of feature films. They contribute to teaching students knowledge, skills, and abilities. Such feature films arouse students' interest in a foreign language, teach them to set goals for themselves, and contribute to the effectiveness of the learning process. Films that include and depict cultural features increase interest in learning a foreign language.

When learning a language - whether it is a foreign language or a native language - the student should pay attention to all the cultural, historical values and features of that language. "Your language is for unity, another language is for life; language status - country status; language is the golden bridge of friendship", it can be understood from the background of these proverbs from the Kazakh language that it is necessary to know our own language and a foreign language consciously.

Literature cited

1. Балыкбаев Т.О. Научное обеспечение системы образования: новый этап развития // Білім. Образование. - 2008. - №5. - С. 5-10.
2. Ешимбетова, З.Б. Формирование познавательного интереса студентов в процессе обучения иностранным языкам (на основе английского и казахского языков): дис... канд. пед. наук: 01.04.07 / З.Б. Ешимбетова. – Алматы, 2007. -136 с.
3. Качкынбаев, З.К. Формирование культуры научной речи у студентов в процессе обучения: дис... канд. пед. наук: 15.10.2010 / З.К. Качкынбаев. – Алматы, 2010. - 128 с.
4. Pratama H., Azman M., Zakaria N., & Khairudin M. The effectiveness of the kit portable PLC on electrical motors course among vocational school students in Aceh, Indonesia // Kompleksnoe Ispolzovanie Mineralnogo Syra = Complex Use of Mineral Resources. – 2021. - № 320(1). – P.75–87. <https://doi.org/10.31643/2022/6445.09>.
5. Okenova B.B., Kenzhebayeva A.T., Galch N.I.P Pratama. Formation of students' intercultural competence through foreign films // Review. Challenges of Science. – 2022. - № V. – P. 5-9. <https://doi.org/10.31643/2022.01>.
6. Pratama H., Azman M.N.A., Vafazov F.R., Wijaya H. Development of Augmented Reality as a Learning Medium for Recognition of Layers and Structures of the Earth // Challenges of Science. – 2022. - №V. – P. 44-53. <https://doi.org/10.31643/2022.06>.
7. Kassymova G.K., Vafazov F.R., Pertiwi F.D., Akhmetova A.I., Begimbetova G.A. Upgrading Quality of Learning with E-Learning System // Challenges of Science. – 2021. - № IV. – P.26-34. <https://doi.org/10.31643/2021.04>.
8. Кенжебаева А.Т., Сансызбаева Д.Б., Касымова Г.К. Психолого-педагогические условия формирования межкультурной компетенции у студентов // Ясауи университетінің хабаршысы. – 2022. – №1 (123). – С. 92–101. doi.org/10.47526/2022-1/2664-0686.08.
9. Кунанбаева С.С. Теория и практика современного иноязычного образования: учебник. - Алматы, 2010. - 344 с.
10. Турсаева Г.М. Значение и методы формирования межкультурной коммуникативной компетенции у

студентов // Материалы Республиканской научно-теоретической конференции «Сейфуллинские чтения – 9: новый вектор развития высшего образования и науки», г. Алматы, 28-29 ноября 2013 г. – 2013. - С. 163-165.

11. Джамалдинова М.Т. Методика преподавания иностранного языка - формирование лингвокультурной компетенции студентов путем обучения иноязычной культуре // Вестник Академии педагогических наук Казахстана. – 2015. - № 5 (67). - С. 41-44.

12. Каландарова Р.А. Использование новых технологий на уроках иностранного языка, для учителей Казахстана. – Алматы. – 2013. – 34 с.

13. Абиляирова Ж.А. Методика совершенствования культуры речи студентов-филологов: дис... канд. пед. наук:14.05.2010 / Ж.А.Абиляирова. – Алматы. - 2010. – 142 с.

14. Текучев А.В. Методика русского языка в средней школе: учебник. - 3-е изд., перераб. - Москва: Просвещение. - 1980. - 414 с.

15. Loreta Chodzkienė. What every student should know about intercultural communication. – Vilnius: Vilniaus universitetas. - 2014. – 261 p.

References

1. Balykbaev T.O. Nauchnoe obespechenie sistemy obrazovaniya: novyj jetap razvitija [Scientific support of the education system: a new stage of development]. *Bilim.Obrazovanie*, 2008, 5, pp. 5-10 (in Russian).

2. Eshimbetova Z.B. *Formirovanie poznavatel'nogo interesa studentov v processe obuchenija inostrannym jazykam (na osnove anglijskogo i kazahskogo jazykov)*. Almaty, 2007. 136 p. (in Russian).

3. Kachkynbaev, Z.K. *Formirovanie kul'tury nauchnoj rechi u studentov v processe obuchenija*. Almaty, 2010. 128 p. (in Russian).

4. Pratama H., Azman M., Zakaria N., & Khairudin M. The effectiveness of the kit portable PLC on electrical motors course among vocational school students in Aceh, Indonesia. *Kompleksnoe Ispolzovanie Mineralnogo Syra = Complex Use of Mineral Resources*, 2021, 320(1), pp. 75–87. <https://doi.org/10.31643/2022/6445.09>.

5. Okenova B.B., Kenzhebayeva A.T., Galeh N.I.P Pratama. Formation of students' intercultural competence through foreign films. *Review. Challenges of Science*, 2022, pp. 5-9. <https://doi.org/10.31643/2022.01>.

6. Pratama H., Azman M.N.A., Vafazov F.R., Wijaya H. Development of Augmented Reality as a Learning Medium for Recognition of Layers and Structures of the Earth. *Challenges of Science*, 2022, V, pp. 44-53. <https://doi.org/10.31643/2022.06>.

7. Kassymova G.K., Vafazov F.R., Pertiwi F.D., Akhmetova A.I., Begimbetova G.A. Upgrading Quality of Learning with E-Learning System. *Challenges of Science*, 2021, IV, pp. 26-34. <https://doi.org/10.31643/2021.04>.

8. Kenzhebaeva A.T., Sansyzbaeva D.B., Kasymova G.K. Psichologo-pedagogicheskie uslovija formirovanija mezhkul'turnoj kompetencii u studentov [Psychological and Pedagogical Conditions for the Formation of Intercultural Competence in Students]. *Jasau universitetinij habarshysy*, 2022, 1 (123), pp. 92–101. doi.org/10.47526/2022-1/2664-0686.08 (in Russian).

9. Kunanbaeva S.S. *Teorija i praktika sovremennogo inojazychnogo obrazovaniya* [Theory and practice of modern foreign language education]. Almaty, 2010, 344 p. (in Russian).

10. Turesaeva G.M. Znachenie i metody formirovanija mezhkul'turnoj kommunikativnoj kompetencii u studentov. *Materialy Respublikanskoj nauchno-teoreticheskoj konferencii «Sejfullinskie chtenija - 9: novyj vektor razvitija vysshego obrazovaniya i nauki Pervoj Respubliki Kazahstan»* [Materials of the Republican scientific and theoretical Conference «Seifullin Readings – 9: a new vector for the development of higher education and science »]. Almaty, 2013, pp.163-165 (in Russian).

11. Dzhamaaldinova M.T. Metodika prepodavaniya inostrannogo jazyka - formirovanie lingvokul'turnoj kompetencii studentov putem obuchenija inojazychnoj kul'ture [The methodology of teaching a foreign language is the formation of linguistic and cultural competence of students by teaching foreign language culture]. *Vestnik Akademii pedagogicheskikh nauk Kazahstana*, 2015, 5 (67), pp. 41-44 (in Russian).

12. Kalandarova R.A. Ispol'zovanie novyh tehnologij na urokah inostrannogo jazyka, dlja uchitelej Kazahstana [The use of new technologies in foreign language lessons, for teachers of Kazakhstan]. Almaty, 2013, 34 p. (in Russian).

13. Abilhairova Zh.A. *Metodika sovershenstvovaniya kul'tury rechi studentov-filologov*. Almaty, 2010. 142 p. (in Russian).

14. Tekuchev A.V. *Metodika russkogo jazyka v srednej shkole* [The methodology of the Russian language in secondary school]. Moskva, 1980, 414 p. (in Russian).

15. Loreta Chodzkiene. *What every student should know about intercultural communication*. Vilnius, 2014. 261 p.

АҒЫЛШЫН ТІЛІ ПӘНІ НЕГІЗІНДЕ СТУДЕНТТЕРДІҢ МӘДЕНИ ТҮРҒЫДАН СӨЙЛЕУ ДАҒДЫСЫН КӨРКЕМ ФИЛЬМДЕР ЖӘНЕ АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АРҚЫЛЫ ДАМУЫ

Г. Касымова^{1,2*}, А. Шаяхметқызы², Б. Окенова³, А. Палманова², Ж. Усенова⁴

¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан

²Сулейман Демирель атындағы университеті, Алматы, Қазақстан

³Туран университеті, Алматы, Қазақстан

⁴Yogyakarta State University, Yogyakarta s., Jalan Colombo No 1, Karangmalang, Indonesia

Түйін. Адамның дүниетанымы, сенімі тіл арқылы қалыптасып, дамитындықтан, тіл – әрбір халықтың тарихы мен мәдениетін айқындайтын құрал және оның тәрбиенің құрамдас бөлігі. Тіл ұлттың болмысын және мәдени ерекшеліктерін қалыптастырады. Оның үстіне қазіргі таңда қарқынды дамып келе жатқан талаптардың бірі – шет тілін лайықты деңгейде білу. Шетел тілін оқыту – тіл мұғалімдері үшін қиын әрі жауапты міндет; бұл мақала озық ақпараттық технологияларды дұрыс пайдалану идеяларын ұсынады. Демек, қазіргі цифрландыру дәуірінде ақпараттық технологияның жоқтығынан қалыптасқан тіл үйретудің ескі әдістерінің тиімділігі күмән тудырады. Қазіргі уақытта тілдерді оқыту мен оқытудың маңызды принциптерінің бірі тіл құрылымымен қатар мәдениетаралық құзыреттілікті енгізу болып табылады. Сонымен қатар, мақала авторлары ағылшын тілін неғұрлым қызықты және заманауи түрде үйренудің бір жолы туралы: көркем фильмдерді көру және ақпараттық технологияларды белсенді пайдалану туралы талқылады. Бұл салыстырмалы түрде жаңа әдістер студенттерге интерактивті ойындар, пікірталас, ақпараттық және инновациялық технологиялар арқылы шынайы материалдарды пайдалана отырып, шығармашылық және сыни дағдыларды дамытуға көмектеседі. Зерттеудің бір бөлігі ретінде мақалада осы әдістерді қолданатын практикалық жаттығулардың үлгілері мен түрлері зерттеліп, ұсынылды.

Түйін сөздер: көркем фильм, ақпараттық технология, тіл, оқыту, студент.

РАЗВИТИЕ КУЛЬТУРНО-РАЗГОВОРНЫХ НАВЫКОВ УЧАЩИХСЯ НА ОСНОВЕ ПРЕДМЕТА «АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК» ПОСРЕДСТВОМ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ФИЛЬМОВ И ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Г. Касымова^{1,2*}, А. Шаяхметқызы², Б. Окенова³, А. Палманова², Ж. Усенова⁴

¹Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Алматы, Казахстан

²Университет имени Сулеймана Демиреля, Алматы, Казахстан

³Университет Туран, Алматы, Казахстан

⁴Yogyakarta State University, Yogyakarta s., Jalan Colombo No 1, Karangmalang, Indonesia

Резюме. Язык является инструментом, определяющим историю и культуру каждого народа и являющимся неотъемлемой частью его образования, так как мировоззрение и убеждения человека формируются и развиваются посредством языка. Язык формирует национальную идентичность и культурные особенности. Более того, одним из требований, которое сегодня стремительно развивается, является знание иностранного языка на достойном уровне. Преподавание иностранного языка — сложная и комплексная задача для учителей иностранных языков; в этой статье предлагаются идеи по правильному использованию передовых информационных технологий. Отсюда сомнительна эффективность старых методов обучения языку в современную эпоху цифровизации, сложившихся в условиях отсутствия информационных технологий. В настоящее время одним из важнейших принципов изучения и преподавания языков является внедрение межкультурной компетенции наряду со структурой

языка. Кроме того, авторы статьи обсудили один из способов изучения английского языка более увлекательным и современным способом: просмотр художественных фильмов и активное использование информационных технологий. Эти относительно новые методы помогают учащимся развивать творческие и критические навыки, используя аутентичные материалы посредством интерактивных игр, дискуссий, информации и инновационных технологий. В рамках исследования в статье изучены и представлены образцы и виды практических занятий с использованием данных методик.

Ключевые слова: художественный фильм, информационные технологии, язык, обучение, студент.

Авторлар туралы ақпарат:

Г. Касымова* - PhD докторы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, пр-т Достық 13; Сулейман Демирель атындағы университет, Абылай хан көшесі 1/1, Қаскелең қ., Қазақстан. Email: zhaina.kassym@gmail.com

А. Шаяхметқызы - Сулейман Демирель атындағы университетінің Педагогика және Гуманитарлық ғылымдар факультетінің магистранты, Абылай хан көшесі 1/1, Қаскелең қ., Қазақстан. Email: 221302002@stu.sdu.edu.kz

Б. Окенова - педагогика ғылымдарының магистрі, цифрлық технологиялар және өнер факультеті, «Тұран кино академиясы» кафедрасы, Тұран университеті, Сәтбаев к., 16А, Алматы, Қазақстан. Email: b.okenova@turana-edu.kz

А. Палманова - Сулейман Демирель атындағы университетінің Педагогика және Гуманитарлық ғылымдар факультетінің магистранты, Абылай хан көшесі 1/1, Қаскелең қ., Қазақстан. Email: 221302034@stu.sdu.edu.kz

Ж. Усенова - student, Faculty of Economics, Yogyakarta State University, Yogyakarta c., Jalan Colombo No 1, Karangmalang, Indonesia, e-mail: ussenova.zhaniya@gmail.com

Сведения об авторах:

Г. Касымова* – PhD доктор, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, пр-т Достық 13; Университет имени Сулеймана Демиреля, ул.Абылай хана 1/1, г.Каскелен, Казахстан. Email: zhaina.kassym@gmail.com

А. Шаяхметқызы - магистрант Факультета Педагогических и Гуманитарных наук университета имени Сулеймана Демиреля, ул.Абылай хана 1/1, г.Каскелен, Казахстан. Email: 221302002@stu.sdu.edu.kz

Б. Окенова - Магистр педагогических наук, Факультет цифровых технологий и искусств, отделение «Киноакадемия Туран», Университет Туран, ул. Сатпаева, 16А, г. Алматы, Казахстан. Email: b.okenova@turana-edu.kz

А. Палманова - магистрант Факультета Педагогических и Гуманитарных наук университета имени Сулеймана Демиреля, ул.Абылай хана 1/1, г.Каскелен, Казахстан. Email: 221302034@stu.sdu.edu.kz

Ж. Усенова - student, Faculty of Economics, Yogyakarta State University, Yogyakarta c., Jalan Colombo No 1, Karangmalang, Indonesia, e-mail: ussenova.zhaniya@gmail.com

Information about authors:

G. Kassymova* – Ph.D. doctor, senior lecturer in the Institute of Pedagogy and Psychology, Abai Kazakh National Pedagogical University, Dostyk Avenue 13; Suleyman Demirel University, Abylay Khan street 1/1, Kaskelen, Kazakhstan. Email: zhaina.kassym@gmail.com

A. Shayakhmetkyzy - master's degree student in the Faculty of Education and Humanities, Suleyman Demirel University, Abylay Khan street 1/1, Kaskelen, Kazakhstan. Email: 221302002@stu.sdu.edu.kz

B. Okenova – Master of pedagogical sciences, Faculty of Digital Technologies and Arts, Department “Turan Film Academy”, Turan University, Satpayev st., 16A, Almaty, Kazakhstan. Email: b.okenova@turana-edu.kz

A. Palmanova - master's degree student in the Faculty of Education and Humanities, Suleyman Demirel University, Abylay Khan street 1/1, Kaskelen, Kazakhstan. Email: 221302034@stu.sdu.edu.kz

Zh. Ussenova - student, Faculty of Economics, Yogyakarta State University, Yogyakarta c., Jalan Colombo No 1, Karangmalang, Indonesia, e-mail: ussenova.zhaniya@gmail.com

Received: 24.04.2023

Accepted: 21.05.2023

Available online: 30.06.2023

Статистика, учет и аудит, 2(89)2023. стр. 15-22
DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2023-2.02>

МРНТИ 06.35.33
УДК 336.14-054.4(072)

НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В КАЗАХСТАНЕ: ПРОБЛЕМЫ ДЕЙСТВУЮЩЕЙ МОДЕЛИ ФИНАНСОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ

З.А. Ерназарова*

Кыргызско-Российский Славянский университет им.Б.Н.Ельцина, Кыргызстан

*Corresponding author email: z.ernazarova@minfin.gov.kz

Аннотация. Несмотря на системное проведение реформ в сфере высшего образования так и не сформирована эффективная модель финансового обеспечения научных исследований и вопросы бюджетных процедур и процессов в сфере финансирования научных исследований остаются нерешенными. При этом, необходимость достижения приоритетов и целей в сфере науки, качественного роста в воспроизводстве научных кадров в значительной мере зависит от разработки и реализации системы мер по совершенствованию и пересмотру существующей модели финансового обеспечения. В Казахстане можно отметить тенденцию роста предприятий занимающихся научными исследованиями в государственном и некоммерческих секторах и уменьшению в секторе высшего профессионального образования. В тоже время, объем частного софинансирования проектов по коммерциализации результатов научных исследований, остается незначительным. Наибольшее число исследователей работает в секторе высшего профессионального образования и наименьшее в некоммерческом секторе.

Основным методом исследования является экономико-статистический анализ. Информационной базой послужили статистические данные Министерства финансов Республики Казахстан за период с 2016-2021 годы. Рекомендации могут быть учтены в работе министерства высшего образования и науки.

Ключевые слова: источники финансирования, модель финансового обеспечения научных исследований, результативность научных исследований, не освоение бюджетных средств, процедуры государственных закупок, оценка социально-экономического эффекта.

Введение. За прошедшие годы проведены ряд значимых и взаимосвязанных реформ. Вместе с тем, не уделено должного внимания негативным тенденциям и рискам в сфере научных исследований. Слабость анализа и методологического обоснования выбора механизмов финансирования научных исследований становится проблемой, требующей решения. К имеющим место рискам следует отнести низкую результативность научных исследований, снижение вклада науки в социально-экономическое развитие страны, усиление технологической отсталости науки и ухудшение качества человеческого капитала.

Cite this article as: Ernazarova Z.A. Scientific research in Kazakhstan: problems of the current model of financial security and ways to solve them. *Statistics, accounting and audit.* 2023, 2(89), 15-22. (In Russ.). DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2023-2.02>

По данным Международного валютного фонда и Стокгольмского института исследования проблем мира SIPRI, соотношение ученых, конструкторов и работников опытных производств Казахстана составляет 25:4:1, в то время как в ведущих государствах мира (США, Великобритания, Франция, Германия, Китай, Япония, Россия, Израиль) соответствует 1:2:4. Поэтому перекос в финансировании научных исследований не доведенных до практического применения и производства является критическим [1].

Таблица 1 - Сравнительный анализ международных подходов к финансированию научных исследований [2]

Критерии сравнения	Ньютоновский подход/Newtonian approach	Бэконовский подход/Baconian approach	Джефферсонский подход/Jeffersonian approaches
Основной заказчик научного исследования	Государственные органы	Частные организации при возможном участии государственных органов	Государственные органы и частные лица
Охватываемый диапазон	Максимально широкий	Узкоспециализированный	Определяется задачами развития экономики
Преобладающий источник финансирования научных исследований	Бюджетные средства	Внебюджетные источники или бюджетные средства, если преобладают государственные контракты	Бюджетные средства для финансирования фундаментальных и прикладных научных исследований. Внебюджетные средства для финансирования прикладных и экспериментальных разработок
Преобладающая форма бюджетного финансирования	Сметное финансирование	Контрактное финансирование	Субсидирование научных программ, дополняемое грантами.

Представленный сравнительный анализ международных подходов к финансированию научных исследований показывает, что джефферсонский подход в наибольшей степени обоснован к развитию казахстанской науки, путем расширения программного финансирования и грантов на научные исследования с привлечением внебюджетных источников.

Материалы и методы. Методологической основой статьи является системные и сравнительные методы анализа. Проведенное исследование бюджетного и отраслевого законодательства, сравнительный анализ изменения объемов затрат республиканского бюджета и динамики расходов, неосвоения средств, выделенных на научные исследования позволили выявить и обосновать основные рекомендации.

Основные положения. Основное внимание уделено преимуществам и недостаткам финансированию из республиканского бюджета. Преимуществами финансирования из республиканского бюджета являются наличие гарантированного финансового обеспечения научных исследований, программно-целевой принцип планирования и функционирование государственного аудита за эффективностью использования выделенных средств. Автором предлагается корректировка инструментов программно-целевого принципа в части улучшения взаимосвязи стратегических и программных документов, определению объемов достаточности финансирования, исключения

процедур государственных закупок и внедрение оценки социально-экономического эффекта научных исследований.

Результаты и обсуждение. В соответствии с законом «О науке» финансовое обеспечение научных исследований основывается на различных источниках финансирования. Для развития фундаментальных и приоритетных прикладных исследований, сохранения и развития научного потенциала предусматривается выделение средств из республиканского бюджета [3]. Для грантов в виде целевого финансирования фундаментальных, инициативных и рискованных исследований, за счет средств республиканского бюджета и других источников (спонсоров и пожертвований) создан фонд науки, который проводит отбор тематических работ, в последующем подлежащих финансированию. Финансирование научных исследований осуществляется на основе программно-целевого принципа [4].

Программно-целевое финансирование охватывает широкий спектр научных исследований: это фундаментальные, приоритетные прикладные, государственные целевые научно-технические программы по приоритетным направлениям развития науки, техники и технологии, исследования в рамках международных программ, стратегические направления исследований, отвечающих интересам национальной безопасности страны. За счет средств республиканского бюджета субсидируется приобретение научного оборудования для научных организаций. В отличие от Казахстана в странах ОЭСР преобладает вклад частного финансирования в научные исследования.

В Казахстане можно отметить тенденцию роста предприятий занимающихся научными исследованиями в государственном и некоммерческих секторах и уменьшению в секторе высшего профессионального образования. В тоже время, объем частного софинансирования проектов по коммерциализации результатов научных исследований, остается незначительным. Наибольшее число исследователей работает в секторе высшего профессионального образования и наименьшее в некоммерческом секторе. При этом, одной из причин выбытия ученых является снижение эквивалента полной занятости и соответственно низкая заработная плата. В настоящее время грантовое и программно-целевое финансирование стали единственным источником оплаты труда ученого. Данные свидетельствуют о серьезной ситуации с воспроизводством научных кадров, особенно кадров высшей квалификации.

Значительным источником финансового обеспечения научных исследований также является государственное задание, представляющее собой заказ юридическим лицам с участием государства в уставном капитале на оказание отдельных государственных услуг, реализацию бюджетных инвестиционных проектов и выполнением других задач, направленных на обеспечение социально-экономической стабильности и социально-культурного развития государства.

Выполнение государственного задания осуществляется в рамках реализации утвержденных республиканских бюджетных программ путем заключения гражданско-правовой сделки между заказчиком и исполнителем государственного задания с указанием в договоре показателей результатов и без соблюдения конкурсных процедур, предусмотренных законодательством о государственных закупках [5]. Таким образом, научные исследования в форме государственного задания проводятся по упрощенным требованиям.

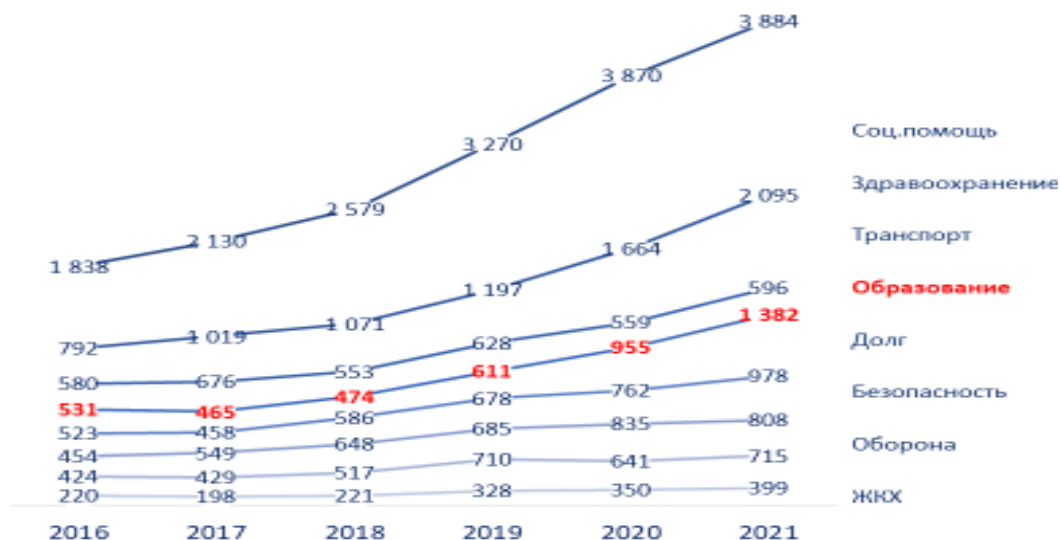
С учетом вводимых принципов деbüroкратизации вопросы упрощения бюджетных процедур и процессов в сфере финансирования научных исследований требуют

решения.

Проблемы с неосвоением выделенных бюджетных средств зависимы от нескольких причин. Приведенные соотношения изменения объемов затрат республиканского бюджета за 2016-2021 годы по функциональным группам свидетельствуют о стабильном росте расходов на образование. Расходы на образование увеличились с 2016 года в 2,6 раз, при росте только за период 2020-2021 годы в 1,4 раза.

Рисунок 1 - Изменение объемов затрат республиканского бюджета за 2016-2021 годы (в млн. тенге)

Примечание: по данным Министерства финансов РК [6]

В ходе проведенного анализа выявлена следующая закономерность. При абсолютном росте затрат республиканского бюджета по функциональной группе «Образование», отмечается снижение в абсолютном выражении затрат на научные исследования с 2016 по 2019 годы. В 2016 году расходы на научные исследования составили 14,8 млн. тенге или 2,8%, в 2017 году 10,6 млн. тенге или 2,3%, в 2018 году 9,5 млн. тенге или 2,0% от общего объема затрат на образование.

Прирост затрат отмечается в 2020 и 2021 году до 16,6 млн. тенге и 19,6 млн. тенге, при снижении удельного веса соответственно до 1,5% и 1,4%.

В тоже время средства выделяемые из республиканского бюджета на научные исследования не освоены за весь анализируемый период 2016-2021 годы. Таким образом, не освоение выделенных средств на научные исследования не зависит от выделяемого объема бюджетных средств.

Рисунок 2 - Динамика расходов республиканского бюджета на научные исследования за 2016-2021 годы (в млн. тенге)

Примечание: по данным Министерства финансов РК [6]

Причина хронического неосвоения выделенных бюджетных средств заключается в распыленности бюджетных средств по нескольким направлениям без должной преимственности которые не позволяют достигнуть результативности ни по одному направлению научных исследований. Проблема отсутствия долгосрочного планирования научных результатов и взаимосвязи стратегических и программных документов относятся к функционалу фонда науки, ведь по отобранным им тематикам осуществляется финансирование научных исследований из республиканского бюджета.

Применение при планировании научных исследований расчета средневзвешенной цены по видам работ и услуг позволит исключить завышенные объемы выделяемых средств и нивелирует коррупционные риски. Для исключения длительности проведения конкурсных процедур предлагается в проекте нового закона «О государственных закупках» предусмотреть упрощенные процедуры госзакупок с учетом отраслевых особенностей, закрепленных в законе «О науке».

Научные исследования это многолетний процесс охватывающий несколько финансовых лет. Ограничение одним финансовым годом проведение научного исследования приводит к неосвоению, выделенных бюджетных средств. Неосвоенные средства, выделенные на научные исследования возвращаются в конце финансового года в республиканский бюджет в основном по причинам позднего представления счетов к оплате в органы казначейства, отсутствием документов подтверждающих обоснованность платежа, а также оплаты по факту.

В этой связи, предлагается в проекте нового Бюджетного кодекса предусмотреть возможность переноса неосвоенных бюджетных средств по научным исследованиям на следующий год. Это позволит избавиться от неэффективной практики возврата денег в бюджет и обеспечит достижение конечного результата по научным исследованиям. Многолетний процесс научных исследований путем синхронизации оценки конечных результатов и планирования бюджетных расходов позволит оценить полученный социально-экономический эффект. Для этого будет необходимо внести изменения и поправки в ряд законодательных актов [7-10].

Заключение. Предлагается разработка комплексного механизма по финансовому обеспечению научных исследований с применением упрощенных подходов и отмены нерациональных процедур для достижения значимого конечного результата.

Предлагаемая модель финансового обеспечения научных исследований при реализации позволит решить комплекс проблем непосредственно связанными с повышением престижа научно-технической деятельности и статусе ученого.

Снижение качественного уровня научных исследований приводит к низкому уровню критического мышления, способствует снижению познавательного и креативного отношения к реальности и качеству человеческого капитала. Поэтому усилия государства по интеллектуализации общества и выделяемые в этой связи бюджетные средства в форме трех форм – базового, грантового и программно-целевого, а также введение новых форм грантов и продление сроков грантового финансирования позволят повысить результативность научных исследований.

Список литературы

1. Мамытбеков Е., Кусаинов Х. О бедной науке замолвить словечко [Электронный ресурс] // Общественно-политическая газета Казахстана «Время», 21 апреля 2021 г. - Режим доступа: – <https://time.kz/articles/ugol/2021/04/21/o-bednoj-nauke-zamolvit-slovecchko> (дата обращения: 16.08.2022).
2. Аландаров Р.А. Анализ теоретических подходов к финансированию фундаментальных научных исследований и их применение в российской практике // Финансовая аналитика: проблемы и решения. - 2011. - №43.- С.17-22.
3. Закон Республики Казахстан «О науке» от 18 февраля 2011 года № 407-IV [Электронный ресурс] // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан. – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1100000407> (дата обращения: 17.12.2022).
4. Талимова Л.А., Таубаева А.А., Калкабаева Г.М., Сайфуллина Ю.М. Проблемы финансирования научных исследований в высокотехнологичном наукоемком секторе Казахстана // Вестник университета «Туран». - 2019. - №4. – С.173-179.
5. Бюджетный кодекс Республики Казахстан от 4 декабря 2008 года № 95-IV [Электронный ресурс] // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан. – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K080000095> (дата обращения: 25.12.2022).
6. Статистический бюллетень Министерства финансов РК за 2016-2021 годы [Электронный ресурс] // Министерство финансов РК. – Режим доступа: <https://www.gov.kz/memleket/entities/minfin/documents/details/263935?lang=ru> (дата обращения: 15.01.2023).
7. О налогах и других обязательных платежах в бюджет (Налоговый кодекс). Кодекс Республики Казахстан от 25 декабря 2017 года № 120-VI ЗРК [Электронный ресурс] // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан. – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1700000120> (дата обращения: 21.01.2023).
8. Предпринимательский кодекс Республики Казахстан. Кодекс Республики Казахстан от 29 октября 2015 года № 375-V ЗРК [Электронный ресурс] // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан. – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1500000375> (дата обращения: 21.01.2023).
9. Закон Республики Казахстан «О государственных закупках» от 4 декабря 2015 года № 434-V ЗРК [Электронный ресурс] // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан. – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1500000434> (дата обращения: 21.01.2023).
10. Закон Республики Казахстан «О промышленной политике» от 27 декабря 2021 года № 86-VII ЗРК [Электронный ресурс] // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан. – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z2100000086> (дата обращения: 21.01.2023).

References

1. Mamytbekov E., Kusainov H. *O bednoj nauke zamolvit' slovechko*. Available at: <https://time.kz/articles/ugol/2021/04/21/o-bednoj-nauke-zamolvit-slovehko> (data obrashhenija: 16.08.2022).
2. Alandarov R.A. Analiz teoreticheskikh podhodov k finansirovaniyu fundamental'nyh nauchnyh issledovanij i ih primenenie v rossijskoj praktike [The analysis of theoretical approaches to the funding of basic scientific research and their application in the Russian practice]. *Finansovaja analitika: problemy i reshenija*, 2011, 43, pp.17-22 (In Russian).
3. *Zakon Respubliki Kazahstan «O nauke»*. Available at: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1100000407> (data obrashhenija: 17.12.2022).
4. Talimova L.A., Taubaev A.A., Kalkabaeva G.M., Sajfullina Ju.M. Problemy finansirovaniya nauchnyh issledovanij v vysokotekhnologichnom naukoemkom sektore Kazahstana [Problems of financing research in the high-tech science-intensive sector of Kazakhstan]. *Bulletin of «Turan» University*, 2019, 4, pp.173-179 (In Russian).
5. *Bjuzhjetnyj kodeks Respubliki Kazahstan*. Available at: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K080000095> (data obrashhenija: 25.12.2022).
6. *Statisticheskij bjulleten' Ministerstva finansov RK za 2016-2021 gody*. Available at: <https://www.gov.kz/memleket/entities/minfin/documents/details/263935?lang=ru> (data obrashhenija: 15.01.2023).
7. *O nalogah i drugih objazatel'nyh platezhah v bjuzhjet (Nalogovyy kodeks)*. Available at: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1700000120> (data obrashhenija: 21.01.2023).
8. *Predprinimatel'skij kodeks Respubliki Kazahstan*. Available at: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1500000375> (data obrashhenija: 21.01.2023).
9. *Zakon Respubliki Kazahstan «O gosudarstvennyh zakupkah»*. Available at: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1500000434> (data obrashhenija: 21.01.2023).
10. *Zakon Respubliki Kazahstan «O promyshlennoj politike»*. Available at: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z2100000086> (data obrashhenija: 21.01.2023).

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУ: ҚАРЖЫЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІК ҚАЗІРГІ МОДЕЛІ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ

З.А. Ерназарова

Б.Н.Ельцин атындағы университет, Қырғызстан
e-mail: z.ernazarova@minfin.gov.kz

Түйін. Жоғары білім беру саласындағы реформаларды жүйелі түрде жүзеге асыруға қарамастан, ғылыми зерттеулерді қаржылық қамтамасыз етудің тиімді моделі қалыптастырылмады, ғылыми зерттеулерді қаржыландыру саласындағы бюджеттік рәсімдер мен процестер мәселелері шешілмеген күйінде қалып отыр. Бұл ретте ғылым саласындағы басымдықтар мен мақсаттарға қол жеткізу, ғылыми кадрлардың ұдайы өндірісіндегі сапалы өсу қажеттігі көп жағдайда қаржылық қолдаудың қолданыстағы үлгісін жетілдіру және қайта қарау жөніндегі іс-шаралар жүйесін әзірлеуге және енгізуге байланысты. Негізгі зерттеу әдісі – экономикалық және статистикалық талдау. Ақпараттық база Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің 2016-2021 жылдар аралығындағы статистикалық деректері болды. Ұсыныстарды Жоғары білім және ғылым министрлігінің жұмысында ескеруге болады.

Түйінді сөздер: қаржыландыру көздері, ғылыми зерттеулерді қаржылық қамтамасыз ету моделі, ғылыми зерттеулердің тиімділігі, бюджет қаражатының игерілмеуі, мемлекеттік сатып алу рәсімдері, әлеуметтік-экономикалық тиімділікті бағалау.

SCIENTIFIC RESEARCH IN KAZAKHSTAN: PROBLEMS OF THE CURRENT MODEL OF FINANCIAL SECURITY AND WAYS TO SOLVE THEM

Z. Ernazarova

Kyrgyz-Russian Slavic University named after B.N. Yeltsin, Kyrgyzstan

e-mail: z.ernazarova@minfin.gov.kz

Summary. *Despite the systematic implementation of reforms in the field of higher education, an effective model for the financial support of scientific research has not been formed, and the issues of budgetary procedures and processes in the field of financing scientific research remain unresolved. At the same time, the need to achieve priorities and goals in the field of science, qualitative growth in the reproduction of scientific personnel largely depends on the development and implementation of a system of measures to improve and revise the existing model of financial support. The main research method is economic and statistical analysis. The information base was the statistical data of the Ministry of Finance of the Republic of Kazakhstan for the period from 2016-2021. Recommendations can be taken into account in the work of the Ministry of Higher Education and Science.*

Keywords: *sources of funding, model of financial support for scientific research, the effectiveness of scientific research, non-disbursement of budget funds, public procurement procedures, assessment of the socio-economic effect.*

Автор туралы ақпарат:

З.А. Ерназарова - экономика ғылымдарының кандидаты, Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің Мемлекеттік қаржылық есептілік және статистика департаментінің директоры, Мәңгілік Ел даңғылы, 8, 010000, Астана, Қазақстан, **e-mail:** z.ernazarova@minfin.gov.kz

Сведения об авторе:

З.А. Ерназарова - кандидат экономических наук, директор Департамента отчетности и статистики государственных финансов Министерства финансов Республики, 010000, проспект Мангилик Ел 8, Астана, Казахстан, **e-mail:** z.ernazarova@minfin.gov.kz

Information about author:

Z. Ernazarova - Astana, Republic of Kazakhstan, Candidate of Economic Sciences, Director of the Department of State Finance Reporting and Statistics of the Ministry of Finance of the Republic of Kazakhstan, Astana, 010000, Mangilik El avenue, **e-mail:** z.ernazarova@minfin.gov.kz

Получено: 15.04.2023

Принято к рассмотрению: 05.05.2023

Доступно онлайн: 30.06.2023

Статистика, учет и аудит, 2(89)2023. стр. 23-31
DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2023-2.03>

MPPTA 06.73.75
ӘОЖ 336.77

ШАҒЫН ЖӘНЕ ОРТА БИЗНЕС СУБЪЕКТИЛЕРІН НЕСИЕЛЕНДІРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

А.Ж. Жайлаубаева*, А.К. Саулембекова

Кенжеғали Сағадиев атындағы Халықаралық Бизнес Университеті, Алматы, Қазақстан

*Corresponding author email: zhaylaubayeva.aruzhan@bk.ru

Аңдатпа. Мақалада Қазақстан Республикасы бойынша шағын және орта бизнес субъектілерін несиелендірудің бағдарламалары мен олардың нәтижелері, «ForteBank» АҚ-ның шағын және орта бизнесті өңірлік қаржыландыру бағдарламасы (нүктелік аймақтық бағдарламалар аясында) 2020-2022 жылдар аралығында бизнестің маңызды салалары бойынша нәтижелері көрсетілді. Зерттеудің мақсаты – шағын және орта бизнес субъектілерін несиелендірудің кешенді зерттеу ұсыныстарын дайындау. Зерттеу барысында Ұлттық статистика бюросының ресми сайтында жарияланған шағын және орта кәсіпкерлік (ШОК) жұмыс істеп тұрған субъектілерінің саны, 2023 жылғы 1 қаңтарға шағын және орта кәсіпкерліктердегі субъектілерінің құрылымы, жұмыспен қамтылғандар саны бойынша статистикалық деректерді қамтыды. «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ ресми сайтында жарияланған шағын және орта бизнесті қолдау бағдарламалары бойынша есептің «ForteBank» АҚ-ның қатысуымен өңірлік қаржыландыру бағдарламасы (нүктелік аймақтық бағдарламалар аясында) нәтижелер талданды. Зерттеу нәтижесі бойынша шағын және орта бизнес субъектілерінің мемлекеттік бағдарлама аясында несиелеуге деген тәуелділік байқалды және елдің экономикалық ахуалын жақсартуда шағын және орта кәсіпкерліктің алатын орны айқындалды.

Түйінді сөздер: шағын және орта кәсіпкерлік, өңдеу өнеркәсібі, несиелік портфель, екінші деңгейдегі банктер, несиелеу.

Негізгі ережелер. Пандемияның зардабы шағын және орта бизнес саласына ауыр әсерін тигізді. 700 000 астам кәсіпкерлерге салық жеңілдіктері берілді және де несиені жеңілдікпен қайта қаржыландыру мүмкіндігі, төлем мерзімін кейінге шегеру мүмкіндігі экономикалық ахуалды жақсарту мақсатында берілді. Шағын және орта бизнес субъектілерінің еңбекақы қорына түсетін ауыртпалықты жеңілдету жұмыс орындары мен халықтың табысын сақтаудағы маңызды әрекеттердің бірі болды. 2025 жылға қарай шағын және орта бизнестің жалпы ішкі өнімдегі үлесін 35%-ға дейін, жұмыспен қамтылғандар санын 4 000 000 адамға дейін көбейту туралы тапсырмалар қойылды.

Кіріспе. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев «Ірі инвестициялық және инфрақұрылымдық жобаларды қаржыландыру бойынша банк секторының мүмкіндіктерін кеңейту қажет. Мен экономикаға несиелеуді кеңейту туралы тиісті тапсырманы жарлық шеңберінде бердім. Сонымен қатар, шағын және орта бизнес қолжетімді банктік несиелеуден тыс қалып жатады. Бұл ретте біз банктердің ақшасы барын және олар ашық жұмыс істейтін кәсіпкерлерді қаржыландыруға дайын екенін білеміз», – деді [1].

Cite this article as: Zhailaubayeva A.Z., Saulembekova A.K. Features of lending to small and medium businesses. *Statistics, accounting and audit.* 2023, 2(89), 23-31. (In Kaz.). DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2023-2.03>

Л. А. Шафеева, Д. А. Шаисмаилов, А. В. Кушнир мемлекеттің дамуына тікелей шағын және орта бизнестің дамуын байланыстырады. Ағымдағы жаһандық есеп бойынша Қазақстан кәсіпкерлік деңгейі бойынша 54 елдің арасында 26-шы орында тұр. Кәсіпті құру және оның одан ары дамуына ең маңызды рөлді мемлекеттік бағдарламалар алады [2].

Зерттеудің мақсаты – шағын және орта бизнес субъектілерін несиелендірудің кешенді зерттеу ұсыныстарын дайындау.

Материалдар мен әдістер. Зерттеу барысында Ұлттық статистика бюросының ресми сайтында жарияланған шағын және орта кәсіпкерлік (ШОК) жұмыс істеп тұрған субъектілерінің саны, 2023 жылғы 1 қаңтарға шағын және орта кәсіпкерліктердегі субъектілерінің құрылымы, жұмыспен қамтылғандар саны бойынша статистикалық деректерді қамтыды. «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ ресми сайтында жарияланған шағын және орта бизнесті қолдау бағдарламалары бойынша есептің «ForteBank» АҚ-ның қатысуымен өңірлік қаржыландыру бағдарламасы (нүктелік аймақтық бағдарламалар аясында) нәтижелер талданды.

Алынған нәтижелер және оларды талқылау. Шағын және орта кәсіпкерлікті қолдаудың мемлекеттік бағдарламалары несиелеу бойынша шағын және орта бизнес субъектілеріне қолдау көрсетеді. «Бизнестің жол картасы-2025» бағдарламасы «Бизнестің жол картасы-2025» кәсіпкерлікті қолдау мен дамытудың мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы (ҚР) Үкіметінің 2019 жылғы 24 желтоқсандағы № 968 қаулысына сәйкес жүзеге асырылады. «Қарапайым заттар экономикасы» ҚР Үкіметінің 2018 жылғы 11 желтоқсандағы № 820 қаулысына сәйкес жүзеге асырылады. Ал «Еңбек» нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамыту бағдарламасы бойынша несиелендіру ҚР Үкіметінің 2018 жылғы 13 қарашадағы № 746 қаулысына сәйкес жүзеге асырылады.

«Бизнестің жол картасы-2025» бизнесті қолдау мен дамытудың мемлекеттік бағдарламасы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2022 жылғы 2 ақпандағы № 43 қаулысымен бекітілген өңірлік кәсіпкерліктің тұрақты, теңгерімді өсуін қамтамасыз етумен, кәсіпкерлікте жаңа 30 000 мың жұмыс орындарын құру және жұмыс орындарын сақтау секілді, 2025 жылға қарай шағын және орта бизнестің жалпы ішкі өнімдегі үлесін 33,8%-ға дейін жеткізу, экономикадағы орта кәсіпкерліктің үлесін 13,7%-ға жеткізу секілді маңызды мақсаттарды қамтиды [3].

«Қарапайым заттардың экономикасы» бағдарламасының мақсаты өңдеу өнеркәсібі мен агроөнеркәсіптік кешенде жұмыс істейтін жеке кәсіпкерлік субъектілерін қолдау болып табылады [4].

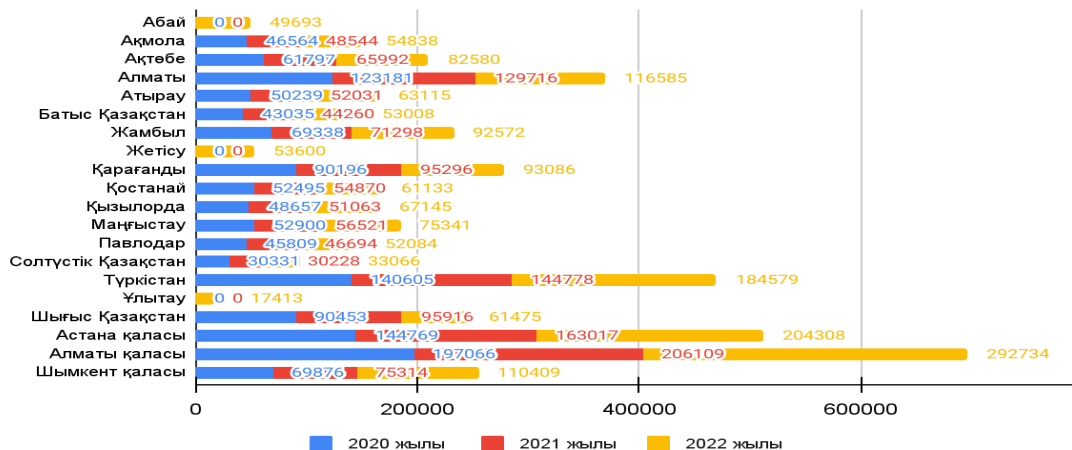
«Бизнестің жол картасы-2025» бағдарламасына және «Қарапайым заттардың экономикасы» бағдарламасына, «Еңбек» бағдарламасына қатысатын екінші деңгейдегі банктер мыналар: «Сбербанк» АҚ ЕБ, «Қазақстан Халық Банкі» АҚ, «Банк ЦентрКредит» АҚ, «Нұрбанк» АҚ, «Bank RBK» Банкі» АҚ, «Jysan Bank» АҚ, «Еуразиялық Банк» АҚ және т.б. банктер қатысады.

«Қарапайым заттардың экономикасы» бағдарламасына қатысу үшін 1) импорт көлемі \$5 млн артық; 2) шикізаттың қол жетімділігі; 3) технологиялардың, біліктіліктің болуы; 4) артық өндірудің болмауы; 5) сапаны бағалау мүмкіндігінің болуы секілді критерийлерге тауарлар тізімінен кем дегенде бір өнім шығарылған жағдайда қатысу мүмкіндігіне ие болады.

Кесте 1 - Шағын және орта кәсіпкерлікті несиелеуді мемлекеттік қолдау бағдарламаларының шарттары

Шарттары	«Бизнестің жол картасы-2025» бағдарламасы	«Қарапайым заттардың экономикасы» бағдарламасы	«Еңбек» бағдарламасы	"Бизнестің жол картасы-2025" бағдарламасы, 1 бағыт
Сыйақы мөлшерлемесі	6%	6%	6%	6%
Салалық шектеулер	Шектеусіз	Экономиканың басым бағыттары	Шектеусіз	Шектеусіз
Шекті сома	7 000 000 000 дейін	Шектеусіз	20 000 000 теңгеге дейін	5 000 000 теңгеге дейін (
Инвестициялық мақсаттағы несиелер мерзімі	5 жылға дейін	10 жылға дейін	5 жылға дейін	5 жылға дейін
Айналым капиталын толықтыруға несиелер мерзімі	3 жылға дейін	3 жылға дейін	3 жылға дейін	2 жылға дейін
Міндеттемелерге кепілдік беру	85%-ға дейін	50%-ға дейін	-	85%-ға дейін
Бағдарлама операторы	«Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ	«Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ	«Ауыл шаруашылығын қаржылай қолдау қоры» АҚ	«Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ

Ескерту - [3-5] дереккөз негізінде автормен құрастырылған

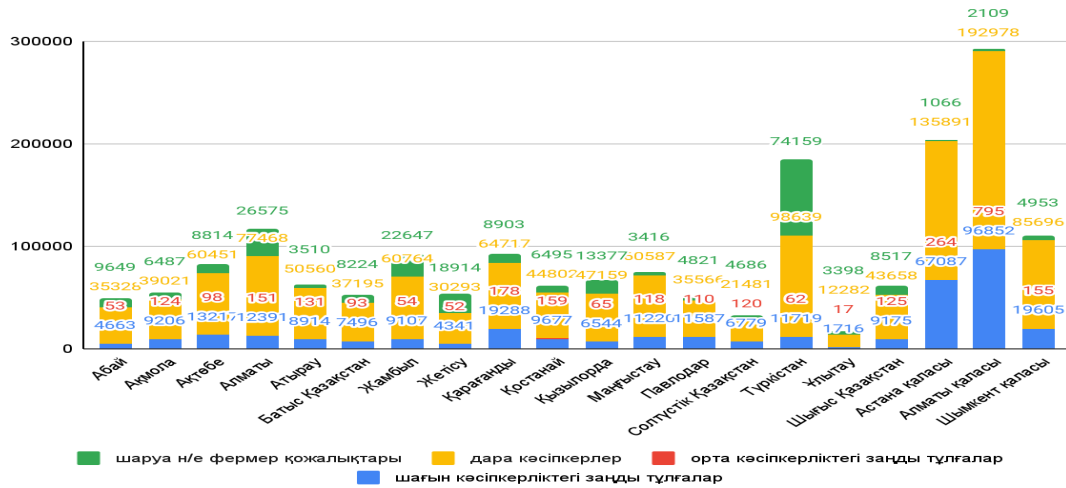
Сурет 1 - Шағын және орта кәсіпкерліктердегі жұмыс істеп тұрған субъектілерінің саны, бірлік
Ескерту - [6] дереккөз негізінде автормен құрастырылған

«Еңбек» бағдарламасы аясында қойылған міндеттерді орындау арқылы 2021 жылға қарай мынадай нысаналы индикаторларға қол жеткізіледі: 1) жұмыссыздық деңгейі 4,8%-дан аспайтын болады; 2) жұмыс күшінің құрамындағы негізгі, орта, жалпы және бастауыш білімі бар еңбек ресурстарының үлесі 20 %-дан аспайды; 3) жұмыспен қамтылған халықтың басқа да санаттары құрамындағы нәтижесіз жұмыспен қамтылғандардың үлесі 9,0%-дан аспайды; 4) белсенді жұмыс істейтін шағын және орта бизнес субъектілерінің өсуі 10%-ды құрайды [5].

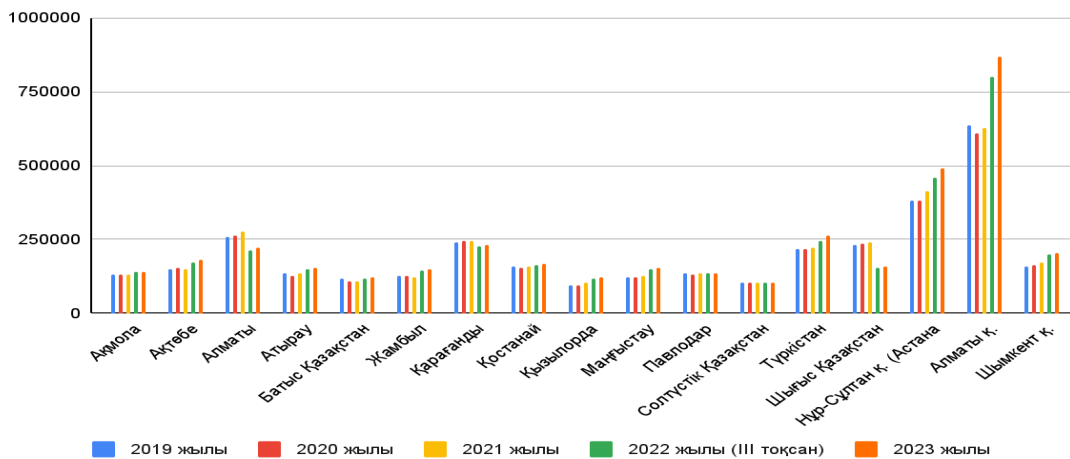
2023 жылы 1 қаңтарда Қазақстан Республикасы бойынша жұмыс істеп тұрған шағын және орта кәсіпкерліктердегі субъектілерінің саны 1 818 764 бірлік болды.

2022 жылы шағын және орта кәсіпкерлікте жұмыс істеп тұрған субъектілер Алматы қаласында 292 734 субъект, Астана қаласында 204 308 субъект, Түркістан қаласында 184 579 субъект болды. болды.

Сурет 2 – 2023 жылғы 1 қаңтарға шағын және орта кәсіпкерліктердегі субъектілерінің құрылымы, бірлік Ескерту - [6] дереккөз негізінде автормен құрастырылған

Шағын және орта бизнеске қолдау көрсету барысында орта бизнеске ерекше назар аудару керектігі туралы мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына 2020 жылғы 1 қыркүйектегі Жолдауында аттап айтылды. Компанияның экспорттық әлеуетін арттыруға көмектесу қажет. Себебі орта бизнестің өркендеуі нарықта табысты болудың негізгі көрсеткіші болып табылады.

Сурет 3 - Шағын және орта кәсіпкерліктердегі жұмыспен қамтылғандар саны, адам Ескерту - [6] дереккөз негізінде автормен құрастырылған

Қазақстан Республикасы бойынша шағын және орта бизнесте жұмыспен қамтылған халықтың саны 2019 жылы 3 398 786 адам , 2020 жылы 3 336 915 адам, 2021 жылы 3 475 204 адам, 2022 жылы III тоқсан 3 912 486 адам болды. 2022 жылы III тоқсанда Абай

94 935 адам, Жетісу 97 270 адам, Ұлытау 28 515 адам болды.

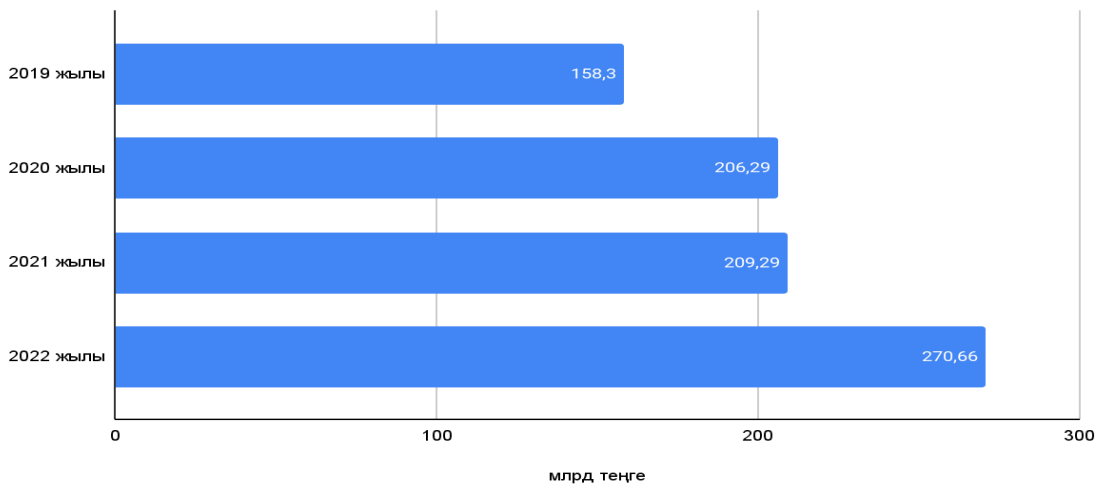
Өңдеу өнеркәсібіндегі шағын және орта бизнесті қолдау жобасына «Банк ЦентрКредит» АҚ, «Сбербанк» АҚ ЕБ, «Еуразиялық Банк» АҚ, «ForteBank» АҚ, «Нұрбанк» АҚ, «Bank RBK» Банкі» АҚ, «Jysan Bank» АҚ, «Қазақстан Халық Банкі» АҚ, «Eco Center Bank» АҚ қатысады.

Кесте 2 - Өңдеу өнеркәсібіндегі шағын және орта бизнесті қолдау жобасының негізгі шарттары

Нысаналы топ	Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес шағын және орта жеке кәсіпкерлік субъектілері (ШОБ)
Ең жоғарғы шек	Шекті 3 600 000 000 теңге, тамақ өнеркәсібіндегі жобаларды қоспағанда, шектеусіз
Сыйақы мөлшерлемесі	жылдық 6,0%-дан аспайды
Неснелеу мақсаттары	инвестициялар; айналым капиталы қаржыландыру; несиелерді қайта қаржыландыру
Басым салалар	Өңдеу өнеркәсібіне қызмет көрсетумен байланысты өңдеу өнеркәсібіндегі және қызмет көрсету секторы; тамақ өнеркәсібі
Несие мерзімі	120 айға дейін – инвестициялар; 60 айға дейін – айналым қаражатын толықтыру
Қол жегімділік мерзімі	1 (бір) жылдан аспайды. Жаңартылған несие желісі үшін – 1 (бір) жылдан аспайтын мерзімге және қарыз алушы бастапқы қолжетімділік кезеңінде жаңартылатын кредит желісінің лимитін толық пайдаланған жағдайда, шектеусіз рет ұзарту.
Комиссиялар	Қарыз алушының несие бойынша міндеттемелерін бұзуына байланысты алынатындарды қоспағанда, ШОБ несиесіне байланысты комиссиялар, комиссиялар және/немесе басқа төлемдер жоқ және мұндай комиссиялардың, комиссиялардың және/немесе басқа төлемдердің мөлшері алдын ала келісілген болуы тиіс. Қормен жазбаша түрде. Қарыз алушы тек несие бойынша кепіл ретінде қызмет ететін мүлікті бағалау және сақтандыру үшін төлейді.
Әзірлеу әдісі	Төлемнің қолма-қол ақшасыз нысаны
Кепіл	Банктің ішкі құжаттарына сәйкес
<i>Ескерту - [7] дереккөз негізінде автормен құрастырылған</i>	

Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес шағын және орта жеке кәсіпкерлік субъектілері (ШОБ) несие алу үшін банкке жүгінеді, банк кәсіпкерге несие беру туралы шешімді дербес қабылдайды. Қаржыландыру бойынша басым секторлар мыналар: 20 - химия өнеркәсібінің өнімдерін өндіру, 21 - негізгі фармацевтикалық өнімдер мен препараттарды өндіру, 22 - резеңке және пластмасса бұйымдарын өндіру, 24 - металлургия өнеркәсібі, 25 - машиналар мен жабдықтарды қоспағанда, дайын металл бұйымдарын өндіру, 33 - машиналар мен жабдықтарды жөндеу және монтаждау және т.б. болады.

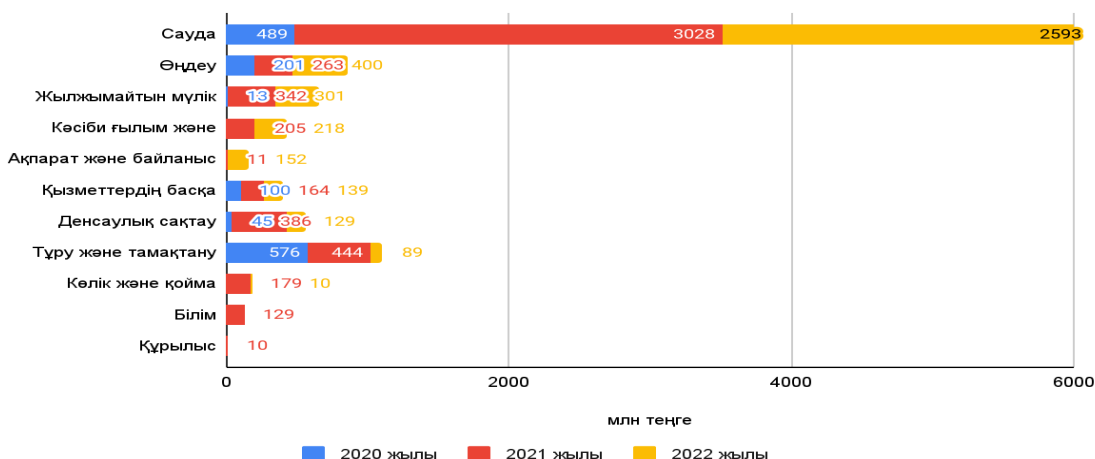
«ForteBank» АҚ бизнестің басты бағыттарының бірі корпоративтік бизнес сегменті ШОБ болып табылады. Шағын және орта бизнес (ШОБ) – мемлекеттік бағдарламалар бойынша несие беру, депозиттер тарту, жалақы жобалары, есеп айырысу-кассалық қызметтер көрсету, кепілдіктер бойынша операциялар, төлемдер, ақша аударымдары мен шағын және орта бизнес клиенттері – заңды тұлғалармен басқа да операциялар, экожүйе шеңберіндегі қосымша қызметтерден тұрады. Шағын және орта бизнесте 2021 жылы 74 842 кәсіпорын болып, -4,68%-ға төмендеді де 2022 жылы 71 343 кәсіпорын болды.

Сурет 4 - Шағын және орта бизнес субъектілеріне берілген несиелер қоржыны, млрд теңге
Ескерту - [8] дереккөз негізінде автормен құрастырылған

Шағын және орта бизнес субъектілеріне берілген қарыздар қоржыны 1,45% өсіп, 209,29 млрд теңгені құрады. Шағын және орта бизнес субъектілеріне берілген қарыздар қоржыны 29,3% өсіп, 270,66 млрд теңгені құрады. Шағын және орта бизнес субъектілерін несиелендіру бойынша «ForteBank» АҚ несиелік портфелінің өсімін байқаймыз.

ШОБ өңірлік қаржыландыру бағдарламасы (нүктелік аймақтық бағдарламасына ауыл шаруашылығы, мал шаруашылығы, мектепке дейін білім беру және т.б. салалар бойынша кәсіпкерлерге көмек көрсетуге арналған.

Сурет 5 - ШОБ өңірлік қаржыландыру бағдарламасы (нүктелік аймақтық бағдарламалар аясы) «ForteBank» АҚ

Ескерту - [7] дереккөз негізінде автормен құрастырылған

«ForteBank» АҚ шағын және орта бизнестің өңірлік қаржыландыру бағдарламасының нәтижелері 2021-2022 жылдар аралығында сауда, өңдеу, тұру және тамақтану салалары бойынша жоғары көрсеткіштерге ие болды. Жылжымайтын мүлік, кәсіби ғылым және техникалық қызмет, денсаулық сақтау саласы бойынша оң

көрсеткіштері ие болды (5-сурет).

Шағын және орта бизнестің өңірлік қаржыландыру бағдарламасына 2022 жылы «Банк ЦентрКредит» АҚ, «Сбербанк» АҚ ЕБ, «ForteBank» АҚ, «Bank RBK» Банкі» АҚ, «Қазақстан Халық Банкі» АҚ қатысады.

Қорытынды. Шағын және орта бизнес субъектілерін қолдауда мемлекеттік несиелендіру бағдарламаларының алатын орны өте маңызды, себебі мемлекет басшысы атап айтқандай, бизнестің дамуы елдің экономикалық ахуалын жақсартуға көмектеседі. Өңдеу өнеркәсібі мен агроөнеркәсіптік кешенде жұмыс істейтін жеке кәсіпкерлік субъектілерін қолдау жаңа жұмыс орындары мен халықтың тұрақты табыспен қамтылуына, әлеуметтік жағдайын көтеруге көмектеседі. Несиелендіру бойынша жүргізіліп жатқан мемлекеттік бағдарламалардың экономикалық оң әсері бар.

Әдебиеттер тізімі

1. Успешные и честные предприниматели должны стать локомотивом новой экономики – Касым-Жомарт Токаев [Электронный ресурс] // Национальная палата предпринимателей «Атамекен». - Режим доступа: <https://atameken.kz/kk/news/49259> (дата обращения: 19.04.2023).
2. Шафеева Л.А., Шаисмаилов Д.А., Кушнир А.В. Состояние малого и среднего бизнеса в Казахстане // Вестник Торайғыров университета. – 2023. - № 1. – С. 97-109.
3. Постановление Правительства Республики Казахстан от 24 декабря 2019 года №968 «Об утверждении государственной программы поддержки и развития бизнеса «Дорожная карта бизнеса-2025» // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан. – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1900000968> (дата обращения: 05.04.2023).
4. Развитие «Экономики простых вещей». В Казахстане реализуется программа льготного кредитования [Электронный ресурс] // Официальный информационный ресурс Премьер-Министра Республики Казахстан. – Режим доступа: <https://primeminister.kz/kz/news/reviews/k-arapayym-zattar-ekonomikasyn-damytu-k-azak-standa-zhen-ildikti-nesielendiru-bag-darlamasy-iske-asyryluda> (дата обращения: 12.02.2023).
5. Программы, национальные проекты, реализуемые Холдингом [Электронный ресурс] // Национальный управляющий холдинг «Байтерек». – Режим доступа: <https://baiterek.gov.kz/kk/programs/n-tizheli-zh-myspen-amtudy-zh-ne-zhappay-k-sipkerlikti-damytudy-2017-2021-zhyldar-a-arnal-an-e-bek-m> (дата обращения: 24.02.2023).
6. Мониторинг малого и среднего предпринимательства в Республике Казахстан [Электронный ресурс] // Национальное бюро статистики АСПР РК. – Режим доступа: <https://stat.gov.kz/official/industry/139/statistic/6> (дата обращения: 15.01.2023).
7. Отчет по программам [Электронный ресурс] // Фонд развития предпринимательства «Даму». – Режим доступа: <https://damu.kz/reports/> (дата обращения: 12.01.2023).
8. Бухгалтерские балансы 2019-2021 [Электронный ресурс] // ForteBank. – Режим доступа: <https://forte.kz/reporting> (дата обращения: 27.12.2022).

References

1. *Uspeshnye i chestnye predprinimateli dolzhny stat' lokomotivom novoj jekonomiki* – Kasym-Zhomart Tokaev. Available at: <https://atameken.kz/kk/news/49259> (data obrashhenija: 19.04.2023).
2. Shafeeva L.A., Shaismailov D.A., Kushnir A.V. Sostojanie malogo i srednego biznesa v Kazahstane [State of small and medium business in Kazakhstan]. *Vestnik Toraigyrov universiteta*, 2023, 1, pp. 97-109 (in Russian).
3. *Ob utverzhdenii gosudarstvennoj programmy podderzhki i razvitija biznesa «Dorozhnaja karta biznesa-2025»*. Available at: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1900000968> (data obrashhenija: 05.04.2023).
4. *Razvitie «Jekonomiki prostyh veshhej». V Kazahstane realizuetsja programma l'gotnogo kreditovanija*. Available at: <https://primeminister.kz/kz/news/reviews/k-arapayym-zattar-ekonomikasyn-damytu-k-azak-standa-zhen-ildikti-nesielendiru-bag-darlamasy-iske-asyryluda> (data obrashhenija: 12.02.2023).
5. *Programmy, nacional'nye proekty, realizuemye Holdingom*. Available at: <https://baiterek.gov.kz/kk/programs/n-tizheli-zh-myspen-amtudy-zh-ne-zhappay-k-sipkerlikti-damytudy-2017-2021-zhyldar-a-arnal-an-e-bek-m> (data obrashhenija: 24.02.2023).

6. *Monitoring malogo i srednego predprinimatel'stva v Respublike Kazahstan*. Available at: <https://stat.gov.kz/official/industry/139/statistic/6> (data obrashheniya: 15.01.2023).
7. *Otchet po programmat*. Available at: <https://damu.kz/reports/> (data obrashheniya: 12.01.2023).
8. *Buhgalterskie balansy 2019-2021*. Available at: <https://forte.kz/reporting> (data obrashheniya: 17.02.2023).

ОСОБЕННОСТИ КРЕДИТОВАНИЯ СУБЪЕКТОВ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА

А.Ж. Жайлаубаева*, А.К. Саулембекова

Университет Международного Бизнеса имени Кенжегали Сагадиева, Алматы, Казахстан

e-mail: zhaylaubayeva.aruzhan@bk.ru

Резюме. В статье отражены программы кредитования субъектов малого и среднего бизнеса по Республике Казахстан и их результаты, программа регионального финансирования малого и среднего бизнеса АО «ForteBank» (в рамках точечных региональных программ) за 2020-2022 годы по важнейшим отраслям бизнеса. Цель исследования – подготовка комплексных исследовательских предложений по кредитованию субъектов малого и среднего предпринимательства (МСП), структуре субъектов малого и среднего предпринимательства на 1 января 2023 года, численности занятых, опубликованные на официальном сайте Национального бюро статистики. Проанализированы результаты региональной программы финансирования (в рамках точечных региональных программ) с участием АО «ForteBank» отчета по программам поддержки малого и среднего бизнеса, опубликованного на официальном сайте АО «Фонд развития предпринимательства» Даму». По результатам исследования отмечена зависимость субъектов малого и среднего бизнеса от кредитования в рамках государственной программы и определено место малого и среднего предпринимательства в улучшении экономического климата страны.

Ключевые слова: малый и средний бизнес, обрабатывающая промышленность, кредитный портфель, банки второго уровня, кредитование.

FEATURES OF LENDING TO SMALL AND MEDIUM BUSINESSES

A. Zhailaubayeva*, A. Saulembekova

Kenzhegali Sagadiyev University of International Business, Almaty, Kazakhstan

e-mail: zhaylaubayeva.aruzhan@bk.ru

Summary. The article reflects the lending programs for small and medium-sized businesses in the Republic of Kazakhstan and their results, the program of regional financing of small and medium-sized businesses of ForteBank JSC (within the framework of point regional programs) for 2020-2022 in the most important business sectors. The purpose of the study is to prepare comprehensive research proposals on lending to small and medium-sized businesses. The study included statistical data on the number of operating small and medium-sized enterprises (SMEs), the structure of small and medium-sized enterprises as of January 1, 2023, the number of employed, published on the official website of the National Bureau of Statistics. The results of the regional financing program (within the framework of point-based regional programs) with the participation of ForteBank JSC of the report on small and medium-sized business support programs published on the official website of Damu Entrepreneurship Development Fund JSC are analyzed. According to the results of the study, the dependence of small and medium-sized businesses on lending under the state program was noted and the place of small and medium-sized businesses in improving the economic climate of the country was determined.

Key words: small and medium business, manufacturing industry, loan portfolio, second-tier banks, lending.

Авторлар туралы ақпарат:

А.Ж. Жайлаубаева* – магистрант, Кенжеғали Сағадиев атындағы Халықаралық Бизнес Университеті, Абай даңғылы, 8А, Алматы, Қазақстан, e-mail: zhaylaubayeva.aruzhan@bk.ru

А.К. Саулембекова – PhD, доцент Кенжеғали Сағадиев атындағы Халықаралық Бизнес Университеті, Абай даңғылы, 8А, Алматы, Қазақстан

Сведения об авторах:

А.Ж. Жайлаубаева* – магистрант, Университет Международного Бизнеса имени Кенжеғали Сағадиева, пр-т Абая 8А, Алматы, Казахстан, e-mail: zhaylaubayeva.aruzhan@bk.ru

А.К.Саулембекова – PhD, доцент Университет Международного Бизнеса имени Кенжеғали Сағадиева, пр-т Абая 8А, Алматы, Казахстан

Information about authors:

A. Zhailaubayeva* – master`s student, Kenzhegali Sagadiyev University of International Business, Abay Ave 8A, Almaty, Kazakhstan, e-mail: zhaylaubayeva.aruzhan@bk.ru

A. Saulembekova – PhD, associate professor, Kenzhegali Sagadiyev University of International Business, Abay Ave 8A, Almaty, Kazakhstan

Алынды: 03.05.2023

Қарауға қабылданды: 18.05.2023

Онлайн қолжетімді: 30.06.2023

Статистика, учет и аудит, 2(89)2023. стр. 32-39
DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2023-2.04>

МРНТИ 06.52:06.35.31
УДК 338.12:658.3:657

ОСНОВЫ ИННОВАЦИИ, ЖИЗНЕННЫЙ ЦИКЛ ИННОВАЦИИ

М.И. Исраилов^{1*}, К.Т. Тайгашинова², А.К. Ержанов³

¹Кыргызский Российско-Славянский университет им.Б.Н.Ельцина, Бишкек, Кыргызстан
^{2,3}Алматинский гуманитарно-экономический университет, Алматы, Казахстан

*Corresponding author e-mail: buaa@krsu.edu.kg

Аннотация. В статье рассматриваются приоритетные направления развития экономики на основе всестороннего использования инновационных индикаторов в условиях кризиса и конкурентоспособности рыночного механизма хозяйствования. Одним из долгосрочных приоритетов развития экономики страны является инновационная деятельность в отраслях экономики. Это связано с решением проблемы преодоления технической и технологической отсталости, модернизации производства базовых отраслей страны. Авторы считают, что понятие инновации распространяется на новый продукт или услугу, способ их производства, новшество в организационной, финансовой, научно-исследовательской и других сферах, любое усовершенствование, обеспечивающее экономию затрат или создающее условия для развития экономики страны. Инноваций сегодня очень много, каждая из них должна принести выгоду исходя из признака своего содержания, более того обеспечить конкурентные преимущества. Приводится авторский подход к инновации, который утверждает, что необходимо подразделять по признаку и их содержания. Также в статье большое внимание уделяется раскрытию инновационного процесса, что он очень расплывчатый, а в части производственной деятельности и маркетинга, конечно скорее всего инновационного менеджмента, осуществляющего эффективное руководство и управление освоением проектной мощности не только процесса производства, экономии затрат, повышения производительности труда, но и эффективности производства нового продукта в целом. Авторы полагают, что для четкого прослеживания эффективности инновационного процесса в управленческом учете необходимо выделить первоочередные информации в той последовательности по их значимости для принятия оперативных управленческих решений.

Ключевые слова: инновация, инновационный процесс, инновационный менеджмент, классификация инновации по признаку, модернизация производства, инновационные проекты, управленческий учет затрат, доход от реализации инновации.

Основные положения. Актуальность исследований в создании инновации и использование разработок инноваций в условиях кризиса не вызывает сомнений. Вместе с тем эти инновационные проекты внедряются в производство, где осуществляются производственные разработки. Практическое внедрение научных разработок связано со временем и затратами.

Разработки – это создание конструкции новых машин и оборудования, и процесс плавно переходит в фазы: проектирование, строительство, освоение нового оборудования в промышленном и другом производстве. Инновационный маркетинг и сбыт связаны с коммерческой деятельностью результатов инновационного процесса.

Cite this article as: Israilov M.I., Taigashinova K.T., Yerzhanov A.K. Fundamentals of innovation, the life cycle of innovation. *Statistics, accounting and audit*. 2023, 2(89), 32-39. (In Russ.). DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2023-2.04>

В этой связи одним из долгосрочных приоритетов развития экономики страны является инновационная деятельность в отраслях экономики. Это связано с решением проблемы преодоления технической и технологической отсталости, модернизации производства базовых отраслей страны. Вышеизложенное обеспечило бы развитие экономики страны, одновременно обеспечило бы рабочие места, повысилось бы социальное положение населения страны.

Введение. Следует учесть то, что развитие производства не всегда положительно влияет на экологию. До сегодняшнего дня недостаточно были исследованы не только проблемы управленческого учета инновационной деятельности, но и экологического учета природоохранной деятельности, внутреннего учета отходов.

Вместе с тем недостаточно разработан внутренний учет, как метод формирования управленческого учета в развитии инновационной деятельности. Подтверждают актуальность исследования вопросы совершенствования современного управленческого учета в принятии управленческих решений в управлении затратами инновационной деятельности фирмы, компании.

Получение дохода, выгоды (прибыли) от разработки инновации (новой технологии или продукта) обязан предусмотреть разработчик (изобретатель) ученый, вместе с тем после внедрения этой технологии адаптированная в производство, в своей фирме какую выгоду, «доход» получит на фирме товаропроизводитель купивший этот проект, понесший затраты по монтажу оборудования или внедрения.

Материалы и методы. В работе используется как индуктивный, так и дедуктивный подходы. Индукция применяется для обобщения конкретных наблюдений и данных о инновационной деятельности, в то время как дедукция используется для вывода конкретных рекомендаций на основе теоретических концепций и анализа данных.

Результаты и обсуждение. Термин «инновация» стал активно использоваться в нашей экономике и экономике России для обозначения ряда родственных понятий: «инновационная деятельность», «инновационный процесс», «инновационный продукт», «инновационное решение».

С.Д. Ильенкова отмечает, что для уточнения понятия инновации необходимо ознакомиться с различными взглядами на её сущность. Анализ различных определений инновации приводит к выводу, что специфическое содержание инновации составляют изменения, а главной функцией инновационной деятельности является функция изменения» [1, с. 9].

Каждая функция изменения несёт за собой затраты, более того изменения бывают различного направления. По этому поводу Ю.П. Морозов отмечает, что «под инновациями в широком смысле понимается прибыльное использование новаций в виде новых технологий, видов продукции и услуг, организационно-технических и социально-экономических решений производственного, финансового, коммерческого, административного или иного характера» [2, с.6].

Заслуживает одобрения мнения ученых, что способ производства новшеств, обеспечивающее экономию затрат в условиях рынка приобретает очень важное значение. С. Абдыманапов пишет: «Инновация – это нововведение, которое кардинально изменяет образ жизни людей, их материальный, духовный и нравственный мир. К примеру, создание космического корабля, компьютера, Интернета, дистанционных образовательных технологий» [3, с. 2-3]. Действительно инновациями могут быть от образовательных технологии до создания космического корабля. Или как считает Тайгашинова К.Т.: «В условиях формирования рынка

качественно изменяются понятия инновации. В этой связи на наш взгляд, нами сделана попытка дать определение инновации – это новшество, обеспечивающее преимущество в развитии и формировании научных идей, научно-исследовательских, опытно-конструкторских работ, на основе достижений науки и техники, являющимся основой снижения затрат и важным аспектом эффективного управления производственным процессом в обеспечении конкурентоспособности перед товаропроизводителем альтернативной продукции» [4, с.5].

А.Адибаев полагает, что «...инновация – это новая техника, технология, являющиеся результатом достижений научно-технического прогресса» [5, с.456]. Сегодня существуют понятия эффективное управление, или эффективность процесса производства, именно поэтому в условиях рыночной экономики повышение эффективности следует конкретизировать.

А.А. Ергешбаева трактует инновацию с позиции М.Портера, как новый способ выполнения (технология) какой-либо операции (изобретения), поставленный на коммерческую основу [6, с.455].

Таким образом, понятие инновации распространяется на новый продукт или услугу, способ их производства, новшество в организационной, финансовой, научно-исследовательской и других сферах, любое усовершенствование, обеспечивающее экономию затрат или создающее условия для развития экономики страны.

Инноваций сегодня очень много, каждая из них должна принести выгоду исходя из признака своего содержания, более того обеспечить конкурентные преимущества. На наш взгляд инновации необходимо подразделять по признаку и их содержания.

Инновации по своему признаку содержания подразделяют на организационные, управленческие, информационные, экономические, финансовые, технологические, технические, отраслевые и т.д. (рис.1).

Подразделение инноваций по признаку содержания играет важную роль при организации внутреннего учета. Ибо каждый признак инновации по своему содержанию имеет своё назначение. Исходя из назначения по признаку ведется оформление документов на реализацию (приобретение покупателями) инноваций.

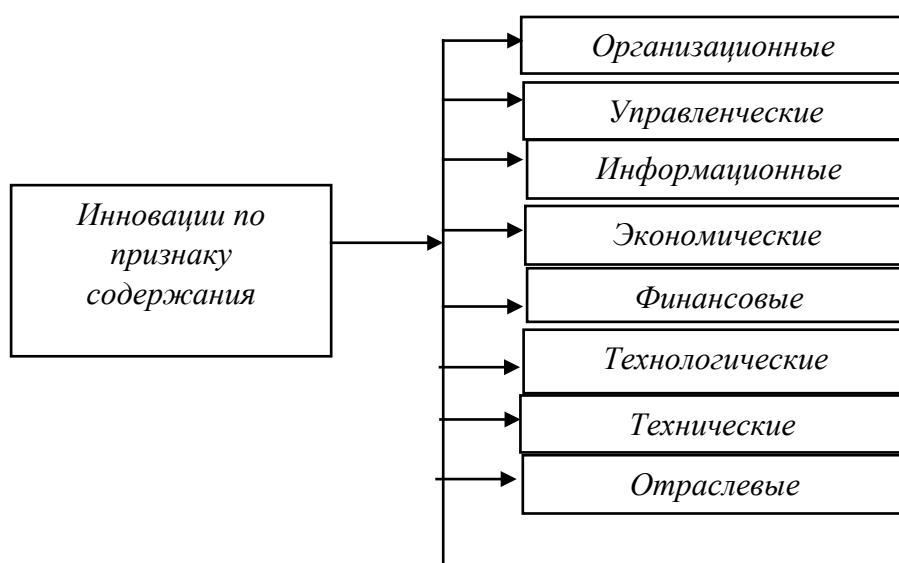

Рисунок 1- Группировка инноваций по признаку содержания.

Раскрытие инноваций по признаку содержания «Организационные» - то, создание научно-технических целостных научно-производственных сбытовых крупных и небольших организации ориентированного на рыночные условия. С организацией целостного цикла «наука – производство – рынок» по производству наукоёмкой продукции (технологии) или нового оборудования. Вместе с тем наличие научных кадров играет не менее важную роль. Всё это на наш взгляд подвергается учету как организационные расходы по инновации.

Управленческие признаки содержание инноваций – это, инновационный менеджмент.

Инновационный менеджмент направлен на стратегическое управление, её цель определение основных направлений научно-технического и опытно-конструкторских, производственно-сбытовой нововведений, разработка и внедрение новой технологий и рентабельное развитие производства.

Инновационный менеджмент имеет свои функции:

- организационную;
- планирование (текущее, или бюджетирование стратегическое);
- контроль (мониторинг);
- мотивирование.

Первые три функции осуществляются на основе подготовительной информации нетрадиционным управленческим учетом. Этот признак инновации нуждается в организации и ведении учета расходов.

Информационному признаку инновации нами уделено особое внимание так как, сегодня информационный век. Более того, взаимосвязь информационной инновации по всему почти признаками по содержанию инновации.

В инновационном обществе один из ведущих моментов становится управленческий аспект. Информация является не просто сообщением о количественно или качественно выражаемой мерой управляемости, но и присутствием инновации в национальной экономике. Более того, присутствием инновационной политики.

Современные новые технологии вместе с информационными технологиями по характеру своих воздействий является основным инструментом менеджера в стратегическом управлении.

Информационные технологии являются основным аспектом управления качеством представляемых на рынок инновационной продукции, называемой рынок продавцов и покупателей.

Развития национальной экономики в Казахстане потребовало развития информационной базы. Сегодня прежде всего, ставится вопрос о достоверности информации. Информационный поток используется во всех сферах деятельности фирм, компаний.

Экономические признаки инновации начиная от начала разработок до её завершения и признания новой технологии, нового проекта (ноу-хау), новых разработок, методик необходимо вести учет затрат и определить их себестоимость. Последняя повлияет экономически на повышение эффекта научной системы (организации) и вместе с ним у потребителя (покупателя) на повышение технического уровня, влияние на объем производства, качество произведенной новой продукции, обеспечение конкурентоспособности товара обеспечение экономической выгоды от этой инновации. Благодаря учету определяются экономические признаки инновации.

Финансовые признаки – это наличие необходимых средств на осуществление инноваций, собственные, заемные (кредитные), бюджетные, или инвестиции, и здесь не

вызывает сомнения, что нужен учет наличия денежных средств именно по этому направлению. О финансово-экономических условиях активизации инновационных процессов в свою очередь исследовал М. Кенжегузин [7, с.4-8].

Технологические инновации – это те, которые имеют свои особые содержания, например: новации в области космоса, закрытые секретные, биологические, экологические, то есть не относящиеся к отраслям экономики. Эти инновации требуют обычно больших затрат и наличие немалых денег, и имеют особенности учета затрат так, как зачастую подобные инновации секретного направления ранее не подвергались учету, единственное сверху спускалось финансирование. В условиях рынка эти инновации нуждаются в организации учета затрат.

Отраслевая инновация – это технологии разработки, изобретения для отраслей производств национальной экономики к ним можно отнести:

- инновации в аграрной отрасли;
- инновации в промышленности;
- инновации в строительстве;
- инновации в здравоохранении и т.д.

На разработку инновации в разрезе отраслей на понижение затрат, ведется учет, так как нужна информация. Более того появится ясность инновации в разрезе отраслей.

Группировка инноваций по признаку содержания обеспечит учет в разрезе каждого признака, тем самым разграничит не только учет, но и определение в разрезе каждого признака, тем самым обеспечит информацией для реализации и потребителей в разрезе признака инновации, более того сегодня нужна эта информация для формирования информации в статистических сборниках и показателей, в разрезе инноваций по признаку содержания. И в завершении группировка инноваций по признаку содержания влияет на инновационный процесс.

Инновационный процесс – это использование в практике производства изобретений, новых технологий, новых видов продукции и услуг, решений организационно-технического, экономического, социального, или результат интеллектуальной деятельности.

Инновационный процесс широко исследован учеными и практиками. В частности, К. Бурнышев отмечает, что «одним из основных требований к новым технологиям и оборудованию на новом этапе инновационного процесса становится его экологичность. Во многом этот показатель определяет качество самой технологии» [8, с.40].

Сегодня не секрет, что новые технологии создают экологический риск, в этой ситуации необходимо предусмотреть затраты на устранение экологической безопасности, организовать экологический учет.

О.В. Кобяк в своих исследованиях пишет, что «инновационный процесс означает вовлечение научных результатов в хозяйственный оборот» [9]. Автор не раскрывает основные критерии инновационного процесса, и конечно, нет единых требований к определению и назначения инновационного процесса.

Ю.П. Морозов по этому поводу считает, «Инновационный процесс может быть рассмотрен с различных позиций и с разной степенью детализации» [2, с.7].

Раскрытие инновационного процесса расплывчаты, а в части производственной деятельности и маркетинга, конечно скорей всего инновационного менеджмента, осуществляющего эффективное руководство и управление освоением проектной мощности не только процесса производства, экономии затрат, повышения производительности труда, но и эффективности производства нового продукта в целом.

Заключение. На наш взгляд первоочередной информацией в инновационном процессе являются следующее:

- научно-исследовательская и опытно-конструкторская работ (НИОКР);
- фундаментальное исследование (ФИ);
- прикладное исследование (ПИ);

Период времени от зарождения идеи, создания и распространения новации и до её внедрения последовательности проведения работ называют жизненным циклом инновации, следует считать и считают, как инновационный процесс.

Фундаментальные исследования, затем их освоение как инновационный процесс может длиться от 3-х до 5 лет.

Именно первой стадией инновационного процесса является фундаментальное исследование (теоретическое), связанное с понятием научной деятельности.

Фундаментальные исследования (ФИ), как правило, воплощаются в прикладных исследованиях, но происходит это не сразу. В этой связи только некоторые фундаментальные исследования воплощаются в прикладные исследования (ПИ) – разработки (РНИ) – проектирования (ПНР). Не все они применяются в практике. Цель фундаментальных исследований (ФИ) – познание и развитие процесса (теории проблемы).

Для четкого прослеживания эффективности инновационного процесса в управленческом учете необходимо выделить первоочередные информации в той последовательности по их значимости для принятия оперативных управленческих решений.

Список литературы

1. Инновационный менеджмент: Учебник для вузов/ С.Д. Ильенкова, Л.М.Гохбеог, С.Ю. Ягудин и др.: под ред. С.Д.Ильенковой. - М.: ЮНИТИ, 2000. - 327 с.
2. Морозов Ю.П. Инновационный менеджмент: Уч. пособие для вузов. М.: ЮНИТИ-ДАНА. - 2000.- 446 с.
3. Абдыманапов С. Научный фундамент плюс инновации: о Евразийском нац. университете им. Л.Гумилева / Абдыманапов С. // Казахстанская правда. - 2006. - 7 декабря.
4. Тайгашинова К.Т. Отдельные вопросы эффективной инновации // Сборник материалов республиканской научно-практической конференции. Алматы, 2010. - С.4-8.
5. Адибаев А. Инновационная деятельность и оценка ее эффективности // П-Рыскуловские чтения: материалы международной научно-практической конференции. - Алматы. - 2007.- 610 с.
6. Ергешбаева А.А. Теоретические основы создания национальной инновационной системы // П-рыскуловские чтения: материалы международной научно-практической конференции. – Алматы. - 2007.- 610 с.
7. Кенжегузин М., Барлыбаева Г. Финансово-экономические условия активизации инновационной деятельности // Экономика и статистика. – 2002. - №4.- С.3-8.
8. Бурнышев К. Инновации и проблема качества//Вопросы экономики. – 2001. - №7.- с.33-47.
9. Кобяк О. В. Инновационная культура [Электронный ресурс] // Социологический словарь. - Режим доступа: <http://www.slovarus.ru/?di=219473> (дата обращения: 11.10.2022).

References

1. S.D. Ilenkova, L.M.Gokhbeog, S.Yu. Yagudin i dr.: pod red. S.D.Ilenkovoi. *Innovatsionnyi menedzhment* [Innovation management]. Moscow, YuNITI, 2000. 327 p. (in Russian).
2. Morozov Yu.P. *Innovatsionnyi menedzhment* [Innovation management]. Moscow, YuNITI-DANA, 2000. 446 p. (in Russian).
3. Abdymanapov S. Nauchnyj fundament pljus innovacii: o Evrazijskom nac. universitete im. L.Gumileva // *Kazahstanskaja Pravda*, 2006, 7 dekabrja (in Russian).
4. Tajgashinova K.T. Otdel'nye voprosy jeffektivnoj innovacii. *Sbornik materialov respublikanskoj nauchno-prakticheskoj konferencii* [Collection of materials of the Republican scientific and practical

conference]. Almaty, 2010, pp.4-8 (in Russian).

5. Adibaev A. Innovacionnaja dejatel'nost' i ocenka ee jeffektivnosti. *II-Ryskulovskie chtenija: materialy mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoj konferencii* [II-Ryskulov readings: materials of the international scientific and practical conference]. Almaty, 2007, 610 p. (in Russian).

6. Ergeshbaeva A.A. Teoreticheskie osnovy sozdaniya natsionalnoi innovatsionnoi sistemy. *II-Ryskulovskie chtenija: materialy mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoj konferencii* [II-Ryskulov readings: materials of the international scientific and practical conference]. Almaty, 2007, 610 p. (in Russian).

7. Kenzheguzin M., Barlybaeva G. Finansovo-ekonomicheskie usloviya aktivizatsii innovatsionnoi deyatel'nosti [Financial and economic conditions for enhancing innovation activity]. *Ekonomika i statistika*, 2002, 4, pp.3-8 (in Russian).

8. Burnyshev K. Innovatsii i problema kachestva [Innovation and quality problem]. *Voprosy ekonomiki*, 2001, 7, pp.33-47 (in Russian).

9. Kobjak O.V. *Innovacionnaja kul'tura*. Available at: <http://www.slovarus.ru/?di=219473> (data obrashhenija: 11.10.2022).

ИННОВАЦИЯ НЕГІЗДЕРІ, ИННОВАЦИЯНЫҢ ӨМІРЛІК ЦИКЛІ

М.И. Исраилов^{1*}, К.Т. Тайгашинова², А.К. Ержанов³

¹Б.Н. Ельцин ат.Қырғыз Орыс-славян университеті, Бішкек, Қырғызстан

^{2,3}Алматы гуманитарлы-экономикалық университеті, Алматы, Қазақстан

Түйін. Мақалада дағдарыс жағдайында инновациялық индикаторларды жан-жақты пайдалану және нарықтық басқару механизмінің бәсекеге қабілеттілігі негізінде экономиканы дамытудың басым бағыттары қарастырылады. Ел экономикасын дамытудың ұзақ мерзімді басымдықтарының бірі экономика салаларындағы инновациялық қызмет болып табылады. Бұл техникалық және технологиялық артта қалушылықты еңсеру, елдің базалық салаларының өндірісін жаңғырту мәселесін шешуге байланысты. Авторлар инновация ұғымы жаңа өнімге немесе қызметке, оларды өндіру тәсіліне, ұйымдық, қаржылық, ғылыми-зерттеу және басқа салалардағы инновацияларға, шығындарды үнемдеуді қамтамасыз ететін немесе ел экономикасының дамуына жағдай жасайтын кез келген жетілдіруге қолданылады деп санайды. Бүгінгі таңда көптеген инновациялар бар, олардың әрқайсысы өз мазмұнының белгісі негізінде пайда әкелуі керек, сонымен қатар бәсекелестік артықшылықтарды қамтамасыз етуі керек. Инновацияға авторлық көзқарас келтірілген, ол оны негізге және олардың мазмұнына қарай бөлу керек деп санайды. Сондай-ақ, мақалада инновациялық процесті ашуға көп көңіл бөлінеді, бұл өте түсініксіз, ал өндірістік қызмет пен маркетинг бөлігінде, әрине, өндіріс процесінің, шығындарды үнемдеудің, еңбек өнімділігін арттырудың ғана емес, сонымен қатар жаңа өнімді өндірудің тиімділігін тиімді басқаруды және басқаруды жүзеге асыратын инновациялық менеджмент тұтастай алғанда. Авторлар басқарушылық есептегі инновациялық процестің тиімділігін нақты бақылау үшін жедел басқару шешімдерін қабылдау үшін олардың маңыздылығына сәйкес бірінші кезектегі ақпаратты бөліп көрсету қажет деп санайды.

Түйінді сөздер: инновация, инновациялық процесс, Инновациялық менеджмент, инновацияны жіктеу, өндірісті жаңғырту, инновациялық жобалар, шығындарды басқару есебі, инновацияны жүзеге асырудан түскен табыс.

FUNDAMENTALS OF INNOVATION, THE LIFE CYCLE OF INNOVATION

M. Israilov^{1*}, K. Taigashinova², A. Yerzhanov³

¹Kyrgyz Russian-Slavic University named after B.N.Yeltsin, Bishkek, Kyrgyzstan

^{2,3}Almaty University of Humanities and Economics, Almaty, Kazakhstan

Summary. The article discusses the priority directions of economic development based on the comprehensive use of innovative indicators in the conditions of crisis and competitiveness of the market mechanism of management. One of the long-term priorities for the development of the country's economy is innovative activity in economic sectors. This is due to solving the problem of overcoming technical and technological backwardness, modernizing the production of the country's basic industries. The authors believe that the concept of innovation extends to a new product or service, the method of their production, innovation in organizational, financial, research and other areas, any improvement that provides cost savings or creates conditions for the development of the country's economy. There are a lot of innovations today, each of them should bring benefits based on the feature of its content, moreover, provide competitive advantages. The author's approach to innovation is given, which states that it is necessary to subdivide on the basis of their content. Also in the article, much attention is paid to the disclosure of the innovation process, that it is very vague, and in terms of production activities and marketing, of course, most likely innovation management, which provides effective management and management of the development of the design capacity not only of the production process, cost savings, increased productivity, but also the efficiency of the production of a new product as a whole. The authors believe that in order to clearly track the effectiveness of the innovation process in management accounting, it is necessary to allocate priority information in the order of their importance for making operational management decisions.

Keywords: innovation, innovation process, innovation management, classification of innovation on the basis of, modernization of production, innovative projects, management accounting of costs, income from the implementation of innovation.

Авторлар туралы ақпарат:

М.И. Исраилов* - э.э.д., профессор, Б.Н. Ельцин ат.Қырғыз Орыс-славян университеті, Киев көшесі, 44үй, 720000, Бішкек, Қырғызстан, e-mail: buaa@krsu.edu.kg

К.Т. Тайгашинова - э.э.д., профессор, Алматы гуманитарлық-экономикалық университеті, Жандосов көш., 59, 050035, Алматы, Қазақстан, e-mail: tkt44@mail.ru

А.К. Ержанов - э.э.д., профессор, Алматы гуманитарлық-экономикалық университеті, Жандосов көш., 59, 050035, Алматы, Қазақстан, e-mail: erzhanov_a@mail.ru

Сведения об авторах:

М.И.Исраилов* - д.э.н., профессор, Кыргызский Российско-Славянский университет им.Б.Н.Ельцина, ул.Киева 44, Бишкек, Кыргызстан, e-mail: buaa@krsu.edu.kg

К.Т. Тайгашинова – д.э.н., профессор, Алматинский гуманитарно-экономический университет, ул.Жандосова 59, Алматы, Казахстан, e-mail: tkt44@mail.ru

А.К. Ержанов- д.э.н., профессор, Алматинский гуманитарно-экономический университет, ул.Жандосова 59, Алматы, Казахстан, e-mail: erzhanov_a@mail.ru

Information about authors:

M. Israilov* - Doctor of Economics, Professor, Kyrgyz Russian-Slavic University named after B.N.Yeltsin, Kiev st. 44, Bishkek, Kyrgyzstan, e-mail: buaa@krsu.edu.kg

K. Taigashinova - Doctor of Economics, Professor, Almaty University of Humanities and Economics, Zhandosova str. 59, Almaty, Kazakhstan, e-mail: tkt44@mail.ru

A. Yerzhanov - Doctor of Economics, Professor, Almaty University of Humanities and Economics, Zhandosova str. 59, Almaty, Kazakhstan, e-mail: erzhanov_a@mail.ru

Получено: 18.04.2023

Принято к рассмотрению: 12.05.2023

Доступно онлайн: 30.06.2023

Статистика, учет и аудит, 2(89)2023. стр. 40-46
DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2023-2.05>

IRSTI 06.01.29
UDC 004

TRAINING OF SPECIALISTS IN THE FIELD OF INFORMATION SECURITY

F. Seidakhmetova^{1*}, M. Pasekova², R. Sarygulova³, K. Sholpanbayeva⁴

¹Almaty University of Humanities and Economics, Almaty, Kazakhstan

²T. Bati University in Zlin, Czech Republic

³Kyrgyz National University named after J. Balasagyn, Bishkek, Kyrgyzstan

⁴East Kazakhstan University named after Sarsen Amanzholova, Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

*Corresponding author e-mail: favziy@inbox.ru

Abstract. In recent years, new educational processes of continuous learning have been formed in the world in the form of express courses, mini-seminars, conferences, etc. The widespread use of nanotechnology products, biotechnologies and other modern fields of science and technology also requires the improvement of modern educational activities. The development of the Internet contributes to the rapid processing of large amounts of information, multidimensional data analysis and the formation of management decisions in conditions of uncertainty and risk. There is a growing need for specialists with risk management skills and rapid adaptation in their professional activities to unstable situations. The situations taking place in the world, such as a pandemic, vaccination, special operations, wars and other uncertainties, show the lack of pre-worked out schemes of action for a person who does not always understand how to behave in certain conditions. Therefore, he has to quickly change his thinking and look for new approaches, because "the number of factors that need to be taken into account today exceeds the capabilities of consciousness". Professional training and retraining of specialists who are able to work in rapidly changing unstable situations and have the appropriate knowledge and competencies is of great importance. Such qualified specialists will be in demand in the coming years in the labor

Keywords: education system, information technologies, training of specialists, information systems, information security, information protection.

The main part. The large-scale introduction of "digitalization", globalization, the growth of competition have significantly improved modern society, having an impact on the economy, politics and other spheres of life. Simultaneously with these processes, fundamental changes took place in the education system, since its transfer to the electronic environment actualized scientific research on information security. Describing security in general, it can be emphasized that this the need for protection from external and internal threats, i.e. prevention of causes and circumstances that generate risks. Professional training and retraining of specialists capable of working in rapidly changing unstable situations, possessing relevant knowledge and competencies, becomes important.

Introduction. Much of what is happening in the world is explained by terms such as VUCA, which characterizes the effectiveness of activities in an unstable, complex and aggressive environment. The word VUCA is an acronym, (volatility, uncertainty, complexity, ambiguity - instability, uncertainty, complexity and ambiguity) combines four concepts that fully reveal the essence of the phenomena of the modern era beyond human control. "The term was coined in the 1990s by the US military, and today it is used in the business environment to denote the conditions in which companies operate" [1, 2].

Cite this article as: Seidakhmetova F., Pasekova M., Sarygulova R., Sholpanbayeva K. Training of specialists in the field of information security. *Statistics, accounting and audit.* 2023, 2(89), 40-46. DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2023-2.05>

New education systems are emerging, among which one can distinguish "Smart education" (from the word "Smart" meaning "smart, advanced") based on the ideas of digitalization and informatization.

At the same time, "the Internet, whose number of users in the world exceeds 1.3 billion a person is a key factor in the formation of Smart universities, turning the learning environment into a more flexible, updated, interactive and personalized" [3]. Smart--universities for our country are the most rational way to organize cooperation between teachers and students, whose main goal is to form a model of a new generation specialist, based on uniform standards and technologies.

Minister of Science and Higher Education Sayasat Nurbek said at a meeting of the Government of the Republic of Kazakhstan that a new form of education has been introduced – online learning. Universities will switch to the smart university model," According to him, this provides for the formation of a student's digital profile, that is, student life track, the development of digital EdTech services, and the optimization of processes in accordance with advanced digitalization trends [4]. In other words, the education system faces new challenges related to the preparation of a person for activities in the virtual world. This makes it necessary to protect the security of information in order to resist attempts to manipulate the consciousness of the student.

Materials and methods. Taking into account the above, the main approach to conducting research is to study all available means of communication of the education system, which would also expand the possibilities of security of virtual communication, which has its own rules and regulations.

The existing forms of training have shown that many technologies used in the personnel training system are insufficiently provided with the necessary software package, there is no unified software standard, there are not enough specialists to service technical devices. An analysis of education in some CIS countries has shown that despite the fact that information security is regulated by law, important issues of information protection have not yet been given due attention.

Results and discussion. In this regard, the education system needs to focus on a comprehensive assessment of the effectiveness of training highly qualified personnel in the field of information security, analysis and comparison of the achievements of the CIS countries with other countries. The model of a new generation specialist should be built taking into account international achievements in educational activities in order to adapt it and apply it in the process of training specialists. To begin with, such a specialist model should be tested on the example of universities that are aimed at training specialists in the field of information security systems. It is important to form the principles of quality and competence of their education at universities and create an innovative educational environment on this basis. At the same time, it is important to actively interact and orient the educational process in the university environment in order to track dynamic changes, synchronize activities related to data protection, and reduce threats and vulnerabilities of information arising in the process.

The main areas of research in this area are the creation of a comprehensive and standardized database for training information security specialists, allowing comparisons with other countries.

Special importance should be attached to the calculations of various indicators, such as:

- 1) general characteristics of the information security system in the CIS countries and abroad;
- 2) the number of universities that train specialists at the international level;
- 3) the need and costs of training qualified personnel, etc.

Conducting such an analysis will help to understand the specifics, demand and needs for specialists both for the country as a whole and for each region.

No less important is the study of the interrelationships between the training system in the field of information security and its effectiveness based on a comparative assessment of the Kazakh model of training specialists with the countries of Europe and Asia. This direction

provides for the consideration of competence-based and innovative approaches in these countries with an emphasis on the application of achievements that provide high-quality training of specialists in this field. The competence-based approach is aimed at strengthening the practice-oriented nature of education, i.e. the presence of diverse experience and skills for the practical application of knowledge. The development of an innovative approach provides for the fundamentalization of education, that is, the real participation of the university in the processes of modernization of the economy.

It is also necessary to determine the structure of the safety training system aimed at finding promising ways to improve the effectiveness of the educational process. The main task should be the differentiation of universities in the international space, which will allow analyzing the structure of training in this field of education, their impact on the development of the economy.

Also, for the purposes of the review, it is recommended to compile comparative tables on the problem under study, allowing for scientific research in the regions and throughout the country, including neighboring CIS countries, their mutual interaction not only in the field of information security, but also in other sectors of the economy. This will allow a deeper study of the problem under study at the international level. This approach will serve as a tool for analyzing the training of personnel in the analyzed countries for decision-making and promotion of activities based on criteria that take into account the realities of each country.

In the process of training specialists of this profile, it is periodically advisable to interact with interested parties and disseminate information through websites, social media accounts, etc., as well as hold online and offline conferences with the participation of well-known professors interested in joint research on the implementation of planned tasks.

International experience. The global education system has a different number of programs related to general issues of training information security specialists, including in business structures.

The analysis and generalization of Internet resources devoted to the problem of training specialists in this field has shown that each country has its own priorities of educational programs in the field of information security. In particular, in the USA, when considering the subject area of bachelor's degree training in information security is distinguished by four enlarged blocks:

1. Information security.
2. Computer security.
3. Investigation of computer incidents.
4. Computer network security.

When preparing masters in this field, in addition to the above, two more enlarged blocks are allocated:

1. Information security management.
2. Economics of information security.

There are also many mixed areas of training, such as "Information security and risk management". At the same time, bachelor's and master's degree programs provide greater flexibility in the choice of disciplines to study and, consequently, greater freedom in individual training.

The French training of specialists in the field of information security is clearly focused on the study of issues related to cryptography, network security and audit of information systems. Among the features of the French school of training specialists in information security, we note that students are given a serious mathematical education necessary to master the mathematical aspects of cryptology and network security.

This is due to the fact that in France, structures are being actively formed to control citizens in cyberspace with a tendency to intercept messages in French (and not only) electronic communication lines.

In Germany, special attention is paid to disciplines related to the collection of evidence and investigation of computer security incidents, the use of software and hardware protection of information, including electronic keys.

In the UK, much attention is paid to the issues of computer expertise, as well as various aspects of information security in open business systems and e-commerce.

In the CIS countries, these aspects are not given due attention. There are a number of universities that train specialists in this field. At the same time, many issues related to the training of specialists are not always solved in a coordinated manner, relying on the experience and achievements of foreign countries, among which one can distinguish:

- lack of programs for the study of various technical systems introduced into the educational process with interactive interaction of learning outcomes and trajectories.
- generalized competencies in the training of information security specialists introduced into the educational process do not provide for a periodic update mechanism;
- insufficient statistical information and data detailing training indicators, etc.

In connection with the above, an important problem of training specialists in the field under study is the creation of a national cloud repository, i.e. a place where any data, electronic educational resources, etc. are stored and maintained on the basis of agreements, standards and technologies common to educational institutions and teachers. There are repositories for storing programs written in the same language (for example, CPAN for Perl) or designed for the same platform. With a certain modification. such an educational environment can be effectively built on the basis of a national cloud-based scientific and educational infrastructure in this specialty.

An important area of expanding access to information is the development of autonomous electronic textbooks covering special subjects on the subjects of training students.

The creation of an intelligent scalable information and educational environment in the training of specialists of this profile is possible using such technologies that open up the possibility of using modern software, electronic educational resources and services aimed at reducing threats and vulnerabilities in the protection of information.

Would especially like to focus on the experience of the Czech Republic. There are many different universities here that are engaged in training personnel to ensure information security. Among them is the Czech Technical University, in which the training system is distinguished by its originality. First, students study the general program, and then they can choose one of the six directions, which are described in more detail in the article [5]. The Institute for Security Studies was established in Prague in 2002. The goal is to move forward in building a just, secure, democratic and free society in the Czech Republic and other post-communist States [6]. For example, the Master's program offers courses that go far beyond regional and transatlantic security issues, covering the Middle East, East Asia and other areas. Special attention is paid to such disciplines as international economics and finance, intelligence gathering and dissemination, as well as global energy security.

In the Czech Republic, the first computer science faculty was established at Masaryk University in 1994. In addition to information technology skills, the program also stipulates that its graduates should be familiar with related fields, such as legal regulation of information security, international relations or security in general.

Taking into account the experience of European education in the CIS countries, it is necessary to create a single national data processing center that will significantly reduce costs and increase the requirements for the qualification of a specialist. Important in this regard is the need for prompt response to certain consequences of decisions taken at the state level, which are interrelated and are reduced to:

1. Awareness of the relevance of the training system in the field of information security, possible consequences and the relationship with the efficiency of the functioning of the national

economy.

2. It is necessary to disaggregate a sufficient amount of data on the international training of specialists in this field using entropy methods.

3. Generalization of information should be aimed at identifying various information scenarios of threats and vulnerabilities in order to provide convergent solutions.

Methods of achievement of effectiveness:

1. The sources of initial information will be a review of scientific literature on the subject under study, regulatory provisions and laws of on information security and training in this area. As the primary information for scientific research, the materials of anonymous questionnaires of various categories of students.

2. Methods of information transfer in the field of education aimed at cooperation between universities, allowing access to high-quality, but less expensive knowledge. The main goal of the program is to enable any citizen to receive any education on the basis of universities operating in other countries.

3. Methods of application of telecommunication technologies in multimedia courses on the example of the Open University (Open University) in London (UK), in the USA - the National Technological University in Colorado, which in 1991 united 40 colleges into a telecommunications network.

4. Research methods that contribute to the creation of a close connection between learning and teaching, which will allow to receive operational information about various changes in the educational process and provide access to operational information. Such electronic services will allow to individualize learning.

5. Presentation of an analytical review based on methods of identifying the most popular information resources for various categories of users of open communication of teaching staff, students and employers on the organization and content of education. Based on the approbation of the results obtained, it is necessary to develop Methodological recommendations that ensure effective control of students' knowledge in this specialty.

6. Methods for determining the security of information arising in difficult conditions of the internal and external environment (pandemic, crises, changes of power, etc.).

7. Methods of identifying contradictions between urgent educational needs aimed at creating favorable conditions for the development of a system of training specialists in the field of information security, adaptability of standards and forms of training, mobility of trainees, reflexivity and replacement of external control technologies, as well as other forms of unforeseen challenges and crises of the educational environment in the modern world.

Conclusion. The proper functioning of the security of various systems also sets new goals for the "creators" and "consumers" of this information. In this regard, the proposed solutions to the problems of personnel training in the information security system are special for the science the future of which will largely contribute to the progressive development of many spheres of life.

Literature cited

1. The old new VUKA-world: how to answer its challenges [Electronic resource]. - Available at: <https://pedsovet.org/article/cto-takoe-vuca-mir-i-kak-v-nem-vyzit> - blognetology (date of application: 14.01.2023).

2. What is the VUCA world and how humanity can survive in it [pedsovet.org>article/cto-takoe-vuca](https://pedsovet.org/article/cto-takoe-vuca) [Electronic resource]. - Available at: <https://pedsovet.org/article/cto-takoe-vuca-mir-i-kak-v-nem-vyzit> -(date of application: 14.01.2023).

3. Smart University concept [Electronic resource]. - Available at: <https://articlekz.com/article/31314> (date of application: 17.11.2022).

4. Smart university models are being introduced in Kazakh universities (November 1, 2022) [Electronic resource]. - Available at: https://www.inform.kz/ru/modeli-smart-universitetov-vnedryayut-v-kazahstanskih-vuzah_a3996406 (date of application: 24.11.2022).

5. Cybersecurity is a new specialty at MUNI euroeducation [Electronic resource]. - Available at: <https://www.fi.muni.cz/admission/bc/cybersecurity.html.en> (date of application: 14.01.2023).

6. Prague Institute for Security Studies [Electronic resource] // PSI in the Media. - Available at: <https://www.pssi.cz/> (date of application: 11.01.2023).

References

1. *The old new VUCA-world: how to answer its challenges*. Available at: <https://pedsovet.org/article/cto-takoe-vuca-mir-i-kak-v-nem-vyzit> - blognetology (date of application: 24.02.2023).

2. What is the VUCA world and how humanity can survive in it pedsovet.org/article/cto-takoe-vuca. Available at: <https://pedsovet.org/article/cto-takoe-vuca-mir-i-kak-v-nem-vyzit> (date of application: 14.01.2023).

3. Smart University concept. Available at: <https://artikle.kz.com/article/31314> (date of application: 17.11.2022).

4. Smart university models are being introduced in Kazakh universities (November 1, 2022). Available at: https://www.inform.kz/ru/modeli-smart-universitetov-vnedryayut-v-kazahstanskih-vuzah_a3996406 (date of application: 24.11.2022).

5. Cybersecurity is a new specialty at MUNI euroeducation. Available at: <https://www.fi.muni.cz/admission/bc/cybersecurity.html.en> (date of application: 14.01.2023).

6. Prague Institute for Security Studies. Available at: <https://www.pssi.cz/> (date of application: 11.01.2023).

АҚПАРАТТЫҚ ҚАУІПСІЗДІК МАМАНДАРЫН ДАЯРЛАУ

Ф.С. Сейдахметова^{1*}, М. Пасекова², Р.К. Сарыгулова³, К.Ж. Шолпанбаева⁴

¹Алматы гуманитарлы - экономикалық университеті, Алматы, Қазақстан

²Т.Бати атындағы Злин университеті, Чех Республикасы

³Ж.Баласағын атындағы Қырғыз ұлттық университеті, Бишкек Қырғызстан

⁴Сәрсен Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті, Өскемен, Қазақстан

Түйін. Соңғы жылдары әлемде жаңа білім беру процестері қалыптасып экспресс-курстар, шағын семинарлар, конференциялар және т.б. түрінде үздіксіз оқытулар кең таралуда, Бұл әртүрлі білім беру жүйелерінің интеграциясын көрсетеді. Нанотехнологиялық өнімдерді, биотехнологияларды және ғылым мен техниканың басқа да заманауи салаларын кеңінен қолдану қазіргі заманғы білім беру қызметін жетілдіруді талап етеді. Интернеттің дамуы үлкен көлемдегі ақпаратты жылдам өңдеуді, деректерді көп өлшемді талдауды және белгісіздік пен тәуекел жағдайында басқару шешімдерін қалыптастыруды және жалғастыру қажеттілікті туғызады. Тәуекелдерді басқару дағдылары бар және кәсіби қызметінде тұрақсыз жағдайларға тез бейімделетін мамандарға қажеттілік артып келеді. Пандемия, вакцинация, арнайы операциялар, соғыстар және басқа да белгісіздіктер сияқты әлемде болып жатқан жағдайлар белгілі бір жағдайларда өзін қалай ұстау керектігін әрқашан түсінбейтін адамда алдын ала әзірленген әрекет үлгілерінің жоқтығын көрсетеді. Сондықтан ол өзінің ойлауын тез өзгертіп, жаңа тәсілдерді іздеуі керек, өйткені "бүгінгі күні ескерілетін факторлардың саны сананың мүмкіндігінен асып түседі". Тиісті білімі мен құзыреттілігі бар, тез өзгертін тұрақсыз жағдайларда жұмыс істей алатын мамандарды кәсіби даярлау және қайта даярлау маңызды мәнге ие болады. Мұндай білікті мамандар алдағы жылдары еңбек нарығында сұранысқа ие болады. Бұл мақалада осы саладағы мамандарды даярлау кезінде ақпараттық қауіпсіздікті жүзеге асыру жолдарын ашуға әрекет жасалған.

Түйінді сөздер: білім беру жүйесі, ақпараттық технологиялар, мамандар даярлау, ақпараттық жүйелері, ақпараттық қауіпсіздік, ақпаратты қорғау.

ПОДГОТОВКА СПЕЦИАЛИСТОВ В ОБЛАСТИ ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Ф.С. Сейдахметова^{1*}, М. Пасекова², Р.К. Сарыгулова³, К.Ж. Шолпанбаева⁴

¹Алматинский гуманитарно-экономический университет, Алматы, Казахстан

²Университет им. Т. Бати в Злине, Чешская Республика

³Кыргызский национальный университет имени Ж.Баласагына, Бишкек Кыргызстан

⁴Восточно-Казахстанский университет им. Сарсена Аманжолова, Усть-Каменогорск, Казахстан

Резюме. В последние годы в мире сформировались новые образовательные процессы и получают распространение непрерывное обучение в форме экспресс-курсов, мини-семинаров, конференций т.д., что свидетельствует об интеграции системы различных видов образования. Широкое использование нанотехнологических продуктов, биотехнологий и других современных областей науки и техники также требует совершенствования современной образовательной деятельности. Развитие Интернета способствует быстрой обработке больших объемов информации, многомерного анализа данных и формирования управленческих решений в условиях неопределенности и риска. Растет потребность в специалистах, обладающих навыками управления рисками и быстрой адаптацией в своей профессиональной деятельности к нестабильным ситуациям. Ситуации, происходящие в мире, такие как пандемия, вакцинация, спецоперации и другие неопределенности, показывают отсутствие заранее проработанных схем действий у человека, который не всегда понимает, как вести себя в определенных условиях. Поэтому ему приходится быстро менять свое мышление и искать новые подходы, поскольку "количество факторов, которые необходимо учитывать сегодня, превышает возможности сознания". Важное значение приобретает профессиональная подготовка и переподготовка специалистов, способных работать в быстро меняющихся нестабильных ситуациях, обладающих соответствующими знаниями и компетенциями. Такие квалифицированные специалисты будут востребованы в ближайшие годы на рынке труда. В данной статье предпринята попытка раскрыть способы реализации информационной безопасности при подготовке специалистов в этой области.

Ключевые слова: системы образования, информационные технологии, подготовка специалистов, информационные системы, информационная безопасность, защита информации

Авторлар туралы ақпарат:

Ф.С. Сейдахметова* - э.ғ.д., профессор, Алматы гуманитарлы-экономикалық университеті, Жандосов көш., 59, Алматы, Қазақстан, e-mail: favziy@inbox.ru

М. Пасекова – PhD, доцент, Т.Бати атындағы Злин университеті, Чех Республикасы, e-mail: pasekova@utb.cz

Р.К. Сарыгулова – э.ғ.к., доцент, Ж. Баласагын Қырғыз ұлттық университеті, Бишкек Қырғызстан, e-mail: roza.sarygulova@gmail.com

К.Ж. Шолпанбаева – э.ғ.к., «Экономика, менеджмент және қаржы» кафедрасының қауымдастырылған профессоры, Сәрсен Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті; Өскемен қ., Қазақстан, e-mail: kanshaim.sholpanbaeva@mail.ru

Сведения об авторах:

Ф.С. Сейдахметова* – д.э.н., профессор, Алматинский гуманитарно-экономический университет, ул. Жандосова, 59, Алматы, Казахстан, e-mail: favziy@inbox.ru

М. Пасекова – PhD, доцент, Университет им. Т. Бати в Злине, Чешская Республика, e-mail: pasekova@utb.cz

Р.К. Сарыгулова - к.э.н., доцент, Кыргызский национальный университет имени Ж.Баласагына, Бишкек Кыргызстан, e-mail: roza.sarygulova@gmail.com

К.Ж. Шолпанбаева - к.э.н., ассоциированный профессор кафедры «Экономики, менеджмента и финансов», Восточно-Казахстанский университет им. Сарсена Аманжолова», Усть-Каменогорск, Казахстан, e-mail: kanshaim.sholpanbaeva@mail.ru

Information about authors:

F. Seidakhmetova* -Doctor of Economics, Professor, Almaty University of Humanities and Economics, Zhandosova st., 59, 050035, Almaty, Kazakhstan, e-mail: favziy@inbox.ru

M.Pasekova - PhD, associate professor, T.Bati University in Zlin, Czech Republic, T. G. Masaryka 5555, 760 01 Zlin, Czech Republic, e-mail: pasekova@utb.cz

R. Sarygulova - Candidate of Economics, Associate Professor, Kyrgyz National University named after J. Balasagyn, st. Frunze, 547, 720033, Bishkek, Kyrgyzstan, e-mail: roza.sarygulova@gmail.com

K. Sholpanbayeva - Candidate of Economic Sciences, Professor of the Department of Economics, Management and Finance, East Kazakhstan University named after Sarsen Amanzholova, Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan, e-mail: kanshaim.sholpanbaeva@mail.ru

Received: 27.04.2023

Accepted: 23.05.2023

Available online: 30.06.2023

Статистика, учет и аудит, 2(89)2023. стр. 47-55
DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2023-2.06>

MPFТА 82.05.09
ӘОЖ 65.338

ЗАМАНАУИ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТРЕНДТЕРДІ ҚОЛДАНУ НЕГІЗІНДЕ «КРЕАТИВТІ ИНДУСТРИЯНЫ» ДАМУЫН ЗЕРТТЕУ

А.Е. Қалымбек, Д.А. Куланова*

КеАҚ «М.О.Әуезов атындағы Оңтүстік қазақстан университеті», Шымкент, Қазақстан

*Corresponding author e-mail: k_dana_a@mail.ru

Аңдатпа. Қазіргі уақытта креативті индустриялар әлемдік экономика мен халықаралық сауданың қарқынды дамып келе жатқан секторларының бірі болып табылады. Шығармашылық индустриялар бұл зияткерлік меншік құқықтарын капиталдандыру мен коммерцияландыруға негізделген шығармашылық еңбек басым және қосылған құны жоғары салалар. Креативті экономиканың ерекшеліктері мен ерекшеліктері сараптамалық қоғамдастықта «әсер экономикасы», «символдық экономика», «қолөнер революциясы» тұрғысынан талқыланады.

Креативті индустриялар соңғы жылдары экономикалық дамыған елдерде өсу драйверлеріне айналды. Қазақстан Республикасында креативті индустрияларды дамыту перспективаларына талдау жүргізілді. Қазақстан экономикасындағы креативті индустрияларды дамытудың жекелеген аспектілері бағаланды.

Жаһандық әлемдік трендтермен салыстыру жүргізілді. Жеке шығармашылық тұлғалар – жеке кәсіпкерлер, өзін – өзі жұмыспен қамтығандар және шағын бизнес-кәбінесе өзара әрекеттесу синергиясының мүмкін артықшылықтарын пайдаланбай оқшауланған түрде жұмыс істейтініне баса назар аударылады.

Экономикалық қызметтің осындай субъектілерінің кооперациясын пайдалану кезінде әсерді барынша арттыруға болады және бұл креативті индустриялардың кілтінде аймақтың кеңістіктік дамуына серпін бере алады. Зерттеудің ақпараттық базасын зерттеу тақырыбы бойынша ғылыми жарияланымдардың нәтижелері, Нормативтік-құқықтық актілер, авторлардың өз зерттеулері құрады.

Қазақстан экономикасындағы креативті секторларды дамытудың маңызды бағыттары негізделді, креативті индустрияларды дамыту бойынша ұсыныстар тұжырымдалды. Ұсынылған ұсынымдар шығармашылық секторларды дамыту, Қазақстанның нақты жағдайларында өңірлік брендтерді қалыптастыру жөніндегі іс-шараларды жоспарлау және іске асыру үшін пайдаланылуы мүмкін.

Түйінді сөздер: креативті индустрия, креативті экономика, іс-шараларды іске асыру, креативті секторлар.

Негізгі ережелер. Мақалада шығармашылық салалар өте алуан түрлі екендігі көрсетілген. Олардың қарқынды даму аясында бәсекеге қабілетті өнім жасау қабілеті соңғы онжылдықтарда өңірлерде креативті экономиканың дамуына елеулі негіз болды. Ғылыми-практикалық сипаттағы көптеген жарияланымдар мен аналитикалық деректер шығармашылық әлеуетті коммерциялық әлеуетке айналдыру және брендтер құру мүмкіндігін растайды.

Cite this article as: Kalymbek A.E., Kulanova D.A. Study of the development of the «Creative industry» based on the use of modern innovative trends. *Statistics, accounting and audit.* 2023, 2(89), 47-55. (In Kaz.). DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2023-2.06>

Кіріспе. Біз экономиканың әртүрлі салаларын (соның ішінде шығармашылық қызмет салаларын) дамытуға серпін беретін жылдам цифрлық серпіліс дәуірінде өмір сүріп жатырмыз, мысалы, бейне және компьютерлік ойындарды әзірлеу, бағдарламалық өнімдердің кең ауқымы, виртуалды және толықтырылған шындық өнімдері, туризм және қызмет көрсету, білім беру және ғылыми әзірлемелер, музыка және әдебиет, театр және бейнелеу өнері, сән және косметология, маркетинг және жарнама, теледидар және радио, сәулет және дизайн, кинематография және анимация және т. б. шығармашылық салалармен тікелей немесе жанама байланысты.

Бір жағынан, әлеуметтік-мәдени кеңістік шеңберінде креативті индустриялар инновациялық технологиялар мен ғылыми жаңалықтарды белсенді қолдана отырып, шығармашылық компонент біріктіруші бастама болып табылатын мәдениетті дамытудың жаңа бағыты ретінде әрекет етеді. Екінші жағынан, шығармашылық индустриялар экономикалық өсудің маңызды драйверіне айналуда, өйткені олардың капиталдандырылуы.

Креативті индустрияларды қалыптастыруды зерттеудің өзектілігі экономиканың салыстырмалы түрде жаңа және перспективалы секторын – креативті экономиканы немесе білім экономикасын – жұмыспен қамтудың шығармашылық және стандартты емес нысандарын дамытуға, тауарларды өндіруге және инновациялық, ақпараттық және бұлтты технологиялар мен желілік коммуникацияларды тарта отырып, мәдениет пен өнер саласындағы тұтынушылардың қалауының өзгермелі сипатын қанағаттандыруға бағытталған тереңірек зерттеу қажеттілігімен байланысты.

Материалдар мен әдістер. Бұл зерттеу шолу және қолданбалы болып табылады. Негізгі әдістер: талдау және синтез, сипаттау, салыстыру, жалпылау. Зерттеудің ақпараттық базасы ашық көздерден шетелдік авторлардың ғылыми және қолданбалы сипаттағы жарияланымдары, нормативтік актілер, түрлі ұйымдардың ресми сайттарының ақпараты, автордың аталған мәселелер бойынша өз зерттеулері болды.

Нәтижелер және талқылау. Креативті экономика мен шығармашылық индустриялар Қазақстанда соңғы 15-20 жылда сараптамалық қоғамдастықта белсенді талқылануда. Алайда, біздің ойымша, дәл қазір шығармашылық индустрияларды қолдау және экономиканың креативті секторын дамыту мемлекеттік саясаттың басымдығына айналды. Қазақстан өңірлерінде біртіндеп қарқын ала отырып, креативті экономика дамудың инновациялық түріне көшуге ықпал етеді.

2021 жыл бетбұрыс болды: республикалық деңгейде креативті индустрияларға және оның дарынды өкілдеріне жүйелі мемлекеттік қолдауды қамтамасыз ететін, экономиканың креативті секторын дамытуға, мәдениет қайраткерлері, бизнес және мемлекеттік билік өкілдері арасындағы салааралық өзара іс-қимылды кеңейтуге жаңа мүмкіндіктер ашатын тұжырымдамалық сипаттағы бірқатар негізгі құжаттар мен жобалар қабылданды. Схемалық түрде шаралар кешенін өзара байланысты блоктар ретінде ұсынуға болады: институционалдық, гранттық және жобалық қолдау; негізгі оқиғаларды өткізу.

Креативті индустриялар ұғымы аймақтық және ұлттық ерекшеліктермен тікелей байланысты және әр елде әр түрлі. Шығармашылық экономика туралы әмбебап қолданбалы түсінік жоқ. Нәтижесінде экономиканың барлық салалары үшін экономиканың креативті сегментіне жататын компанияларды танудың қарапайым, айқын және өтпелі критерийлері жоқ.

Көптеген елдерде креативті индустриялардың экономикалық үлесі өте маңызды, ЭБДҰ елдеріндегі креативті экономиканың үлесі ішкі жалпы өнімнің он, кейде одан да көп пайызына жетеді. Креативті индустриялар мәдени және рухани құндылықтарды

өзектендіруге ықпал етеді, халықтың шығармашылық әлеуетін дамытады және сол арқылы азаматтардың өмір сапасына және жалпы қоғамның тұрақтылығына оң әсер етеді. Креативті экономиканы дамыту алғаш рет 2015 жылы БҰҰ-ның халықаралық күн тәртібінде тұрақты даму факторы ретінде жарияланды, онда креативті индустрияларды дамытуға жәрдемдесу жеке міндет қана емес, сонымен қатар адами капиталдың сапасын қоса алғанда, тұрақты даму мақсаттарына (ТДМ) қол жеткізу тәсілі (UNSD, 2018).

Қазіргі уақытта бүкіл әлемдегі әлеуметтік-экономикалық және мәдени дамудың жаңа кезеңі шығармашылық компонентті заманауи технологиялармен біріктіретін креативті индустриялардың дамуымен байланысты. Креативті экономика қарқынды цифрландыру жағдайында экономикалық өсудің тиімді заманауи моделі ретінде қарастырылады. Әлемдегі креативті салаларды капиталдандыру 2,3 трлн долларға жақындап келеді.

Креативті индустрияларды қалыптастыруды зерттеудің өзектілігі экономиканың салыстырмалы түрде жаңа және перспективалы секторын - креативті экономиканы немесе білім экономикасын - жұмыспен қамтудың шығармашылық және стандартты емес нысандарын дамытуға, тауарларды өндіруге және инновациялық, ақпараттық және бұлтты технологиялар мен желілік коммуникацияларды тарта отырып, мәдениет пен өнер саласындағы тұтынушылардың қалауының өзгермелі сипатын қанағаттандыруға бағытталған тереңірек зерттеу қажеттілігімен байланысты.

Креативті индустриялар құбылысы зерттеушілер арасында үлкен қызығушылық тудырады, өйткені ол қазіргі заманғы әлеуметтік-мәдени кеңістіктің ғана емес, сонымен бірге кәсіпкерлік қызметтің де динамикалық және сонымен бірге екіұшты дамып келе жатқан бағыттарының бірі болып табылады. «Креативті индустриялар» тіркесінде экономикалық және әлеуметтік – мәдени тұрғыдан бастап бірқатар коннотациялар бар екендігі таңқаларлық емес.

Креативті экономика дегеніміз - бұл экономиканың жаңа түрін түсіну керек, ол дәстүрліден айтарлықтай ерекшеленеді, өйткені өндіріс процесі ресурстардың дәстүрлі түрлеріне негізделмейді, бірақ өнімнің құндылығы оны жасаушының қиялы мен шығармашылығына байланысты артады.

Шығармашылық экономиканы мәдени, көркемдік, инновациялық тауарлар мен қызметтерді құратын экономикалық агенттер жұмыс істейтін экономика ретінде қарастыруға болады. Сонымен қатар, өз өнімдерін жасау үшін оларға өндірістік қорлар қажет емес, олар өз жұмыстарын көрсетуге және идеялармен алмасуға болатын қалалық, мәдени кеңістіктерде құра алады. Шығармашылық экономика креативті көзқарас тұрғысынан сипатталады, оның негізінде жобалық ойлау, шығармашылық қиял (модельдеу), практикалық фокус жатыр.

«Шығармашылық экономика» ұғымын Business Week журналы 2000 жылдың тамызында енгізді [1]. Алайда, «мәдени индустрия» термині ХХ ғасырдың ортасында пайда болды. неміс философтары Т. Адорно мен М. Хоркгеймердің «ағартушылық диалектикасы» еңбегінде. Олар бұл қызмет саласын «өндіруші мен тұтынушы бар тауардың бір түрі» деп сипаттады. Тұтынушы ретінде стандартталған өнер арқылы капиталистік қоғамда айла-шарғы жасау объектісі болып табылатын бұқара әрекет етеді [2]. Ғалымдар өнер мен мәдениеттің жаппай таралуын сынға алды. Олардың пікірінше, «мәдениет» пен «индустрия» қарсылас болуы керек еді, бірақ капиталистік демократия кезінде бірігіп кетті.

XX–XXI ғасырлар тоғысында мәдени индустриялардың қоғамдық өмірдегі орны мен рөлі айтарлықтай өзгерді. Дүние жүзіндегі өмірдің әртүрлі салаларында

шығармашылықтың өсуі негізінен экономикалық этиологияға ие болды. Материалдық ресурстардың тапшылығы қызмет пен ұйымдастырудың жаңа түрлері мен формаларын іздеуге әкелді. Материалдық өлшемі жоқ шығармашылық дамудың шешуші факторына айналды. Бұл іздеу контекстінде осы саланы тереңірек теориялық зерттеуге түрткі болды. 1973 жылы индустриалды қоғам теориясының классигі Д. Белл теориялық білім экономикада барған сайын маңызды факторға айналып келе жатқанын атап өтті, бұл негізінен ғалымдар мен инженерлерден тұратын білім қызметкерлерінің бүкіл класын қалыптастырумен расталады [3].

Бүгінгі таңда зерттеушілердің көпшілігі қолданатын «шығармашылық индустриялар» ұғымының канондық анықтамасын 1998 жылы Ұлыбритания үкіметінің мәдениет, медиа және спорт департаменті берген: «бұл жеке шығармашылық бастамаға, шеберлікке немесе талантқа негізделген және зияткерлік меншікті өндіру және пайдалану арқылы қосымша құн мен жұмыс орындарын құру әлеуетін көтеретін қызмет» [2].

Жалпы, «мәдениет» және «индустрия» ұғымдарының бірігуі өнер туындыларын (фотография, репродукция, дыбыс жазу және т.б.) көбейтуге мүмкіндік беретін жаңа техникалық құралдар пайда болған сәтте болды деп айтуға болады. Бір жағынан, индустрия бұл туындыны көптеген адамдарға қол жетімді етті, екінші жағынан оны жапшай тұтыну мен коммерциялық қанауға айналдырды.

Шығармашылық индустрияның заманауи тұжырымдамасы М. Портер, Р.Кавес, Р. Флорида, Ч. Ландри, Д. Тросби, Сент-Каннингэм, Т. Флю, Дж. Хокинс, Д. Хезмондалша, Н.Гарнхэм, Дж. Хартли, Дж. О'Конора және басқалар. [1; 4; 5]. Осы салаға бет бұрған отандық ғалымдардың ішінде е. В.Зеленцова, Н. Гладких, сондай-ақ Н.Ю. Замятин, В. М. Гнедовский, А. Пилясов, В. В. Криштаносов А. Я. Флиер, С. Г. Галаганова хоркгеймер мен Адорно идеяларының жақтаушылары ретінде [6; 7]. Креативті индустрия тұжырымдамасының белсенді дамуы көбінесе саяси деңгейде мәдени капиталдың экономикалық өсудегі рөлін біртіндеп түсінумен, әлеуметтанушылар мен философтардың мәдениет пен экономика салаларын «саралау» мәселесіне назар аударуымен байланыстын.

Аталған мәселелер бойынша соңғы жарияланымдарды талдау және жалпылау шығармашылық экономиканың жаһандық трендтерінің ішінде авторлардың пікірімен келісуге мүмкіндік береді:

– бұл экономикадағы қосылған құнның едәуір үлесін қамтамасыз ететін интеллектуалды, жасампаз қызмет және бұл салаға креативті индустриялар мен инвесторлар мен кәсіпкерлерді тартады;

– шындығында, цифрлық технологиялар адамды барлық жерде алмастыратын болса, шығармашылық индустриялар автоматтандырылмайтын жұмыс түрлеріне назар аударады және соның арқасында жұмыс орындарын құру мен сақтау үшін әсіресе перспективалы болады;

– қашықтағы форматтағы жұмыс жаңа тауарлар мен қызметтерді әзірлеу кезінде оның нәтижелерінің қолжетімділігін арттыра отырып, шығармашылық жұмыспен қамтуда белсенді түрде таралуда;

– тауарлар мен қызметтердің кең ассортименті цифрлық кеңістікте құрылады және бөлінеді, нарықтардың жаһандануына көлік-логистикалық жүйелер мен технологиялардың дамуы және тауарлар өндірісін біріздендіру әсер етті;

– пандемия, дағдарыс жағдайында жеделдетілген цифрландыру және жұмыспен қамту құрылымының өзгеруі шығармашылық салалардың кеңеюін ынталандырады, олардың экономикадағы салмағын арттырады;

– шығармашылық индустриялар секторы басқа салалардан жастарды, мүгедектерді, әйелдерді, шағын қалалар мен ауылдардың тұрғындарын жұмысқа орналастырудың кең мүмкіндіктерімен ерекшеленеді, бұл дағдарыс жағдайында адами капиталды сақтауға және аумақтардың үйлесімді дамуына ықпал етеді.

Креативті экономиканың аталған трендтерінің ішінде олардың қайсысы қалыптаспаған есепке алу жүйесіне байланысты өзгермелі қазақстандық экономика жағдайында әлсіз немесе күшті көрінетінін бағалау қиын. Бұл ретте осы сектордан қосылған құнның үлесі онлайн-тауар айналымы сияқты Еуропаның көптеген елдеріне қарағанда әзірге айтарлықтай төмен. Біздің ойымызша, жұмыс орындарының айтарлықтай қысқару қаупі бар еңбек процестерін кеңінен автоматтандыру перспективасы да қазақстандық жағдайлар үшін жетекші тренд болып табылмайды.

Қазақстанда креативті индустриялар тақырыбына жақында ғана жүгінді. Мүмкін, бұл отандық нарықтың дамуындағы артта қалумен байланысты. «Шығармашылық индустриялар» ұғымы алғаш рет «креативті индустрияларды дамытудың 2021 - 2025 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту туралы» Мемлекеттік құжатта тіркелген: «Шығармашылық индустриялар-шығармашылық қызмет, сондай-ақ мәдени өнімдерді капиталдандыру және оларды нарықта ұсыну жөніндегі қызмет процесінде экономикалық құндылықтарды өндіретін компаниялар, ұйымдар мен бірлестіктер».

Қазақстандағы креативті индустриялар көбінесе «шығармашылық индустриялар» деп аударылады, осылайша бұл ұғымды орыс тілінде «тамырлауға» тырысады.

Осылайша, Хоркгеймер мен Адорно ұсынған проблемалар әр түрлі сала мамандарының – экономика, философия, әлеуметтану, мәдениеттану, өнертану, психология, саясаттану, менеджмент, урбанистика мамандарының мәдени салалар құбылысын одан әрі түсінуге негіз болды, осы құбылысты зерттеудің шекараларын кеңейтті, бұл шығармашылық салалардың ролін анықтауда өзара бәсекелес екі теориялық тәсіл туралы қорытынды жасауға мүмкіндік береді. қоғам үшін индустриялар.

Сондай-ақ, отандық шығармашылық нарықтың біршама баяулаған дамуына қарамастан, Қазақстанда бұл құбылысты зерттеуге неғұрлым терең теориялық көзқарас бар екенін атап өткен жөн. Бұл болашақта жаңа технологияларды әзірлеуге және енгізуге, сондай-ақ елдің барлық өңірлерінде экономиканың осы секторын неғұрлым жоспарлы және тиімді дамытуға ықпал етуі мүмкін.

Бүгінгі таңда экономикалық, мәдени және әлеуметтік өзара іс-қимыл арқылы ұлттық экономиканы дамытудың құқықтық базасын, стратегиялық және саяси құжаттарын әзірлеген және әзірлеуді жалғастырған Ұлыбритания (креативті салада жұмыс істейтін адамдар мен компаниялардың санына, экономикадағы мемлекеттік бағытқа, креапродукциялардан түсетін елеулі пайдаға қарағанда) креативті экономикадағы айтылмаған көшбасшы болып саналады.

Қазақстандық зерттеушілердің бағалауы бойынша, Қазақстан экономикасындағы креативті экономика секторының жалпы қосылған құны 2022 жылы 2,4 трлн теңгеге немесе ЖІӨ-нің 2,4% - на жетті.

Германияда, Нидерландыда және Ұлыбританияда бұл көрсеткіш 3% – дан сәл жоғары, АҚШ пен Италияда 7% – ға жуық, ал Индонезияда ең жоғары өсім 9% болды. Жалпы әлемде осы сектордың жыл сайынғы өсімі шамамен 8% - құрайды.

Қазіргі уақытта шығармашылық индустрияның әлемдік нарығының үш ірі сегменті бар: Азия-Тынық Мұхиты, Еуропалық, Солтүстік Америка. АТР-тұтынушылардың максималды шоғырлануы, газеттер мен бейне ойындарға жоғары сұраныс, креативті индустрияның бірқатар көшбасшылары үшін «үй» бар әлемдегі ең ірі креативті

индустрия нарығы. Үнді кітап индустриясы - бұл кітап сатудан түсетін кірістің ең жоғары өсу қарқыны бар әлемдегі 10-шы ірі кітап нарығы. 1990 жылдары Сеулде басталды. Медиа технологиялардың дамуын ынталандыру бүгінде әлемдегі ең технологиялық тізімнің шыңына шығарды. Киберспортқа үлкен инвестициялар қаланы осы саладағы экспорттың көшбасшысына айналдырды.

Еуропалық шығармашылық индустрия нарығы тарихи мұра, өнер және сәнге қатысты ұйымдардың бірегей шоғырлануына негізделген.

Мысалы, әлемдегі ең көп баратын 10 мұражайдың 7-і Еуропалық. 69 креативті қаланың 30-ы еуропалық. Ұлыбритания - өнер нарығында көшбасшы (әсіресе қазіргі заманғы өнер саласында). АҚШ пен Канададағы креативті индустрия нарығының дамуы креативті қызметтер мен аудиовизуалды медиа – теледидар, кино түсіру және радио нарығымен байланысты.

Мұнда цифрлық мәдени контентті тұтынушылардың ең көп саны шоғырланған – 47 %, бұл Азия (25 %) мен Еуропаға (24%) қарағанда көбірек. АҚШ 2006 жылдан бастап негізінен дизайнерлік өнімдерді, баспа және аудиовизуалды өнімдерді экспорттай отырып, креативті индустрия өнімдерінің таза экспорттаушысы болып табылады.

АҚШ-тың креативті экспорт «Глокализация» стратегиясы болып табылады, өйткені ол шетелдік тұтынушыларға бейімделген өнімдер мен қызметтерден тұрады. АҚШ-та креативті және мәдени салаларды дамытудың бірыңғай федералды саясаты жоқ. Осыған қарамастан, АҚШ-та креативті индустриялар аясында 2019 жылы 30 миллионнан астам жұмыс орны құрылды.

Қазіргі уақытта АТР елдеріндегі креативті индустриялардың орташа жылдық табысы нарықтың 33% - немесе 743 млрд.долл., Еуропада - 32% немесе 709 млрд.долл. Солтүстік Америкада – нарықтың 28% немесе 620 миллиард доллар. Қазақстандық шығармашылық индустрияның кірісін шамамен 127 миллиард долларға бағалауға болады., бұл нарықтың 6 % құрайды.

Осыған қарамастан, жоғарыда аталған креативті салалардың алуан түрлілігіне қарамастан, бүгінде креативті индустрияның отандық салалары арасында бірінші жол ақпараттық технологиялар, бағдарламалық қамтамасыз ету және компьютерлік қызметтер саласына, екіншісі – жарнама мен маркетингке тиесілі, ал кірістілік бойынша үштікті «баспа қызметі» саласы жабады.

Дамыған елдермен салыстырғанда «креативті индустрия», «креативті қала» ұғымдары Қазақстан үшін салыстырмалы түрде жаңа. Алайда соңғы жылдары біздің еліміз экономиканың осы секторын дамыту проблемаларына және оны дамыту үшін инфрақұрылым құруға көбірек көңіл бөлуде.

Креативті инфрақұрылымды құру орталығы бұрынғысынша Алматы қаласы болып қала беретініне қарамастан, онда бір жерде креативті мамандар, көреген инвесторлар мен адал басқарушылар жиналған, елорда Қазақстанның өңірлік орталықтары үшін экономикалық және мәдени трансформацияның оң мысалдарын ұсынады.

Халықаралық тәжірибе көрсеткендей, барлық елдерде шығармашылық индустрияларды дамыту мемлекеттік қолдаудың бағдарламалық шараларына сүйенеді.

Қазақстан бұл бағытта әзірге артта қалып отыр, көптеген қалаларда жекелеген шаралар қабылдануда, бірақ заңнамаға креативті индустриялар ұғымын енгізуді, оларды әр өңірде дамыту стратегиясын әзірлеуді, креативті кластерлерді, сондай-ақ ұлттық жоғары оқу орындары жанындағы бизнес-инкубаторларды құруды, білім беру саласын тиісті қайта құруды, жеңілдікті кредиттеуді, танымал етуді және қолдауды қамтитын жүйелі мемлекеттік қолдау қажет мәдени индустриялар экспортының.

Креативті экономиканың дамуына ықпал ететін факторлардың бірі Қазақстанның

басқа өңірлерімен салыстырғанда, негізінен креативті индустрия секторларына тартылатын шағын және орта бизнес кәсіпорындарының үлесі жоғары болып табылады. Алайда, бірнеше жылдар ішінде елде тіркелген жеке кәсіпкерлер мен шағын бизнестің саны азайып келеді. Сонымен қатар, соңғы тенденциялар аясында шығармашылық сектордың өкілдері өз қызметін өзін-өзі жұмыспен қамтығандар ретінде рәсімдей алады деп үміттенуге болады.

Қазақстанда кәсіпкерлікті, оның ішінде экономиканың креативті секторында шешуші рөл атқаратын шағын және орта бизнес субъектілерін қолдаудың және олардың дамуына жәрдемдесудің экожүйесінің дамуын жеке атап өту қажет.

Әлемдегі креативті индустрияларды дамыту трендтерін, қазақстандық ерекшеліктер мен жергілікті ерекшеліктерді шолу негізінде Қазақстанда осы секторды үйлесімді қалыптастыру үшін мынадай іс-шаралар ұсынылуы мүмкін:

- осы салада қабылданатын шаралардың тиімділігіне мониторинг жүргізу және бағалау үшін Қазақстан экономикасының креативті секторы бойынша статистикалық деректерді жинау және өңдеу әдістемелерін өзгерту;

- өңір аумағында тіркелген шығармашылық сектор ұйымдарын дамытудың өңірлік бағдарламаларын іске асыруға қатысуды жандандыру;

- Өңірлік даму бағдарламаларын әзірлеу кезінде креативті индустрияға баса назар аударатын, өңіраралық және өңіршілік кооперация міндеттерін шешу;

- нақты әдістер мен көрсеткіштерді қолдана отырып, жергілікті өндірушілердің өнімдерін әкелу-әкетуді терең талдау (материалдық ағынды талдау (MFA), көлік-экономикалық тепе-теңдік, логистикалық қызмет көрсетудің өзара байланысты аймақтарын модельдеу және т. б.);

- жергілікті ұйымдардың өңірге сырттан әкелінетін сияқты бәсекеге қабілетті өнім шығару, өңірлік брендтер құру әлеуетін бағалау;

- демалыс маусымына тәуелді емес шығармашылық қызмет түрлерін дамыту және қолдау үшін мүмкіндіктерді іздеу және шығармашылық индустриялардың маусымдық және маусымнан тыс түрлерінің кооперациясы;

- өңірдің шағын кәсіпорындары мен кәсіпкерлерін креативті индустрияға баса назар аударатын, кооперациялық қатынастарды жандандыруға тарту;

- шығармашылық индустрияға баса назар аударатын, кооперацияға қызмет көрсету үшін банк капиталын тарту тетіктерін әзірлеу.

Қозғалған проблематика айтарлықтай ауқымды екені анық, ал Қазақстан экономикасы мен креативті индустрия секторы дамитын жағдайлар тұрақты өзгерістерге ұшырайды, сондықтан осы мақала оның неғұрлым тар аспектілерін одан әрі зерттеу үшін перспектива ашады.

Әдебиеттер тізімі

1. Хезмондалш Д. Культурные индустрии. – М. : ВШЭ, 2014. – 456 с.
2. Криштаносов В. В. Современные культурные индустрии: теоретический аспект / В. В. Криштаносов // Вестник Белорусского государственного университета культуры и искусств.– 2016. – № 2 (26). – С. 33–39.
3. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество: опыт социального прогнозирования.– М.: Академия, 1999. – 783 с.
4. Ю. И. Червакова, Д. Д. Черных. Оценка влияния «креативного класса» на социально-экономическое развитие в России // Конкурс научных, конструкторских и технологических работ студентов Волгоградского государственного технического университета (г.Волгоград, 13–17 мая 2019 г.): тез. докл.– Волгоград : Изд-во ВолгГТУ, 2019. – 213 с.
5. Флорида Р. Креативный класс: люди, которые меняют будущее. – М.: Классика XXI, 2007. – 421 с.

6. Галаганова С. Г. Мифология креативного класса [Электронный ресурс] // Гуманитарный вестник. – 2014. – Вып. 3. – Режим доступа: <http://hmbul.bmstu.ru/catalog/hum/socio/186.html> (дата обращения: 17.02.2023).

7. Gushchina E. G. Factors, Criteria, and Determinants of the Increase in the Effectiveness of University Education in Russia // *International Journal of Educational Management*. – 2017. – Vol.31, iss.4. – P. 485–496.

References

1. Khezhmondalsh D. *Kulturnye industrii* [Cultural industries]. Moscow, VShE, 2014, 456 p. (in Russian).
2. Krishtanov V. V. *Sovremennye kulturnye industrii: teoreticheskii aspekt* [Modern cultural industries: theoretical aspect]. *Vestnik Belorusskogo gosudarstvennogo universiteta kultury i iskusstv*, 2016, 2 (26), pp. 33–39 (in Russian).
3. Bell D. *Griadushchee postindustrialnoe obshchestvo: opyt sotsialnogo prognozirovaniia*. Moscow, Akademiia, 1999. – 783 p. (in Russian).
4. Iu.I. Chervakova, D.D. Chernykh. Otsenka vliianiia «kreativnogo klassa» na sotsialno-ekonomicheskoe razvitie v Rossii. *Konkurs nauchnyh, konstruktorskih i tehnologicheskikh rabot studentov Volgogradskogo gosudarstvennogo tehnikeskogo universiteta* [Competition of scientific, design and technological works of students of Volgograd State Technical University]. Volgograd, VolgGTU, 2019, p. 213 (in Russian).
5. Florida R. *Kreativnyi klass: liudi, kotorye meniaut budushchee* [Creative class, people who change the future]. Moscow, Klassika XXI, 2007. 421 p. (in Russian).
6. Galaganova S. G. Mifologiya kreativnogo klassa [Mythology of the creative class]. *Gumanitarnyi vestnik*, 2014, 3. Available at: <http://hmbul.bmstu.ru/catalog/hum/socio/186.html>. Zagl. s ekrana (data obrashhenija: 17.02.2023) (in Russian).
7. Gushchina E.G. Factors, Criteria, and Determinants of the Increase in the Effectiveness of University Education in Russia // *International Journal of Educational Management*, 2017, V.31, 4, pp. 485–496.

ИССЛЕДОВАНИЕ РАЗВИТИЯ «КРЕАТИВНОЙ ИНДУСТРИИ» НА ОСНОВЕ ПРИМЕНЕНИЯ СОВРЕМЕННЫХ ИННОВАЦИОННЫХ ТРЕНДОВ

А.Е. Қалымбек, Д.А. Куланова*

НАО Южно-Казахстанский университет им. М. Ауезова, Шымкент, Казахстан

Резюме. В данной научной публикации рассматриваются вопросы о важнейшей составляющей стратегии модернизации экономики на современном этапе как переход от сырьевой модели развития к креативной, превращение Казахстана в технологически динамичную страну, способную разрабатывать, производить и применять высокие технологии, инновации для крупномасштабного производства конкурентоспособных товаров и услуг. В статье анализируется понятие «креативная экономика» и «креативная индустрия», его основные характеристики и принципы. В заключении приводятся основные направления становления и развития креативной экономики в целом и индустрий в частности.

Ключевые слова: креативті индустрия, креативті экономика, іс-шараларды іске асыру, креативті секторлар.

STUDY OF THE DEVELOPMENT OF THE «CREATIVE INDUSTRY» BASED ON THE USE OF MODERN INNOVATIVE TRENDS

A. Kalymbek, D. Kulanova*

JSC M. Auezov South Kazakhstan University, Shymkent, Kazakhstan

Summary. This scientific publication examines the issue of the most important component of the strategy of modernization of the economy at the present stage as a transition from a raw material model of development to a creative one, the transformation of Kazakhstan into a technologically dynamic country capable of developing, producing and applying high technologies, innovations for large-scale production of competitive goods and services. The article analyzes the concept of «creative economy» and «creative industry», its main characteristics and principles. In conclusion, the main directions of the formation and development of the creative economy in general and industries in particular are given.

Keywords: Creative industry, creative economy, event implementation, creative sectors.

Авторлар туралы ақпарат:

Д.А. Қуланова* – э.ғ.к., М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университетінің «Маркетинг және менеджмент» кафедрасының доценті, Тауке хан көш. 5, Шымкент қ., Қазақстан, e-mail: k_dana_a@mail.ru

А.Е. Қалымбек – ОП 7М04120 бакалавриаты – М.Әуезов атындағы «Оңтүстік Қазақстан университеті» НАО «Менеджмент және маркетинг» кафедрасының меңгерушісі, Тауке хан көш. 5, Шымкент, Қазақстан, e-mail: Aruzhan.Kalymbek@gmail.com

Сведения об авторах:

Д.А. Қуланова* - кандидат экономических наук, доцент кафедры «Маркетинг и менеджмент» Южно-Казахстанского университета имени М. Ауэзова, ул. Тауке хана 5, г. Шымкент, Казахстан, e-mail: k_dana_a@mail.ru

А.Е. Қалымбек - магистрант ОП 7М04120 - Менеджмент кафедрасы «Менеджмент и маркетинг» НАО «Южно-Казахстанский университет им. М. Ауэзова», ул. Тауке хана 5, г. Шымкент, Казахстан, e-mail: Aruzhan.Kalymbek@gmail.com

Information about authors:

D. Kulanova* - Candidate of Economic Sciences, docent of the Department of «Marketing and Management» of JSC M.Auezov South Kazakhstan University, st. Tauke khan 5, Shymkent, Kazakhstan, e-mail: k_dana_a@mail.ru

A. Kalymbek - Master's student EP 7M04120 - Management of the Department «Management and Marketing» of JSC M.Auezov South Kazakhstan University, st. Tauke khan 5, Shymkent, Kazakhstan, e-mail: Aruzhan.Kalymbek@gmail.com

Алынды: 14.05.2023

Қарауға қабылданды: 25.05.2023

Онлайн қолжетімді: 30.06.2023

Статистика, учет и аудит, 2(89)2023. стр. 56-62
DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2023-2.07>

МРНТИ 06.35.31
УДК 657

ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ОСНОВ ИНВЕСТИЦИЙ

К.Т. Тайгашинова¹, В.Л. Назарова^{1*}, Т.М. Мезенцева²

¹Алматинский гуманитарно-экономический университет, Алматы, Казахстан

²Федеральное государственное бюджетное учреждение высшего образования
«Финансовый университет при правительстве Российской Федерации», Москва, Россия

*Corresponding author email: vnazarova@lenta.ru

Аннотация: В постсоветский период понятие «инвестиции» определялось с понятием финансирования в развитие экономики, развитие аграрии, переработку продукции и т.д. В 1990 годы были публикации о назначении инвестиций, что это интеллектуальные и имущественные ценности, финансируемые в предпринимательскую деятельность в целях получения экономического эффекта (экономической выгоды), в обеспечение конкурентоспособности производства. В основном используются понятия прямых, а также портфельных инвестиций. Сегодня имеют место примеры, что именно инвестиции превратили некоторые страны в мировые центры промышленного производства, основанного на использовании новейших технологий, при этом они уже способны выступать не только в качестве партнеров, но даже и конкурентов для экономически развитых стран. Инвестиции служат мощным источником обновления производственной деятельности, одним из важных генераторов ее экономического роста.

Ключевые слова: инвестиции, финансирование, развитие экономики, прямые инвестиции, портфельные инвестиции.

Основные положения. Проблема совершенствования методологии инвестиционной деятельности в современном бизнес-процессе развития экономики встает очень остро. Субъекты промышленности, строительства, транспорта, торговли используют собственные средства (прибыль) на инвестирование в основной капитал, а также привлекают различные виды инвестирования для обновления производства, повышения экономического роста субъекта деятельности, создания дополнительных рабочих мест, создания и использования новых технологий, и установления международного сотрудничества.

Введение. В современных условиях во всем мире и в нашей стране процветает инфляция. В этой связи привлечение инвестиций - инвестора сегодня очень сложный процесс. Но, вместе с тем, привлечение инвестиций в реальные активы, что относится к основному капиталу, очень актуально и не вызывает никаких сомнений. Сегодня привлечение инвестиций имеет свои цели:

- ДЛЯ ИНВЕСТОРА «НАДЕЖНОСТЬ ВЛОЖЕНИЯ»;
- ДЛЯ НАС «РОСТ ВЛОЖЕНИЙ»;
- ЛИКВИДНОСТЬ ВЛОЖЕНИЙ;

- ДЛЯ ИНВЕСТОРА И ДЛЯ НАС ДОХОДНОСТЬ ВЛОЖЕНИЙ;
- ДЛЯ ИНВЕСТОРА ОБЕСПЕЧЕНИЕ ГАРАНТИЙ ВО ИЗБЕЖАНИЕ РИСКОВ.

Основные принципы инвестиций основываются на ее концепции. Именно поэтому концепция инвестиционной деятельности рассматривается как вложение средств собственных или заемных в целях получения дохода и увеличения собственного капитала.

Материалы и методы. Данная работа подготовлена с использованием описательного метода, метода сравнительного анализа и обобщения. Информационной базой проведенного исследования явились официальные статистические и аналитические материалы в данной области, накопленный опыт науки и практики по рассматриваемому вопросу.

Результаты и обсуждение. Инвестиции осваиваются в основном в приобретении нового оборудования, обновление процесса производства. Исследования показывают, что до 2000 годов выделялись инвестиции по видам освоения.

А. Тайганбаев пишет, что инвестиции группируются в три категории.

Автор имел ввиду:

- вложения в основной капитал компании от 70 до 80 %;
- инвестиции в жилье включают затраты на жилье;
- инвестиции в запасы (сырье на производство, готовая продукция еще не проданная) [1].

Инвестиции в основной капитал - инвестиции в реальные активы. Это инвестиции в приобретение машин, механизмов, оборудование, здания, сооружения, многолетние насаждения, племенной продуктивный скот, пополнение запасов для производства продукции и т.д.

В современных условиях вложения в финансовые активы относят к финансовым инвестициям. Во всех случаях комплексное использование инвестиций - это основное направление повышения эффективности использования инвестиций.

Выделение инвестиций в развитие экономики компании, в свою очередь, могут подразделять на:

- собственные за счет прибыли;
- привлечение инвесторов со стороны;
- инвестиции за счет кредитов банка;
- инвестиции ценными бумагами;
- инвестиции из-за рубежа.

Причем вышеперечисленные инвестиции, инвесторы предоставляют в разном виде. Инвесторы инвестируют:

- денежными средствами;
- оборудованием, основными средствами;
- на производство готовой продукции и т.д.

Этими инвестициями следует управлять, так как инвестор хочет получить доход, который не всегда оправдывает надежды.

Зачастую возникает недополучение ожидаемой прибыли, возможна потеря инвестированного капитала. В современном бизнес-процессе все это требует соблюдения норм, правил, расчетов окупаемости вложенных средств, соблюдение стандартов. Более того, сегодня уже разработан механизм эффективности инвестиций.

На наш взгляд в современных условиях важно привлечение инвестиций в развитие

экономики науки, инновационные программы.

В нашей стране, чтобы добиться устойчивого роста экономики, необходимо привлечение инвестиций.

Традиционной формой международного движения капитала могут считаться предоставленные нашему правительству государственные, частные займы и кредиты.

Рост объема прямых иностранных инвестиций служит ярким свидетельством успешного решения этих проблем. На наш взгляд это портфельные инвестиции. Прямые портфельные иностранные инвестиции в мировых потоках капитала начинают повышать значимость рыночных форм его международного движения, к которым относится мировой финансовый рынок [2]. Иностранный капитал способствует внедрению новых управленческих и организационных навыков хозяйствования. Происходит расширение сферы их использования в мировом процессе распределения капитала, и сами эти формы уже базируются на принципах: свободы движения, факторов доходности и надежности, перспектив экономического роста и прогресса.

Особое место в мировом движении капитала отводится прямым, а также портфельным инвестициям. Сегодня имеют место примеры, что именно инвестиции превратили некоторые страны в мировые центры промышленного производства, основанного на использовании новейших технологий, при этом они уже способны выступать не только в качестве партнеров, но даже и конкурентов для экономически развитых стран. Учитывая, что проблемы привлечения иностранных инвестиций в современном бизнес-процессе решаются на уровне высших государственных руководителей, и вместе с тем, на уровне взаимодействия национальных компаний, банков с мировым рынком капитала, и при соответствующей поддержке со стороны государства, в рамках долговременной экономической стратегии развития страны.

Современные прямые зарубежные инвестиции представляют собой важнейшую и динамичную часть мирового движения капитала. Одна сторона медали, что инвестиции служат мощным источником обновления производственной деятельности для принимающей страны, одним из важных генераторов ее экономического роста, эффективным средством повышения конкурентоспособности экспорта, такой формы движения капитала состоит, прежде всего, в том, что прямые инвестиции не создают внешней задолженности. Вместе с тем они генерируют увеличение рабочих мест, способствуют модернизации национального производства и привлечению в государство новых технологий, установлению прочных и разветвленных каналов международного хозяйственного сотрудничества [3].

Другая сторона медали, что привлечение иностранных инвестиций влечет за собой определенные негативы, это попытки зарубежных инвесторов «сбросить» в принимающую страну устаревшие и экологически «грязные» производства. С целью укрепления своих конкурентных позиций на мировом рынке, поставить под свой контроль национальные производства данной страны. В мировом сообществе уже накоплен довольно большой опыт противостояния таким тенденциям, который позволяет осуществлять действенный контроль над возможными негативными последствиями использования иностранного капитала.

Доказывает обратное в своих исследованиях В.В. Привалов. Изучение состояния и структуру прямых иностранных инвестиций раскрывает В.М.Сагымбаева, она приводит динамику и структуру прямых иностранных инвестиций за 2009-2013гг. (млн.долл.) [4, с.17].

Эту проблему исследовал Ю.К.Шокаманов. Инвестиции в основной капитал по нашей стране приведены в его монографии [5].

Инвестиции в основной капитал в 2020 году приведены в таблице 1.

Таблица 1 - Инвестиции в основной капитал в 2020 году [5]

Инвестиции и в основной капитал	В том числе за счет миллиардов ед. национальной валюты							
	Всего, в т.ч.	Бюджет ных средств	Собствен ных средств компаний	Средств населе ния	Кредитов банка	Из них кредитов иностранных банков	Прочих средств	Итого:
	12270,1	1	2	3	4	5	6	7
1		2351,4						
2			7544,2					
3				888,0				
4					1486,5			
5						43,5		
Итого:		2351,4	7544,2	888,0	1486,5	43,5	-	12270,1

По информации приведенной в таблице 1 видно, что привлечение иностранных инвестиций в Республике Казахстан в 2020 году не было. Тогда как в других странах иностранные инвестиции были получены вот, например:

Армения – 36,7 миллиард армянских драмов;

Белорусь – 1.0 миллиард белорусских рублей;

Кыргызстан – 4,4 миллиард сомов;

Россия – 43,7 миллиард российских рублей [5, с.306].

Или инвестиции в основной капитал – прочих средств. Казахстан в 2020 году их не получал. А другие страны ЕАЭС получили:

Армения – 20,7 миллиард армянских драмов;

Белорусь – 2,4 миллиард белорусских рублей;

Кыргызстан – 5,6 миллиард сомов;

Россия – 1556,4 миллиард российских рублей [5, с.306].

Здесь на наш взгляд необходимо решить проблему привлечения иностранных инвестиций в нашу страну.

Зарубежный инвестор вместе с инвестициями размещает своих работников с высокой оплатой труда. Второго уровня предоставляют кредиты, кроме них и облигации принимают активные участие в формировании инвестиции.

Заключение. В Казахстане в инфляционный период развития, чтобы добиться устойчивого роста экономики в эффективном привлечении и использовании иностранного капитала, в форме прямых и портфельных инвестиций, следует учитывать, что реальность привлечения инвестиций становится более сложной, так как кризис охватил весь зарубежный мир.

Вместе с тем, в современных условиях существует конкуренция среди принимающих стран за привлечение международных инвестиций. Именно в нашей стране, именно нам необходимо решать проблему инструментария долговременного вложения иностранных инвесторов в национальную экономику. Более того, это связано

с использованием как собственно рыночных мер - развитием конкуренции, ограничением монополизма, обеспечением возможности прибыльного вложения капитала. Это связано с совершенствованием инвестиционной политики.

Проблема совершенствования методологии инвестиционной деятельности в современном бизнес процессе актуальна как никогда. Субъекты промышленности, строительства, транспорта, торговли используют собственные средства (прибыль) на инвестирование в основной капитал.

На наш взгляд сегодня следует вкладывать инвестиции в развитие человеческого капитала. Создать действенную систему информирования об инвестициях в формирование и воссоздание человеческих ресурсов организации, возможно через расширение сферы использования информационной системы – системы учета, который требует переосмысления значения учетной информации в общем информационном обеспечении пользователей относительно инвестиций в человеческий капитал.

Список литературы

1. Тайганбаев А. Оценка инвестиционного климата в Казахстане // Транзитная экономика. – 1998. - №1. – С.14-21.
2. Тайгашинова К.Т. Теория и методология учета инвестиций в логистическую деятельность // Известия Иссык-кульского форума бухгалтеров и аудиторов стран Центральной Азии. - 2016. – №3-4. - с. 148-157.
3. Привалов В.В. Управление инвестиционными процессами в крупных корпоративных структурах // Научная сессия-99: Сборник научных трудов. М.: МГИФИ, 1999. – С. 24-30.
4. Сагымбаева В.М. Проблемы инвестиционного обеспечения национальной экономики в условиях рыночных преобразований (на материалах Кыргызской Республики): автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук. Бишкек. – 2015. - 26 с.
5. Шокаманов Ю.К. Статистика ЕАЭС в единой счетной единице: методология расчета и использование в экономическом анализе. – Алматы. - 2022. – 378 с.

References

1. Tajganbaev A. Ocenka investicionnogo klimata v Kazaxstane [Assesment of the investment climate in Kazakhstan]. *Tranzitnaya e`konomika*, 1998, 1, pp.14-21 (in Russian).
2. Tajgashinova K.T. Teoriya i metodologiya ucheta investicij v logisticheskuyu deyatel`nost` [Theory and methodology for investments in logistics activities]. *Izvestija Issyk-kul'skogo foruma buhgalterov i auditorov stran Central'noj Azii*, 2016, 3-4, pp. 148-157 (in Russian).
3. Privalov V.V. Upravlenie investicionnymi processami v krupnyh korporativnyh strukturah. Nauchnaja sessija-99: Sbonik nauchnyh trudov [Scientific session-99: Collection of scientific papers]. Moscow, 1999, pp. 24-30 (in Russian).
4. Sagymbaeva V.M. Problemy` investicionnogo obespecheniya nacional`noj e`konomiki v usloviyah ry`nochny`x preobrazovanij (na materialax Ky`rgy`zskoj Respubliki). Avtoreferat dissertacii na soiskanie uchenoj stepeni kandidata e`konomicheskix nauk. Bishkek, 2015, 26 p. (in Russian).
5. Shokamanov Yu.K. Statistika EAE`S v edinoj schetnoj edinice: metodologiya rascheta i ispol`zovanie v e`konomicheskom analize [EAEU statistics in a single accounting unit, calculation methodology and use in economic analysis]. Almaty, 2022, 378 p. (in Russian).

ИНВЕСТИЦИЯНЫҢ НЕГІЗДЕРІН ТҮСІНДІРУ

К.Т. Тайгашинова¹, В.Л. Назарова^{2*}, Т.М. Мезенцева³

^{1,2}Алматы гуманитарлы-экономикалық университеті, Алматы, Қазақстан

³Федералдық мемлекеттік бюджеттік жоғары оқу орны

«Ресей Федерациясы Үкіметінің жанындағы Қаржы университеті», Мәскеу, Ресей

Түйін. Посткеңестік кезеңде «инвестиция» түсінігі экономиканы дамытуда, ауыл шаруашылығын дамытуда, өнімді қайта өңдеуде және т.б. қаржыландыру түсінігімен айқындалды. 1990 жылдары инвестициялардың мақсаты туралы, бұл экономикалық нәтиже (экономикалық пайда) алу, өндірістің бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ету мақсатында кәсіпкерлік қызметке қаржыландырылатын зияткерлік және мүліктік құндылықтар туралы жарияланымдар болды. Негізінен тікелей және портфельдік инвестициялар ұғымдары қолданылады. Бүгінде кейбір елдерді ең жаңа технологияларды пайдалану негізіндегі өнеркәсіптік өндірістің әлемдік орталықтарына айналдырған инвестициялар екенін, ал олар қазірдің өзінде экономикалық дамыған елдер үшін серіктес ретінде ғана емес, тіпті бәсекелес ретінде де әрекет ете алатынына мысалдар бар. Инвестициялар өндірістік қызметті жаңартудың қуатты көзі, оның экономикалық өсуінің маңызды генераторларының бірі болып табылады.

Түйінді сөздер: инвестициялар, қаржыландыру, экономикалық даму, тікелей инвестициялар, портфельдік инвестициялар.

INTERPRETATION OF THE BASIS OF INVESTMENT

K. Taigashinova¹, V. Nazarova^{2*}, T. Mezentseva³

^{1,2}Almaty Humanitarian and Economic University, Almaty, Kazakhstan

³Federal State Budgetary Institution of Higher Education

"Financial University under the Government of the Russian Federation", Moscow, Russia

Summary. In the post-Soviet period, the concept of "investment" was defined with the concept of financing in the development of the economy, the development of agriculture, product processing, etc. In the 1990s, there were publications on the purpose of investments, that these are intellectual and property values financed for entrepreneurial activity in order to obtain an economic effect (economic benefit), to ensure the competitiveness of production. The concepts of direct and portfolio investments are mainly used. Today there are examples that it is investments that have turned some countries into world centers of industrial production based on the use of the latest technologies, while they are already able to act not only as partners, but even as competitors for economically developed countries. Investments serve as a powerful source of renewal of production activity, one of the important generators of its economic growth.

Key words: investments, financing, economic development, direct investments, portfolio investments.

Авторлар туралы ақпарат:

К.Т. Тайгашинова - э.ғ.д., профессор, Алматы гуманитарлық-экономикалық университеті, Жандосов көш., 59, 050035, Алматы, Қазақстан, e-mail: Ktk-44@mail.ru

В.Л. Назарова* - э.ғ.д., профессор, Алматы гуманитарлық-экономикалық университеті, Жандосов көш., 59, 050035, Алматы, Қазақстан, e-mail: vnazarova@lenta.ru

Т.М. Мезенцева - э.ғ.д., профессор, Федералдық мемлекеттік бюджеттік жоғары оқу орны «Ресей Федерациясы Үкіметінің жанындағы Қаржы университеті», Мәскеу, Ресей, e-mail: m-t-m@inbox.ru

Сведения об авторах:

К.Т. Тайгашинова – д.э.н., профессор, Алматинский гуманитарно-экономический университет, ул. Жандосова, 59, Алматы, Казахстан, e-mail: Ktk-44@mail.ru

В.Л. Назарова* – д.э.н., профессор, Алматинский гуманитарно-экономический университет, Жандосова, 59, Алматы, Казахстан, e-mail: vnazarova@lenta.ru

Т.М. Мезенцева - д.э.н., профессор, Федеральное государственное бюджетное учреждение высшего образования «Финансовый университет при правительстве Российской Федерации», Москва, Россия, e-mail: m-t-m@inbox.ru

Information about authors:

K. Taigashinova - Doctor of Economics, Professor, Almaty University of Humanities and Economics, Zhandosova str. 59, Almaty, Kazakhstan, e-mail: Ktk-44@mail.ru

V. Nazarova* - Doctor of Economics, Professor, Almaty University of Humanities and Economics, Zhandosova str. 59, Almaty, Kazakhstan, e-mail: vnazarova@lenta.ru

T. Mezentseva - Doctor of Economics, Professor, Federal State Budgetary Institution of Higher Education "Financial University under the Government of the Russian Federation", Moscow, Russia, e-mail: m-t-m@inbox.ru

Получено: 27.04.2023

Принято к рассмотрению: 20.05.2023

Доступно онлайн: 30.06.2023

ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ ЖУРНАЛА

с учетом изменений в Требованиях к научным изданиям для включения их в Перечень изданий, рекомендуемых для публикации результатов научной деятельности-Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 30 апреля 2020 года № 170

Журнал «Статистика, учет и аудит» (в дальнейшем - Журнал) публикует оригинальные работы ученых и специалистов научно-исследовательских организаций, высших учебных заведений, организаций и административных структур Казахстана, а также иностранных авторов. В журнале публикуются оригинальные статьи по научным направлениям статистики, учета и аудита, микро и макроэкономические вопросы международной и отечественной экономики, финансов, информатики и педагогики. Также публикуются рецензии, хроники научной жизни и др. материалы, имеющие отношение к деятельности Учредителя журнала. Обязательными условиями для публикации являются:

1. Соответствие публикуемых научных статей (в том числе обзоров) заявленной цели и тематическому направлению журнала. Научная статья - изложение собственных выводов и промежуточных или окончательных результатов научного исследования, экспериментальной или аналитической деятельности, содержащее авторские разработки, выводы, рекомендации ранее не опубликованные и обладающие новизной; или посвященное рассмотрению ранее опубликованных научных статей, связанных общей темой (систематический обзор).

2. Структура научной статьи включает название, **аннотацию, ключевые слова, основные положения, введение, материалы и методы, результаты, обсуждение, заключение, информацию о финансировании (при наличии), список литературы**. В каждой оригинальной статье (за исключением социально-гуманитарного направления) обеспечивается воспроизводимость результатов исследования, описывается методология исследования с указанием происхождения оборудования и материалов, методов статистической обработки данных и других способов обеспечения воспроизводимости. Содержание других типов публикаций не превышает 10% (десять) от общего количества статей в номере. При этом автор или коллектив авторов вносят значительный вклад в концепцию, научный дизайн, исполнение или интерпретацию заявленного научного исследования и создание научной статьи. Наличие библиографической информации – заголовок статьи, аннотации, ключевых слов, информации об авторах на английском языке обязательно.

2.1 В аннотации (андатпа, abstract) публикуемой статьи на языке статьи излагаются суть и использованные методы исследования, суммируются наиболее важные результаты и их значимость. Объем аннотации составляет не более 300 слов (минимальный объем-100 слов).

2.2 Резюме (түйін, summary) на двух не на языке статьи (казахском, русском и английском) языках. Например, резюме и summary- это не переводы андатпа, а краткое

изложение о статье на русском и английском языках (если статья написана на казахском) и рекомендуется их приводить после списка литературы.

2.3 Ключевые слова (түйінді сөздер, key words) предназначены для поиска текста статьи и определения ее предметной области. Например, они приводятся после аннотации (если статья написана на русском) и двух резюме (түйін, summary). Ключевые слова должны обеспечить наиболее полное раскрытие содержания статьи.

2.4 Информация об авторах – имена (Фамилия И.О. авторов), аффилиации (полное название учреждения, которое представляет автор (авторы), название страны, и адреса всех авторов публикаций, в том числе с указанием основного автора-выделить звездочкой(*), e-mail (основного автора).

3. Список литературы. Ссылки на источники в тексте статьи даются только в квадратных скобках (без цитирования [12], при цитировании или пересказе авторского текста [12, с. 29]). Используемая литература, указываемая в ссылках, дается в конце статьи пронумерованной и в порядке упоминания по авторам. Архивные материалы в список не включаются, ссылки на них помещаются в тексте в круглых скобках. При использовании в статье: источников законодательных, нормативно-правовых актов-ссылки на них делать в тексте сразу же после них, а источников из электронных ресурсов или удаленного доступа (Интернета) в списке литературы приводится библиографическая запись источника и ссылка на сетевой ресурс с полным сетевым адресом в Интернете. Желательно указывать дату обращения к ресурсу. Список литературы предоставляется на языке оригинала и должен состоять не более чем из 20 наименований.

3.1 Наличие транслитерированных списков литературы (используемых источников) к каждой статье. Существуют различные системы транслитераций. Предложение редакции по транслитерации (вы имеете право найти другой способ):

3.1. На данной странице Вы можете выполнить транслит - онлайн русских букв латиницей:

[Транслитерация с русского на английский онлайн](https://lim-english.com/posts/transliteratsiya-s-russkogo-na-angliiskij/)

<https://lim-english.com/posts/transliteratsiya-s-russkogo-na-angliiskij/>

4. Ответственность за содержание статей несут авторы.

5. Этические принципы, которыми должен руководствоваться автор научной публикации. Представление статьи на рассмотрение в редакцию подразумевает, что она содержит полученные автором (коллективом авторов) новые научные результаты, которые ранее нигде не публиковались. Автор должен осознавать, что несет персональную ответственность за представляемый текст рукописи. Это предполагает соблюдение следующих принципов:

5.1. Автор статьи гарантирует, что предоставляет редакции журнала достоверные результаты выполненной научной работы или исследования. Заведомо ложные или сфальсифицированные утверждения приравниваются к неэтичному поведению и являются неприемлемыми.

5.2. В случае, если главный редактор журнала запрашивает у автора научной статьи ее исходные данные для рецензирования, автор, если это возможно, должен быть готов предоставить открытый доступ к таким данным; автор также берет на себя

обязательство сохранять исходные материалы статьи в течение разумного периода, прошедшего после ее публикации.

5.3. Автор гарантирует, что результаты исследования, изложенные в рукописи, представляют собой самостоятельную и оригинальную работу. В случае использования фрагментов чужих работ или заимствования утверждений других авторов, в статье должны быть оформлены соответствующие библиографические ссылки с обязательным указанием автора и первоисточника. Все статьи проходят обязательную проверку через систему «Антиплагиат». Все статьи проверяются на предмет обнаружения плагиата (оригинальность должна быть не менее 70%). Применяется лицензионная программа Филиал общества с ограниченной ответственностью **Plagiat.pl**, договор № 256 от 10 марта 2022 г. Чрезмерные заимствования, а также плагиат в любых формах, включая неоформленные цитаты, перефразирование или присвоение прав на результаты чужих исследований, являются неэтичными и неприемлемыми действиями. Статьи, представляющие собой компиляции из материалов, ранее опубликованных другими авторами, без их творческой переработки и собственного авторского осмысления, редакцией журнала к публикации не принимаются.

5.4. Автор безусловно признает вклад всех лиц, так или иначе повлиявших на ход исследования или определивших характер представленной научной работы. В частности, в статье должны быть сделаны библиографические ссылки на отечественные и зарубежные публикации, которые имели значение при проведении исследования. Информация, полученная в частном порядке путем разговора, переписки или обсуждения с третьими лицами, не должна использоваться без получения открытого письменного разрешения от ее источника. Все источники должны быть раскрыты. Даже в том случае, если используемые в статье письменные или иллюстративные материалы получены от большого числа людей, автору статьи необходимо представить в редакцию все соответствующие разрешения на использование этих материалов.

5.5. Автор гарантирует, что представленная в журнал рукопись статьи не находится на рассмотрении редакции другого научного журнала и не была ранее опубликована в другом журнале. Несоблюдение этого принципа расценивается как грубое нарушение этики публикаций и дает основание для снятия статьи с рецензирования. Текст статьи должен быть оригинальным, то есть публиковаться в представленном виде в периодическом печатном издании впервые. Если элементы рукописи ранее были опубликованы в другой статье, автор обязан сослаться на более раннюю работу и указать, в чем состоит существенное отличие новой работы от предыдущей. Дословное копирование собственных работ и их перефразирование неприемлемы, они могут быть использованы только как основа для новых выводов.

5.6. Автор статьи гарантирует правильность списка соавторов. В числе соавторов должны быть указаны все лица, внесшие существенный интеллектуальный вклад в концепцию, структуру, а также в проведение или интерпретацию результатов представленной работы. Другим лицам, чье участие в представленной в журнал работе ограничилось некоторыми ее аспектами, должна быть выражена благодарность. Автор статьи должен также гарантировать, что все соавторы ознакомлены с окончательным вариантом статьи, одобрили его и согласны с ее представлением к публикации. Все указанные в статье соавторы несут совокупную ответственность за ее содержание. Если статья является мультидисциплинарной работой, соавторы могут также принимать на

себя ответственность за свой личный вклад в работу, продолжая при этом нести коллективную ответственность за результат исследования в целом. Недопустимо указание в качестве соавторов статьи лиц, не принимавших участия в исследовании.

5.7. В случае обнаружения существенных ошибок или неточностей в статье на этапе ее рассмотрения или после ее опубликования автор обязан незамедлительно уведомить об этом редакцию журнала и принять совместное решение о признании ошибки и/или ее исправлении в максимально короткие сроки. Если редакция узнает от третьего лица, что опубликованная работа содержит существенные ошибки, автор обязан незамедлительно исправить их либо предоставить редакции доказательства правильности ранее предоставленной им информации.

5.8. Автор обязуется указывать в своих рукописях все источники финансирования работы, заявлять о возможных конфликтах интересов, которые могут повлиять на результаты исследования, их интерпретацию, а также на суждения рецензентов. Потенциальные конфликты интересов должны быть раскрыты как можно раньше.

6. Поступившие от авторов научные статьи проходят первичный контроль на комплектность и правильность оформления. Далее статья направляется на предмет обнаружения плагиата (оригинальность должна быть не менее 70%). Применяется лицензионная программа Филиал общества с ограниченной ответственностью **Plagiat.pl**, договор № 256 от 10 марта 2022 г., после чего, научные статьи, поступившие в редакцию, проходят обязательное слепое рецензирование порядок прохождения, которых описан в разделе Рецензирование.

При отрицательном отзыве рецензентов редакция Журнала обязуется сообщать авторам все комментарии об их работе, сделанные рецензентами, если только они не содержат обидные или клеветнические замечания.

7. В сведениях об авторах необходимо привести — полные фамилии, имена, ученые степени, полное наименование организации, город, страна — на казахском, русском и английском языках для казахстанских авторов; на русском и на английском языках для авторов из стран СНГ и на английском языке для англоязычных авторов; контактный номер; написать email и ORCID ID каждого автора (при отсутствии данного кода следует зарегистрироваться на сайте www.orcid.org).

8. Редакция оставляет за собой право редакторской правки.

Технические требования:

1. Общий объем статьи, включая аннотацию, ключевые слова, литературу, таблицы и рисунки не должен превышать 6-8 страниц. Исключение составляют заказные и обзорные статьи.

2. Статьи должны быть оформлены в строгом соответствии шрифтом гарнитуры Times New Roman.

Схематический пример оформления статьи

МРНТИ

УДК 339.74 DOI (Digital Object Identifier) xxxxxxxxxxxx

По центру приводятся: Название статьи

(Поля: сверху - 2 см., слева-3 см., справа -1,5 см. Шрифт полужирный. Кегль-14 пт, межстрочный интервал – одинарный.)

Фамилии и инициалы авторов (напр.И.В.Иванов, Ю.П.Крылов)

Полное название учреждения, которое представляе(ю)т автор(ы) с указанием города и страны, электронного адреса основного автора выделением надстрочной звездочкой.

Если авторы из разных учреждений, то соответствие между автором и учреждением устанавливается надстрочными индексами, например:

И.В. Иванов^{*1}, Ю.П. Крылов²

¹Алматинский гуманитарно-экономический университет, Алматы, Казахстан

²Международная академия бизнеса, Алматы, Казахстан

e-mail: ivanov@mail.ru

- Аннотация.
- Ключевые слова.
- Текст статьи: Поля: сверху, снизу - 2 см., слева - 3 см., справа -1,5 см. Шрифт Times New Roman. Кегль-14 пт. Абзацный отступ-1,25 см., межстрочный интервал – одинарный).

- Список литературы. Транслитерированный список литературы (References)

- После списка литературы приводятся:

Название статьи перед каждым резюме на двух не на языке статьи (казахском, русском и английском) языках.

После каждого названия статьи приводятся см. выше (последовательно) пп. 2.4, 2.2, 2.3 Руководства для авторов

3. Таблицы и рисунки с названиями должны быть пронумерованы по порядку (если их несколько). Нумерация таблицы (Таблица 1.) должна быть расположена вверху слева выше названия таблицы через абзацный отступ.

4. Рисунки, фотографии, таблицы должны быть четкими и контрастными в формате jpg, иметь разрешение не менее 300 dpi, подрисовочные надписи к ним должны быть расположены ниже рисунка по центру. Цветные рисунки, диаграммы не допускаются.

5. На рисунках должен быть минимум буквенных и цифровых обозначений, обязательно объясненных в статье или подрисовочных подписях.

6. Необъясненные сокращения слов, имен, названий, кроме общепринятых, не допускаются. Аббревиатуры расшифровываются после первого появления в тексте, например: Организация по экономическому сотрудничеству и развитию (ОЭСР).

7. Упомянутые в статьях единицы измерения должны соответствовать Международной системе единиц СИ.

8. Математические формулы должны быть набраны в Microsoft Education (каждая формула - один объект). Нумеровать следует лишь те формулы, на которые имеются ссылки.

9. Редакция не занимается литературной и стилистической обработкой статей. Материалы, статьи не возвращаются

10. Авторам для рассмотрения статьи необходимо зарегистрироваться на сайте журнала www.sua.aesa.kz и представить рукопись через систему.

10.1. Дополнительно электронную версию статьи и копии квитанции об оплате за публикацию и об оплате за присвоение DOI (Digital Object Identifier) представить на e-mail: zhurnal.aesa.99@mail.ru

ВНИМАНИЕ: DOI (Digital Object Identifier) присваивается регистрационным агентством International DOI Foundation (Интернэйшенел ДОИ Фаундэйшен).